

O. A. BORUM

ARVEFALDET

*Bidrag til
arverettens anden del*

G. E. C. GADS FORLAG

KØBENHAVN 1949

VIGGO BENTZON

in memoriam

FORORD

Denne bog er nærmest en afhandling om de retlige problemer som er knyttet til arvefaldet. Det er meningen at den skal benyttes som lærebog af de juridiske studenter og træde i stedet for de dele af Bentzons Arveret som behandler de samme spørgsmål. Selvom der er en del retsteoretiske undersøgelser i bogen, er det dog mit håb at den også vil have interesse for praktikere, der beskæftiger sig med arve- og skifteretlige spørgsmål. En analyse af de begreber, hvormed læren om arvefaldet opererer, kan ikke undgå at få indflydelse på løsningen af de mange retsspørgsmål som opstår ved den arveretlige succession. Nyere praksis er overalt medtaget og drøftet ud fra de synspunkter som antages at ligge til grund for dansk rets herhen hørende regler. Afhandlingens formål er at nå til en dybere forståelse af nugældende dansk rets regler om arvefaldet. Historiske undersøgelser vedrørende lovgrundlaget og granskning af det til brug for afhandlingen samlede statistiske materiale vedrørende dødsboernes behandling har i ikke ringe omfang påvirket opfattelsen. Vejledning er også søgt i nyere norske og svenske love, særlig norsk skiftelov 1930 og svensk lag om boutredning och arvskifte 1933.

Viggo Bentzons fremstilling af arveretten har i mange år gjort god nytte, men er nu ikke længere helt à jour med hensyn til nyere lovgivning og praksis. Arveretten hører til Bentzons bedste bøger og er for hver udgave stærkere præget af den for Bentzon karakteristiske interesse for den juridiske metode og hans bestræbelse for—under den dybeste indlevelse i retsstoffet—at nå frem til

den konkret bedste og for retslivet i det hele gavnligste løsning. Begrebsanalysen og den systematiske sammenfatning af retsstoffet under mere almindelige synspunkter interesserede derimod Bentzon mindre. Det har ikke kunne undgås at den stadige udbygning af tekst og notestof i den på Deuntzers arveret 1897 byggende fremstilling efterhånden har sprængt formen og har efterladt flere lag af forskellige opfattelser.

Når jeg ikke tidligere har gjort et forsøg på at afløse Bentzons Arveret med en ny fremstilling, beror det på, at jeg har regnet med at arveforordningen af 1845 ville blive afløst af en ny arvelov, der da ville være det naturlige grundlag for en ny arveret. Arveretskommissionen blev nedsat i 1936 af justitsminister *K. K. Steincke* med den motivering, at man fandt det ønskeligt at en kommission overvejede spørgsmålene om revision af de gældende regler om arv og uskiftet bo, herunder spørgsmålet om særlige arveregler for faste ejendomme, og udarbejdede forslag til forandring i lovgivningen på de anførte områder. I 1941 afleverede kommissionen sit trykte udkast til arvelov. Dette fandt i det hele en gunstig modtagelse i pressen, både i dag- og fagblade, og på de møder hvor udkastet drøftedes af interesserede jurister.

Efter besættelsens ophør fremsatte justitsminister *A. L. H. Elmquist* den 18. december 1946 i Landstinget et forslag til arvelov, der i alt væsentligt byggede på kommissionens udkast, men dog indholdt en del afvigelser. Regeringsforslaget blev velvilligt modtaget fra alle sider. Man fandt, at fr. 1845 ikke længere var tidssvarende, at forslaget var et godt grundlag for den videre drøftelse, og der faldt pæne ord af til kommissionen (Rigsdags-tidende 1947-48. Landstinget sp. 198-210, 297-348). Forslaget blev sendt i udvalg den 15. januar 1947. Det lykkedes i udvalget — efter hvad der er berettet — at opnå enighed på alle væsentlige punkter. Arbejdet blev afbrudt ved folketingsvalget den 28. oktober 1947 og udvalget nåede ikke at afgive betænkning. Derefter har der været stilhed om sagen. Et hvert forsøg på at få forslaget til arvelov genfremsat på

Rigsdagen har hidtil været frugtesløst. Dette må i høj grad beklages. Arveforordningen 1845 er utvivlsomt ikke længere tidssvarende. Loven er gennem den senere retsudvikling således overbroderet, at den læge læser overhovedet ikke får noget begreb om gældende ret. Særlig gælder dette reglerne om testamenter og arveforskud. Dernæst er tiden på en række punkter løbet fra den gamle arvelov. Slægtsarveretten må begrænses til den del af familien, som har nærmere tilknytning til hinanden. Tvangsarveretten bør beskæres, og der bør gives afdødes uforsørgede børn den fortrinsstilling ved arvens fordeling, som de efter nutidens opfattelse har krav på. Adgangen til at oprette pengefideikommissarier bør ophæves. Måske bør den arv som tilfalder staten ved den begrænsede slægtsarveret tilfalde en særlig arvefond til fremme af børns og ungdoms opfostring. Vil man ikke indføre nye arveregler for fast ejendom på landet, må man i hvert fald omskrive og modernisere de nugældende regler fra midten af det 18. århundrede, således at de bliver forståelige og brugelige.

Således som situationen ligger, hvor vi står med en forældet arvelov, der før eller senere må afløses af en reformlovgivning, har jeg anset det for utilfredsstillende at begynde en ny videnskabelig fremstilling af arveretten med reglerne om arveadkomsten, og har i stedet herfor valgt at give en fremstilling af reglerne om arvefaldet, fordi dette område er nogenlunde uberørt af arvelovgivningen og dens eventuelle reform. Hertil kommer at udviklingen har medført, at de pågældende dele af Bentzons Arveret nu nærmest hører hjemme på et museum for forældede lærebogsafsnit. Det er min tanke eller rettere sagt mit håb senere at kunne fortsætte med en afhandling om testamentsfortolkning og en afhandling om praksis stilling til dødsgaver.

Afgrænsningen af læren om arvefaldet overfor læren om arveadkomsten, der udgør arverettens første del, kan give anledning til tvivl. Reglerne om afkortning af arveforskud er såvel i arveforordningen 1845 som i Arvelovskommissionens udkast placeret

X

i umiddelbar tilknytning til den legale arveret og før testamentsretten. Således også norsk arvelov 1854 og svensk lag om arv 1928. Formålet med reglerne om afkortning af modtagne arveforskud er at opretholde den lige ret, som efter den legale arveordning tilkommer de arvinger, der i arvetavlen er anbragt i samme stilling, navnlig børnenes lige ret til andel i forældrenes formue. Som *Knoph* bemærker s. 80, note 2, har den danske arveforordning og den norske arvelov ved denne placering af reglerne om arveforskud tydeligt vist at man anser dem som en modifikation af den regelmæssige arvegang. *Bentzon* indrømmer s. 294 at afkortningsproblemet kan henføres under læren om den reale arveberettigelse, men mener at det dog naturligt fremstilles ved bodelingen. Der er heri det rigtige at virkningen af en bestemmelse om arveafkortning først viser sig ved arvefaldet, men da afkortning efter danske regler ikke finder sted, medmindre der foreligger en viljesbestemmelse herom fra arveladerens side (eller aftale med arvingen), er det dog i systematisk henseende mest hensigtsmæssigt at fremstille reglerne om afkortning af arveforskud i forbindelse med læren om arveadkomsten, hvortil *Bentzon* også henregner reglerne i arveforordningens § 14 om aftaler mellem arvelader og arving (renunciative og dispositive arvepagter).

Sædningen mellem den processuelle og den materielle skifteret, der angår bobehandlingens indflydelse på afdødes retsforhold, er temmelig subtil, jfr. *Munch-Petersens* Skifteret s. 3. Grænseoverskridelser kan vanskelig undgås.

Jeg takker de jurister med hvem jeg har drøftet en række specialspørgsmål, og retter særlig denne tak til lektor *Jens Søndergaard*. Ligeledes takker jeg sekretær cand. juris *Fritz Vedel* for det store arbejde han har udført ved tilvejebringelsen af det statistiske materiale.

København, juli 1949.

O. A. Borum

INDHOLD

§ 1. <i>Hvad falder i arv</i>	1-11
Arverettens genstand er afdødes ejendele. Ikke personlige, familieretlige og offentligretlige rettigheder (2-3). Gensidige kontrakter (4). Goodwill og interentskab (5-6). Erstatningskrav; særlig om godtgørelse for ikke-økonomisk skade (7-8). Sameje, ægteskabeligt fællesje. Rådigheden i levende live ikke afgørende (9). Forfatterretten (10). Hvorvidt afdødes forpligtelser falder i arv (11).	
§ 2. <i>Arvefaldet, begreb og doktrinhistorie</i>	11-36
Spørgsmålet stilles (12). De ældre forfattere. Nørregaard, Hurtigkarl (13), Algreen-Ussing (14), Bornemann, Schlegel (15), Deuntzer (16) Arven falder ved arveladerens død (17), udskudt arvefald (18-20). Successionen sker eo ipso ved arvefaldet (21 ff). Hændelsesforløbet fra arvefaldet, når flere arvinger (22). Der indskydes et mellemlid i successionsrækken arvelader-arving (23). Bundet sameje (24). Arveskiftets retroaktion (26). Privat skiftende arvingers skattepligt (30). Arveudlæggets karakter (31). Arveudlægsskøde (32). Kun een arving (34)	
§ 3. <i>Universalsuccessionsprincippet</i>	36-54
Romerrettens hovedregel og undtagelser (36). Henrik Stampe og fr. 8. april 1768 der indfører beneficium inventarii (37). Ingen universalsuccession i egentlig forstand ved skifte efter kap. 3 (40). Universalsuccessionsprincippet og det statistiske moment (42). Skiftestatistik (43-50). Arvingerne fuldt ansvarlige for arveladerens gæld i 80-90 % af boerne (51). Det centrale i universalsuccessionsprincippet (52). Bornemann og tilvækstretten (54).	

§ 4. <i>Arvingernes gældsansvar</i>	54-68
Vedgåelse og privat skifte. Hvorvidt gælden, forfalder ved arvefaldet (55). Lovhistorien vedrørende § 52, stk. 2 (56). Prorata eller solidarisk ansvar (59). Hæftes der solidarisk for den anmeldte, uforfaldne gæld (62). Jus separationis (67).	
§ 5. <i>Arveskiftet</i>	68-83
Det private skifte bestemmes af arvingernes aftale (69). Arvingerne må være enige (70). Den enkelte arvinges adgang til selv at anlægge sag til inddragelse af aktiver (73). Stillingen ved offentligt skifte. Kritik af dommen i U.f.R. 1933 s. 1031 (74-76). Ansvar for forpligtelser pådraget under beots behandling (78). Regnskab og repartition (79). Udlæg efter vurdering (80). Ting som har affektionsværdi (81). Modregning (82).	
§ 6. <i>Efterlevende ægtefælles stilling på skiftet</i>	83-105
Skifte straks ved den førstafdøde ægtefælles død (84). Lovgrunden til reglerne i kap. 5. Skiftet af den længstlevendes bodel (86). Skifteopgøret ved førstafdøde ægtefælles død en af formuefællesskabets debetsider (88). Om hvilket tidspunkts værdier der skal lægges til grund (90). Skiftet af den førstafdødes bodel (91). Omfanget af ægtefællernes ansvar (92). Skifte efter uskiftet bo (93). Ægtefællens udtagelses- og udløsningsret (94). Gælder den også afdødes særeje? (95). Kritik af dommen i U.f.R. 1942 s. 600 (97). Henning Holm-Nielsens opfattelse (98-99). Tinglyst skifteekstrakt (100f.). Fordringen forældes ikke (104).	
§ 7. <i>Legatarens retsstilling</i>	105-129
Universal- og singulærsuccession (106). Intet gældsansvar og deltager ikke i skiftet (108). Sondringen mellem arvinger og legatarer (109). Har genstandslegataren tinglig ret (110). Forholdet til arveladerens kreditorer (112). Legatet: en løsøregenstand (113). Legatet: en fast ejendom (116). Tinglysningslovens betydning (119). Faren, nytten, omkostningen (122). Arvingerne intet personligt ansvar for legatet, hvis boet ikke slår til (124), men solidarisk ansvar hvis boet er tilstrækkeligt (125). Hvornår skal legatet udredes (126). Renter af legatet. Legatet en livrente eller rentenydelse (128).	

§ 8. <i>Betydningen af pålæg</i>	129–131
Begrebet, påtaleretten (130). Permutationsretten (131).	
§ 9. <i>Arvingers og legatares restitutionspligt</i>	131–138
Forskellige grunde til boopgørelsens urigtighed (132). Restitution overfor boets kreditorer (133). Den forbigåede arvings retsstilling (134). Testamentet ugyldigt (136). Error juris (137). Regnefejl (138).	
<i>Sag- og lovregister</i>	139–150

NOGLE FORKORTELSER

Arvelovsudkast	= Udkast til arvelov med tilhørende bemærkninger af den ved kgl. resolution af 13. maj 1936 nedsatte kommission.
Bentzon	= Viggo Bentzon, Den Danske Arveret, 3die udgave 1931 under samarbejde med Poul Plate.
Deuntzer	= I. H. Deuntzer, Den Danske Arveret, 2den udgave 1897.
Deuntzer Skifteret	= I. H. Deuntzer, Den Danske Skifteret 1885.
Ekeberg-Guldborg -Bergendal	= Birger Ekeberg-Harry Guldborg-Ragnar Bergendal, Kommentar til lagen om boutredning och arveskifte.
Harbou	= Niels Harbou, Behandling af Dødsbo og Fællesbo, 2den udgave 1945.
Knoph	= Ragnar Knoph, Norsk Arveret, 2den udgave 1944 ved Hans Lütken.
Malmström	= Åke Malmström, Successionsrättsliga Studier, Uppsala 1938.
Norsk arvelov	= norsk lov om arv af 31. juli 1854 med senere tillæg og forandringer.
Regeringsforslag	= Forslag til arvelov fremsat i Landstinget den 18. december 1946.
Svensk boutredningslag	= Lag om boutredning och arveskifte af 9. juni 1933.
Tuor	= Peter Tuor, Erbrecht (Kommentar zum Schweizerischen Zivilgesetzbuch, Band III), Bern 1929.

§ 1.

HVAD FALDER I ARV?

Spørgsmålet om hvad der falder i arv ved en persons død behandles i Bentzons Arveret § 3. Arverettens genstand, hedder det her, er den afdødes formue. Hvis man herved forstår indbegrebet af alt hvad afdøde ejede, er der intet at indvende herimod (jfr. Ross: Virkelighed og Gyldighed s. 310), men brugen af ordet formue leder let tanken hen på de økonomiske rettigheder og er for så vidt for snævert, som ikke blot alt hvad der har penge- eller bytteværdi, men også familieportrætter (fotografier), breve og andre papirer o. lign. uden økonomisk værdi, ved arveladerens død overgår til hans arvinger ifølge loven eller testamente. Genstanden for arv efter loven og testamentsarven må i det hele være den samme, ligesom arveladerens adgang til ved testamente at råde over sine efterladenskaber er den samme ved formuerettigheder og rettigheder uden økonomisk værdi. Det er derfor allerede efter Arveforordningen af 21. maj 1845 et mere adækvat udtryk at betegne arverettens genstand som arveladerens ejendele. Hovedstedet er § 21 hvorefter den der ikke efterlader børn eller andre livsarvinger kan disponere over samtlige »sine Eiendele«; jfr. herved § 8, hvorefter »den afdødes Efterladenskaber«, når der ikke er nogen nærmere arveberettiget, tilfalder hans tipoldeforældre eller disses afkom. Heroverfor kan der ikke tillægges de afvigende udtryk i §§ 22 og 26—27 nogen betydning. Når der her tales om at disponere over »Formuen« kan det kun opfattes som en naturlig variation af det sproglige udtryk. Arve-

lovsforslaget 1946 gennemfører konsekvent sprogbrugen: arveladerens ejendele eller efterladenskaber, cfr. dog § 91 in fine om arv der tilfalder staten, hvor ordet »Formuen« bruges.

Offentligretlige rettigheder falder i almindelighed ikke i arv. Man arver ikke en persons embede eller valgret. Kongemagten er ifølge Grundlovens § 1 arvelig, men reglerne herom er af rent offentligretlig natur og har ingen forbindelse med de kongelige personers privatretlige arveret (jfr. Poul Andersen: Statsforfatningsret I s. 303). Indfødsret erhverves ved afstamning og ikke ved arv. Næringsretten falder ikke i arv, derimod har ægtefællen og under visse betingelser arvingerne ret til at benytte afdødes firma uforandret (lov 1. marts 1889 § 11). Efterindtægten, som en tjenestemands efterladte har krav på efter Tjenestemandslovens § 75, er en del af det tjenestemanden ifølge hans ansættelse tilkommande vederlag; den er ikke noget som han selv havde krav på, er ikke arv efter ham og hører ikke til boet.

De familieretlige rettigheder og forpligtelser, som afdøde havde, er ikke genstand for arv. Hans værgemål, forældremyndighed o. l. arves ikke. En mands underholdsbidrag til sin fraskilte hustru ophører, når han (eller hun) afgår ved døden. Lovhjemmel herfor findes ikke, men det har altid været antaget, at pligten til at betale underholdsbidrag er personlig i den forstand, at der ikke kan gøres noget krav gældende mod dødsboet for den periode som ligger efter dødsfaldet, medmindre andet er aftalt eller må antages at følge af at bidraget helt eller delvis er vederlag for en skævdeling ved skilsmissen (eller separationen). Dette må man være opmærksom på ved affattelsen af separations- og skilsmissevilkår. Vil man sikre bidraget udover den bidragspligtiges levetid, bør en hertil sigtende udtrykkelig bestemmelse optages i vilkårene, og bidraget bør — hvis real sikkerhed ikke kan stilles — eventuelt sikres ved arvepagt eller livsforsikring. Har et udenfor ægteskab født barn arveret efter faderen, kan underholds krav i hans bo ikke rejses; tillader pupilautoriteterne enken at hensidde i uskiftet bo, påhviler det hende at betale bidrag til barnets underhold (se

Colov-Herfelts kommentar til børnelovene ad lov 131/1937 § 26 stk. 1 med note 4). Var afdøde derimod kun anset som bidragspligtig overfor barnet, påhviler det ifølge § 26, stk. 2-4 hans bo at dække hans forpligtelser overfor barnet. Kravet indtager en mellemstilling mellem et arvekrav og en almindelig gældsfordring. På den ene side påhviler pligten kun boet for så vidt det er solvent, d. v. s. barnet må stå tilbage for kreditorerne. Det må også finde sig i afkortning af hvad afdøde måtte have tillagt det ved testamente, og kravet er endvidere undergivet den begrænsning, at det, hvis afdøde efterlader sig arveberettiget enke eller afkom, ikke kan overstige hvad barnet ville have arvet hvis faderskab var fastslået. På den anden side skal beløbet udredes af boet på samme måde som forfalden gæld, d. v. s. barnets krav går forud for arvinger og legatarer.

Rent personlige rettigheder: navn, stand, rang og titel arves naturligvis ikke. Adelskab erhverves ved afstamning og ikke ved arv. Retten til privat påtale eller til at begære offentlig påtale antoges tidligere at være strengt personlig, men er nu ved Straffeloven 1930 § 26, stk. 2 tillagt den afdødes ægtefælle, forældre, børn eller søskende.

Afdødes efterladenskaber, der falder i arv efter ham, er hans ejendele i videste forstand, i første række hans formuerettigheder samt hans forfatter- og kunstnerrettigheder og andre immaterialrettigheder; jfr. Harbou § 6.

Afdødes formuerettigheder går som hovedregel over til hans arvinger. Dette kan være udelukket efter rettens indhold, således når denne er begrænset til den berettigedes levetid, f. eks. en aftægtsret, en livrente eller en ham ved trediemands testamente for livstid tillagt rentenydelsesret; en personalservitut vil ofte opføre ved den berettigedes død. Rettigheder, som ifølge trediemands, navnlig givers eller arveladerens bestemmelse ikke kan overdrages af den berettigede og hvori hans kreditorer ikke kan søge fyldestgørelse, kan meget vel være arvelige; dette gælder navnlig båndlagte midler.

I en række kontraktsforhold vil ydelsens personlige karakter udelukke rettens overførlighed og dermed fordringens overgang til arvingerne ved den berettigedes død (jfr. Ussing, Dansk Obligationsret alm. del s. 258 og N. Cohn Livsforsikringskravet s. 401). Dette gælder navnlig hvor ydelsen består i personligt arbejde eller i brug af fast ejendom eller løsøre. Afgørende er hensynet til skyldneren, som kan blive brøstholden ved indtrædelse af en ny fordringshaver. Fremlån er forbudt, D. L. 5-8-12; når låntageren dør kan långiveren kræve lånet tilbage. Fremleje er som hovedregel forbudt. Dør lejerer er ifølge Lejelovens § 65 såvel udlejerer som dødsboet berettiget til at opsiges lejemålet med sædvanligt varsel, selvom det er indgået for en bestemt længere tid eller med længere opsigelsesfrist. Lejerens ægtefælle har dog normalt ret til at fortsætte lejemålet. Ved § 12 i lov nr. 55 af 23. marts 1937 om beskyttelse af erhvervsvirksomheder i lejet ejendom er der yderligere tillagt afdødes branchekyndige livsarvinger en ret til at indtræde i lejemålet, når den pågældende ønsker personlig at drive forretningen videre.

En arbejdsgivers ret ifølge en kontrakt om personligt arbejde eller tjeneste antages som hovedregel ikke at kunne overdrages. Men hvor arbejdsgiverens person ikke har væsentlig interesse for arbejderer eller funktionæren, antager Ussing at reglen ikke kan gennemføres fuldt ud, og at der er en voksende tendens til at fravige den (Enkelte Kontrakter s. 350). Kan retten overdrages, må den også overgå til arvingerne. Hovedreglen er dog stadig, at arvingerne ikke indtræder i sådanne arbejdskontrakter. Ved faste tjenestekontrakter afbrydes forholdet i almindelighed ikke straks ved arbejdsgiverens død, men hvor forholdet er indgået på længere tid, kan det fra begge sider opsiges med det almindelige eller et passende varsel. Dette er udtrykkelig udtalt i Medhjælperlovens § 21, der endda for sit område hjemler et kortere opsigelsesvarsel end det sædvanlige (jfr. Ussing Alm. Del s. 258 og 202. Enkelte Kontrakter s. 376—79). Når huslægen eller patienten dør ophører forholdet; huslægens søn, der er læge, indtræder ikke i kontrakten,

og patientens arvinger kan ikke forlange at blive behandlet af af-dødes huslæge i resten af perioden. Fuldmagtsgiverens død antoges tidligere i retspraksis i almindelighed at bevirke fuldmagtens bortfald. Aftalelovens § 21 fastslår nu den med forholdets natur bedre stemmende regel, at fuldmagten bliver bestående — uanset fuldmagtsgiverens død — for så vidt det ikke følger af særlige omstændigheder, at den skal bortfalde. Fuldmægtigens død vil i almindelighed bevirke fuldmagtens bortfald, jfr. Ussing i TfR 1930 s. 50.

Et til arveladeren rettet løfte vil hans arvinger i almindelighed kunne akceptere. Dette gælder dog ikke gaveløfter, der normalt vil være knyttet til den forudsætning at de akcepteres af adressaten selv (Ussing Aftaler s. 76). Heller ikke det af arveladeren modtagne gaveløfte kan hans arvinger i almindelighed forlange opfyldt, da det vil være en forudsætning fra giverens side, at gaven kommer gavemodtageren personlig til gode.

Når en deltager i et ansvarligt interessentskab dør, har hans arvinger — i mangel af anden vedtagelse i interessentskabskontrakten — ingen ret til at indtræde i interessentskabet. Dette er personligt for så vidt som ingen kan indtræde uden de andres samtykke. Arvingerne kan kræve interessentskabet opløst og arveladerens andel i selskabsformuen udbetalt. Det har været omtvistet, hvorvidt arvingerne herudover har krav på andel i den goodwill som erhvervsvirksomhedens kundekreds og forretningsrenommé repræsenterer. Medens Bentzon endnu i 2den udgave af arveretten mente, at arvingerne slet ingen ret havde hertil, siges det i 3die udgave s. 7, at opfattelsen af en forretnings goodwill vistnok i nyere tid går mere og mere i retning af at denne bør anses som repræsenterende en værdi i lighed med forrettningens aktiver iøvrigt. Hvor derfor en interessent i tilfælde af udtræden eller udløsning selv kan gøre krav på, at der ved opgørelsen af hans andel beregnes et beløb for virksomhedens goodwill, synes arvingerne at burde have samme ret ved interessentens død. Knoph udtaler sig i Norsk Arveret s. 36 på tilsvarende måde, uagtet den norske højesteret ved flere domme havde indtaget et

modsat standpunkt, der skarpest formuleres i dommen i Norsk Retstidende 1911 s. 97, hvor man som den afgørende hovedbetragtning fremhævede, »at når der i en interessentskabskontrakt intet modsat udtrykkelig er fastsat, kan en udtredende interessent ikke i almindelighed kreve andel i forretningens verdi«. I en senere dom af den norske højesteret lyder der derimod helt andre toner. I dommen i Norsk Retstidende 1940 s. 536, jfr. T. f. R. 1942 s. 244, der direkte fastslår at der ved ejerens død skulle betales arveafgift af den forretningsværdi, derunder den goodwill, som bladet »Aftenposten« repræsenterede, udtalte førstevotende, at forretningsværdien i sig selv må betragtes som en reel formueværdi, som kan omsættes i kontant kapital ved salg af foretagendet. Og videre hedder det: »Hva specielt angår denne verdis stilling ved arvefall, forholder den seg også i dette forhold som arvelaterens andre formuesverdier. Den er del av arveboet og går over på arvingerne«.

Forsåvidt angår enkeltmands virksomhed foreligger der også flere danske domme, der går i samme retning, nemlig U. f. R. 1931 s. 825, 1940 s. 149 (ad III), 1948 s. 961 og navnlig 1947 s. 87 (H.R.D.), hvori udtales at enkemanden ikke til skade for medarvingen (hustruens datter af første ægteskab) uden vederlag kan overtage den i forretningen værende afståelsesværdi. (Ifølge lovebek. nr. 642 af 28. december 1946 § 6 skal fortjeneste ved afståelse af kundekreds, forretningsforbindelser e. l. (goodwill) i et vist nærmere omfang henregnes til den skattepligtige indkomst, mens sådan fortjeneste før 1940 kun ansås for at vedrøre den skattepligtiges formue).

De nævnte domme støtter antagelsen af at den afdøde interessents arvinger — i mangel af modstående bestemmelse i interessentskabskontrakten — har krav på andel også i den goodwill som interessentskabet repræsenterer (jfr. om spørgsmålet Sindballe Dansk Selskabsret I 2. udg. s. 168).

En arvelader kan ikke hverken i sit testamente eller ved vedtagelse i interessentskabskontrakten pålægge sine arvinger en pligt

til at indtræde i interessentskabet. Men det kan vedtages i interessentskabskontrakten at arvingerne skal være forpligtet til at lade deres arveladers andel i dette indestå, f. eks. i et vist åremål. Herved kan arvingernes erhvervelse af afdødes andel være gjort betinget af at de indtræder som ansvarlige interessenter. En sådan bestemmelse i interessentskabskontrakten vil — selvom den først får betydning ved en interessents død — normalt ikke komme i konflikt med dødsgaverreglerne (Arvefr. 1845 § 30, Arvelovsforlaget § 90). En sådan klausul i interessentskabskontrakten er en gensidigt bebyrdende retshandel. Dens gyldighed beror ikke på hensynet til den afdøde interessents viljesbestemmelse, men er begrundet i den ved aftalen skabte ret for de andre interessenter. Ved aftalens indgåelse varetager hver deltager i selskabet sin interesse i en for ham gunstig ordning, i tilfælde af at en af de andre deltagere først skulle afgå ved døden. Kun forsåvidt en sådan aftale i realiteten har karakteren af en gavedisposition, kan den kræves tilsidesat af den afdøde interessents arvinger som stridende mod dødsgaverreglerne, jfr. H. R. D. i U. f. R. 1933, s. 275 og Sindballe s. 142.

Arveladerens erstatningskrav overgår i almindelighed til hans arvinger på samme måde som hans øvrige formuerettigheder. Dette må sikkert også gælde erstatningskrav for personskade, uanset om overdragelse og kreditorforfølgning er udelukket ved udtrykkelig lovbestemmelse, jfr. Jernbanelov nr. 117 af 11. marts 1921 § 4, stk. 5. Ved krav på godtgørelse for ikke-økonomisk skade gælder derimod særlige regler. Hovedbestemmelsen er § 15, stk. 3 i Ikrafttrædelseslov til Straffeloven: krav på godtgørelse for ikke-økonomisk skade i henhold til foranstående bestemmelser (d. v. s. krænkelser af en persons legeme, frihed, fred eller ære samt erstatning for tab af forsørger) falder i arv, når det er anerkendt eller gjort gældende ved sagsanlæg (eller under en straffesag ved kravets fremsættelse i retten eller i et til denne indleveret anklageskifte eller stævning). Det kræves ikke som til overdragelse, at kravet er (anerkendt eller) fastslået af

domstolene. Det er tilstrækkeligt at kravet er rejst af arveladeren. Det er vel rigtigt, at den forurettede alene bør være herre over om et sådant krav bør rejses, men ved at anlægge sag har han klart tilkendegivet, at han ønsker det frem, og der er ingen grund til at det ikke på almindelig måde skulle falde i arv, jfr. Kjeld Rørdam i U. f. R. 1928 B s. 114, men herimod Popp-Madsen Bod, s. 329—32. De i Ikrafttrædelseslovens § 15, stk. 3 indeholdte regler må sikkert være analogisk anvendelige på tilsvarende krav, når positive bestemmelser ikke er givet om disses overførlighed. Kravet på erstatning for tort ved ulovlig arrest iflg. Rpl. § 641 overgår således til den krænkedes arvinger under de i nævnte § 15, stk. 3 angivne betingelser. En modsætningsslutning fra den positive bestemmelse i Rpl. § 1018 c, hvorefter kravet på erstatning for formueskade ved uforskyldt anholdelse, varetægtsfængsel eller straf efter den pågældendes død tilkommer hans ægtefælle eller livsarvinger, må derimod visnok antages at afskære ægtefællen og livsarvingerne fra at succedere i kravet på godtgørelse for lidelse og tort, når dette ikke ved arveladerens død var fastslået ved dom eller mindelig ordning, cfr. Hurwitz Strafferetspleje s. 789, note 53. — I denne forbindelse kan nævnes at retten til privat påtale eller til at begære offentlig påtale af strafbare handlinger mod arveladeren ifølge Straffel. § 26 ikke tilkommer dennes arvinger i almindelighed, men kun hans ægtefælle, forældre, børn eller søskende, jfr. Hurwitz s. 350.

Forskellige krav af familieretlig natur kan kun rejses af den berettigede personlig og overføres ikke til hans arvinger, medmindre det er anerkendt eller fastslået ved forlig eller dom. Dette gælder således krav på erstatning for hævet forlovelse efter Æ.L. I §§ 1—2. Endvidere krav på godtgørelse efter § 47 og § 67. Forsåvidt angår § 47, fremgår dette klart af lovens § 50, stk. 1 der alene tillægger den efterlevende ægtefælle — men ikke arvingerne — en ret til at kræve godtgørelse efter § 47. Forsåvidt angår § 67 følger dette af at kravet i almindelighed skal rejses under skilsmisssagen og må iøvrigt støttes på kravets personlige karakter og

analogien af reglen i § 50, stk. 1. Ret til i omstødelsestilfælde at kræve bodeling efter de særlige regler i § 46 (udtagelsesretten) tilkommer derimod arvingerne (Familiereffen II s. 91—93). Og retten til vederlagskrav efter Æ. L. II § 23 er udtrykkeligt tillagt arvingerne.

Det er klart, at når afdøde ikke var eneejer af en ting eller rettighed men denne var i sameje, falder kun hans andel i arv. Levede afdøde i formuefællesskab med sin ægtefælle, falder på tilsvarende måde kun hans boslod i arv, Æ. L. II § 16, stk. 2. Ved uskiftet bo efter loven 1926 kap. I er det kun den længstlevende ægtefælles bos- og arvelod der falder i arv til dens arvinger, og ved uskiftet bo efter kap. II tilfalder kun halvdelen af fællesboet den længstlevendes arvinger, medens den anden halvdel går til den førstafdødes arvinger. Rådigheden i levende live er således ikke uden videre afgørende for hvad der falder i arv. Dette illustreres dels ved det bemærkede om det ægteskabelige formuefællig, dels ved at båndlagt arv, som afdøde ikke havde rådighed over i levende live, ved hans død falder i arv som hans øvrige formue.

Ved siden af formuerettighederne er åndsrettighederne arverettens vigtigste genstand. Om arv af forfatterretten — der ophører 50 år efter forfatterens død — findes de nærmere bestemmelse i lov nr. 149 af 26. april 1933 om forfatterret og kunstnerret § 11, jfr. § 6. Hovedreglen er, at ved forfatterens død kommer arvelovgivningens almindelige regler til anvendelse. Det må — skønt ikke udtrykkeligt udtalt i loven — antages at forfatterens ægtefælle ved hans død har krav ikke blot på arv men også på boslod, Familiereffen II, s. 194. Reglerne om tvangsarv finder anvendelse i det omfang de ikke er udelukket ved Forfatterloven.

Indenfor testationsgrænsen kan forfatteren ved testamente bestemme hvad han vil angående forfatterretten. Han kan tillægge denne til hvem han vil, han kan forbyde offentliggørelse selv af tidligere offentliggjorte værker, ligesom han kan stille nærmere betingelser for første offentliggørelse eller fornyet offentliggørelse, f. eks. kræve en bearbejdelse c. l. En bestemmelse i ophavs-

mandens testamente om at et manuskript eller kunstværk skal tilintetgøres må formentlig respekteres efter gældende ret. Efter Arvelovsforslagets § 61 kan en sådan bestemmelse eventuelt tilsidesættes, nemlig når den findes åbenbart at savne fornuftigt formål, men der må utvivlsomt tillægges ophavsmandens personlige ideelle interesse i at forhindre fremkomsten af værker, som han ikke (længere) vedstår, en meget betydelig vægt.

Ved afgørelsen af hvorvidt testationsgrænsen er overskredet må der på sædvanlig måde ske en ansættelse af værdien af de forfatterrettigheder, hvorover den afdøde forfatter har disponeret, jfr. Skiftelovens § 48 og Arveafgiftslovens § 18.

Udenfor testationsgrænsen tillægger Forfatterlovens § 11, stk. 2 (jfr. ordene »dog altid«), forfatteren en ubetinget ret til at forbyde, at værker der ikke har været offentliggjort i hans levende live, offentliggøres før en vis tid — dog ikke over 50 år efter hans død — ligesom han kan bestemme, hvem der skal være berettiget til at påse overholdelsen af et sådant forbud. Hvis forfatteren ikke vil forbyde offentliggørelsen af tidligere ikke-udgivne værker, kan han efter § 6, stk. 2 indsætte en person, der ikke behøver at være en arving, til at tage bestemmelse om første offentliggørelse.

Derimod kan forfatteren — udenfor testationsgrænsen — ikke forhindre fornyet offentliggørelse af tidligere offentliggjorte værker. Han kan vel efter den ovennævnte bestemmelse i § 6, stk. 2 indsætte en person til at tage bestemmelse om offentliggørelse på anden måde end tidligere sket. Men det fremgår klart af 3die stykke, at enhver arving har en ubetinget ret til — uanset arveladerens ønsker og de andre arvingers mening — at forlange fornyet offentliggørelse på samme måde. Om første offentliggørelse og om offentliggørelse på anden måde gælder iøvrigt, at retten til at tage bestemmelse herom tilkommer forfatterens efterlevende ægtefælle og ellers arvingerne i forening, således at enten ægtefællen eller enhver af arvingerne har en vetoret; jfr. Hartvig-Jacobsen Ophavsretten, s. 264—69, Torben Lund: Kom-

mentar, s. 116—18, Billedkunsten, s. 259—64 særlig om kunstnerrettens overgang ved arv på grundlag af henvisningen i lovens § 28 til § 11.

Om overgang til arvingerne af patent-mønster-fotografi- og varemærkeret, der alle er tidsbegrænsede, gælder i det hele samme regler som om formuerettigheder.

Det siges ofte at arvingerne ifølge universalsuccessionsprincippet indtræder ikke blot i afdødes rettigheder men også i hans forpligtelser. Og Bentzon bestemmer da også arverettens genstand som afdødes formuerettigheder og -forpligtelser. Ragnar Knoph (s. 33) udtrykker det på en lidt anden måde: også afdødes forpligtelser går i arv; gælden er en negativ bestanddel af den formue som er arvens genstand. Hertil skal bemærkes, at det er klart nok at passiverne må fradrages aktiverne, før den saldo fremkommer som tilfalder arvingen. Men da arvingerne efter nugældende ret har *beneficium inventarii*, er det ikke nogen undtagelsesfri regel at der påhviler arvingerne et personligt ansvar for deres arveladers gæld. Når boet behandles efter Skiftelovens kap. 3 er dette ikke tilfældet. Det forekommer mig derfor ikke, at der ved behandlingen af arverettens genstand er grund til at gå ind på spørgsmålet om hvilke forpligtelser arvingerne indtræder i, når de har påtaget sig gældsansvaret. Herom kan henvises til Ussing: Aftaler s. 73—77, se iøvrigt sagregister s. 511 under »Død«.

§ 2.

ARVEFALDET, BEGREB OG DOKTRINHISTORIE

Arven siges at falde ved arveladerens død; jfr. f. eks. D. L. 1-24-39, 5-2-8 og den nu ophævede forordning af 11. september 1839 § 2 »da Arven ved Arveladerens Død faldt«. Loven om borteblevne af 12. juli 1946 § 25 bruger det mere neutrale ord »dødsfaldet«, men dette må utvivlsomt forstås som enstydigt med »arvefaldet«.

Det spørgsmål som først skal undersøges er: hvad er betydningen af at arven falder ved arveladerens død, hvilke retsvirkninger medfører det i arvingernes forhold til arven?

Norsk arvelov 1854 § 76 indeholder herom følgende bestemmelse: All arv skal, hvor ikke anderledes i denne lov eller ved gyldig testament er bestemt, ansees falt ved arveladerens død, således at den antas erhvervet av dem som på den tid er hans nærmeste arvinger, hvad enten de melder sig i boet eller ikke. — Vi er her med det samme inde i de problemer som arvefaldet rejser.

Efter nævnte § 76 er arvefaldet bestemmende i to retninger: 1) for hvem der er afdødes (nærmeste) arvinger. Har arvingen overlevet arvefaldet, er formuen blevet hans og går derfor i arv sammen med hans øvrige midler, selvom han straks efter afgår ved døden (Knoph s. 267). Ved arvefaldet bliver arvingens arveret aktuel. Arvingen virker som arveoverførende mellemled; det er i denne betydning at arven »falder« til børnene, når den længstlevende af forældrene sidder i uskiftet bo efter den førstafdødes bortgang. 2) for selve arveovergangen, successionen. Arveladerens formue går over på arvingen med alle de følger i forskellige retninger, som en slig formueovergang fører med sig (Knoph s. 266-67. — Rigtigheden af den af Knoph tilføjede sætning: »Som andre eiere får arvingen således fra arvefaldets øieblik full disposisjonsrett over de arvede midler«, skal senere nærmere prøves).

Der er grund til allerede her at gøre opmærksom på, at spørgsmål (2) om tidspunktet for successionen ikke uden videre kan identificeres med spørgsmål (1) om det tidspunkt der er afgørende for hvem der er de rette arvinger. Det må, som påvist i Åke Malmströms grundlæggende Undersøgelse i Successionsrättsliga Studier 1938 ¹⁾, nærmere undersøges om det er rigtigt at successionen sker ved dødsfaldet, eller om successionen i virkeligheden ikke først sker på et senere tidspunkt, nemlig ved arve-

¹⁾ Jfr. Hjalmar Karlgren i Svensk Juristtidning 1939, s. 826.

udlægget. Disse problemer er ikke gjort til genstand for nærmere undersøgelse hos Deuntzer (bortset fra en enkelt bemærkning i Skifteretten) og Bentzon, der begge går ud fra at successionen finder sted ved dødsfaldet; jfr. Bentzon s. 270 »nu arves den afdødes formueretlige Efterladenskaber«, og Deuntzer i U. f. R. s. 759 »Det er nemlig, som bekendt en Grundsætning i vor Ret, at Arvingens Erhvervelse af Arven indtræder ved Arveladerens Død, skønt ligesaavel her som ved Legater et Afslag er muligt, og denne Sætning gælder ikke mindre ved Testamentsarv end ved Intestatarv«.

Vore ældre forfattere er derimod klare over, at der her er et problem, og giver gode bidrag til dets løsning.

Nørregaard (Forelæsninger over den Danske og Norske Private Ret. Anden Del 1798). Først udvikler forfatteren s. 249 at al arvs erhvervelse sker i samme øjeblik som arveladeren afgår ved døden. Dette viser sig ved a) at arven kaldes falden, så snart arveladeren er død, D. L. 5-2-8; b) at man straks efter arveladeres død kan gøre eksekution i den faldne arv som i andre arvingens ejendomme, 1-24-30; c) at sådan falden arv (under nogle få betingelser) kan såvel sælges som pantsættes, 5-2-80; d) at ingen kan arve uden at overleve den som han skal arve; hvilket i tvivlsomme tilfælde ej må formodes, men skal bevises, 5-2-31 og 5-2-53 (se nu Arvelovsforslaget § 7).

Senere hedder det s. 386, at man må vel mærke, at ordet udlæg (om det som på arveskifter tillægges arvinger) ikke betegner nogen måde at erhverve ejendom på; thi vi vide af det foregående, at arv selv er en erhvervelsesmåde, og at arvinger er ejere af arven fra det øjeblik af at arveladeren er død. Skifteudlægget er derfor ikke andet end en handling hvorved det mellem flere arvinger værende sameje ophæves og enhver arvings bestemte del i den afdødes efterladenskaber fastsættes.

Hurtigkarl (Den Danske og Norske Private Rets første Grunde. Anden Del første Bind 1814 s. 379) udtaler sig i overensstemmelse med Nørregaard, idet han nærmere gør rede for

arveudlægets retlige betydning: Da arven straks falder ved arveladerens død og således erhverves for arvingerne, er det klart, at arveudlæget ikke kan tilvejebringe nogen ret i tingen, men dets virkning er alene at i stedet for at arvingen forhen vidste hvor stor en intellectuel (ideel) del af boet (efter hans medarvingers antal og køn) tilhørte ham, men ikke hvilke ting der henhørte til denne og som han altså kunne disponere over, så erholder han, når udlæget er sket og ved samme een eller flere bestemte ting er blevet ham anvist, vished herom, hvorefter følger at de indskrænkninger i ejendomsretten, som før fandt sted, nu bortfalder. (Hverken i Ørsteds Supplement eller Haandbog findes der — såvidt ses — noget af interesse for spørgsmålet).

Nørregaard og Hurtigkarl betoner således begge at arven erhverves af arvingerne ved arvefaldet. Udtalelserne må forstås således, at successionen sker ved arveladerens død. Ved skifteudlæget opløses det mellem arvingerne bestående sameje, og arvingerne, der hidtil kun har anpart i boet, får nu ejendomsret til de ting der udlægges dem på skiftet. Det tilfælde at der kun er en enkelt arving omtales ikke.

Algreen-Ussing (Arveret 1855 s. 233) sonderer mellem tre stadier. 1. Såsnart en person afgår ved døden er arven efter ham falden, man kan også sige at arven derved er erhvervet af arvingerne, men dette må dog kun forstås således, at de har erhvervet arveret efter afdøde, og at de ved deres, om også nok så kort efter indtrædende død overfører arven til deres arvinger. 2. Derimod går ejendomsretten over arven, og de til dennes erhvervelse knyttede rettigheder og forpligtelser, ikke umiddelbart ved arveladerens død over på hans arvinger, men dertil udkræves fra deres side en forudgående tilkendegivelse om, at de tiltræder arven. Midlertidigt betragtes selve boet som en juridisk person (fremhævet her), der er identisk med den afdøde og som repræsenteres af skifteretten der behandler samme. Der er således kun adkomsten til arven der indtræder straks ved arveladerens død. Den egentlige erhvervelse af hans efterladenskaber og indtrædel-

sen i hans retsforhold i det hele sker først ved arvens overtagelse af arvingerne. 3. Hvad ejendomsretten over de enkelte genstande angår, hvoraf arvemassen består, da erhverves denne først ved arvedelingen og udlæget til enhver arving af hans arvepart.

Man lægger mærke til at Algreen-Ussing bruger udtrykket arvens erhvervelse i flere forskellige betydninger, der volder ham adskillig besvær at holde ude fra hinanden. Dernæst møder vi hos ham første gang tanken om dødsboet som en juridisk person, der har spillet en så stor rolle i svensk litteratur og nu er godkendt ved lagen om boutredning och arvskifte af 1933.

Bornemann (Arveret 1864). Hovedstedet er s. 352: Skønt den enkelte medarving først ved arveudlæget får den udelukkende rådighed over bestemte formueobjecter, og det altså med føje kan siges, at erhvervelsen af arvelodden først fuldbyrdes ved udlæget, kan dette, hvad enten det iværksættes af skifteretten eller af medarvingerne, dog ikke betragtes som en overdragelse. Arvingen er nemlig umiddelbart ved dødsfaldet indtrådt i den dødes formue og har derved i forening med sine medarvinger erhvervet den hele masse, hvoraf han ved udlæget blot får den ham tilkommende andel udsondret, så at han frit kan disponere over den. Det er ikke en overdragelse, men en opgørelse som har fundet sted. Som en følge heraf er de almindelige regler for ejendomsrettens overdragelse ikke anvendelige på arveudlæget.

I forbindelse hermed skal nævnes en tidligere udtalelse hos Bornemann s. 276, hvorefter dødsfaldet umiddelbart og uden noget mellemkommende faktum bevirker en erhvervelse for arvingen; retten til den formue, som måtte blive tilovers, efter at boets mellemværende med trediemand er opgjort og ordnet, eller hvis der er flere arvinger en aliquot del af samme, erhverves straks ved dødsfaldet, hvorfor arven også i lovsproget siges »at falde« ved arveladerens død.

N. F. Schlegel (Skifteretten 1868 s. 419—22, jfr. s. 260 og s. 436) er i overensstemmelse med Algreen-Ussing og Bornemann,

forsåvidt som det udvikles, at det kun er adkomsten til arv der er erhvervet ved dødsfaldet, eller som det udtrykkes et andet sted: at arvingerne ved arveladerens død erhverver ret til arven, d. v. s. til det overskud som boets aktiver udviser mere end passiverne. Derimod får arvingerne ikke *eo ipso* ved dødsfaldet rådighed over arven, men først når de til skifteretten har afgivet erklæring om at de — som de eneste og myndige arvinger — overtager boet. Indtil arvingerne har overtaget boet, er skifteretten den eneste som har kompetence til at råde over boet. Ved boets overtagelse får arvingerne ikke straks nogen ejendomsret til de enkelte i boet værende genstande, men boet som helhed tilhører arvingerne. Først ved boets deling mellem arvingerne får disse ejendomsret over boets ejendele og effekter (436); jfr. s. 260 selve arven erhverves ved arveudlægget. Det fremhæves, at hvis det er en fast ejendom som er udlagt på skiftet, er tinglysning af udlægget ikke nødvendig for at sikre arvingens ejendomsret, men kun for på denne måde at oplyse arvingens ejendomsret, d. v. s. som legitimation. Er der kun een arving bliver denne dog allerede ved boets overtagelse straks ejer af hvad der findes i boet. Schlegel henviser s. 421 til Kancelliets skrivelse af 8. juni 1813 hvorefter den der ved testamente har fået en fast ejendom tillagt må betragtes som sammes ejer fra det øjeblik da arven faldt.

Deuntzer polemiserer i Skifteretten s. 659 mod den af Schlegel m. fl. opstillede sætning om at det kun er adkomsten til arv der erhverves ved arvefaldet, medens selve arven først erhverves ved arveudlægget. Forsåvidt hermed menes mere end at hver enkelt arving først ved boets udlodning får eneejendom over sin bestemte part, er det en misforståelse, siger Deuntzer, eftersom arven dog ikke kan være herreløs fra arvefaldet til arveudlægget, — en bemærkning der viser at Deuntzer hverken begrebsmæssigt eller retligt har fået rigtig fat i problemet.

Efter nu at have set hvorledes de ældre forfattere tager på problemerne, skal vi forsøge at give en retlig analyse af hændelses-

forløbet fra arveladerens død og indtil arveudlægget og de dermed forbundne sikringsakter. Undersøgelsen vil ske på grundlag af nugældende ret, der dog på disse punkter ikke synes at frembyde væsentlige forskelligheder i forhold til lovgrundlaget for de nævnte ældre forfatteres fremstillinger.

Vi skal først undersøge betydningen af sætningerne om 1) at arven falder ved arveladerens død, 2) at successionen sker eo ipso ved arvefaldet.

ad 1. Indtil arveladerens død har arvingerne ikke haft nogen egentlig arverettighed, men kun en forventning om ved arveladerens død at erhverve en sådan. Indtil dødsfaldet har arven været ventendes, jfr. D. L. 5—2—81. Ved arvefaldet bliver arveretten aktuel. Arvingerne har erhvervet en rettighed som kan overføres ved arv, ved salg, pantsætning eller gave, og ved udlæg. Af hvilken nærmere beskaffenhed arvingernes ved dødsfaldet erhvervede ret er, skal vi senere vende tilbage til.

Arvefaldet er bestemmende for hvem der er afdødes nærmeste arvinger og arven fordeles mellem dem efter arveforholdene på dødsfaldets tid. Arvingen må have overlevet arveladeren. Dette gælder såvel den legale som den testamentariske arv. Ved legal arv er der efter nugældende ret repræsentationsret indenfor samtlige arveklasser, idet børnene træder i deres afdøde faders eller moders sted. Efter Arvelovsudkastet 1941 gælder dette fuldtud kun i første og anden arveklasse, medens arveretten i tredje arveklasse er begrænset til onkler og tanter. Ved testamentarisk arv anerkendes i almindelighed ingen repræsentationsret. Er den indsatte arving død før testator, træder hans børn ikke i hans sted, med mindre der i testamentet er holdepunkter for at dette har været afdødes ønske og vilje. Alt må i så henseende bero på fortolkningen af testamentet. Vejledende synspunkter kan vanskelig opstilles. Måske kan det dog siges, at den i testamentet indsatte arvings descendens medtages lettere i den rette linie end i sidelinien, jfr. herved udtalelsen i den af Højesteret in terminis

stadfæstede dom af Landsover- samt Hof- og Stadsretten i U. f. R. 1898 s. 723 om at udtrykket »Børn« i arveretlig talebrug vel kan indbefatte hele descendensen, men en tilsvarende talebrug formentlig ikke kan påberåbes for at udtrykket »Søskende« også indbefatter disses descendenter; U. f. R. 1932 s. 771 »mine Stedbørn« forstået som »mine Stedbørn — eller hvis nogen af dem er afgaaet ved Døden, vedkommendes Livsarvinger«, men om søskendebørn U. f. R. 1898 s. 721, 1917 s. 292, V. L. T. 1932 s. 280 og U. f. R. 1938 s. 958.

Man taler i visse tilfælde om at arvefaldet er »udsat« eller »udskudt« til et tidspunkt der ligger senere end arveladerens død. Den norske arvelovs § 76 er opmærksom herpå, når den siger at »all arv skal, hvor ikke anderledes i denne lov eller ved gyldig testament er bestemt, anses falt ved arvelaterens død«. Angående »udskudt Arvefald« bemærker Deuntzer i Arveretten s. 162, at det er ikke noget heldigt udtryk. Forholdet er i virkeligheden det, at arvefaldet indtræder ved testators død, men at arveretten er knyttet til en betingelse, der først senere kan indtræde, så at det indtil da er uvist hvem der bliver arving. Det forhold Deuntzer har for øje er fideikommissarisk substitution, hvor der er disponeret over en kapital, således at een person nyder renten deraf for sin livstid, medens kapitalen efter hans død udbetales til en anden, forsåvidt denne overlever rentenyderen. Men det problem som udsat arvefald rejser, opstår både ved legal og testamentarisk arv. Udsat arvefald foreligger, når det af testator eller loven er gjort til en betingelse for en arveretlig erhvervelse, at den indsatte (arvingen) overlever ikke blot testator (arveladeren) men også en anden person, der først skal nyde godt af arven.

En række tilfælde skal gennemgås.

Ved uskiftet bo med livsarvinger (loven 20. april 1926 kap. 1) »falder« arven ved den førstafdødes død. Retten til arven erhverves af livsarvingerne ved deres faders eller moders død og overføres i tilfælde af arvingens død til hans legale eller testamentar-

riske arvinger. Det er ikke arvefaldet, men skiftet og arveudlæget der er udsat²⁾.

Ved uskiftet bo med udarvinger (loven 20. april 1926 kap. II) er forholdet derimod et andet. Her er det nemlig efter lovens § 17 en betingelse for at den førstafdøde ægtefælles forældre, søskende og søskendes afkom kan få arv efter denne, at de overlever den længstlevende ægtefælle, ligesom arven ifølge § 18 fordeles mellem dem efter arveforholdene ved den længstlevendes død. Arven efter den førstafdøde falder først ved den længstlevendes død. Arvefaldet er således i dette tilfælde udsat, d. v. s. arvens erhvervelse er for arvingerne efter den førstafdøde suspensivt betinget af at de lever ved den længstlevendes død, eller på det tidspunkt da denne begærer skifte.

Ved gensidigt testamente mellem ægtefæller, hvorved den ene indsættes til den andens universalarving, men med deling af formuen ved den længstlevendes død mellem hver af ægtefællernes slægtninge er forholdet normalt som ved uskiftet bo efter kap. II, d. v. s. arvefaldet er udsat. Den førstafdøde ægtefælles arvinger får kun andel i arven efter denne, under den betingelse at de overlever den længstlevende (eller i hvert fald det tidspunkt da denne skifter, f. eks. på grund af nyt ægteskab).

Forholdet kan imidlertid også i det gensidige testamente være ordnet således, at den førstafdødes halvdel skal tilfalde de (legale) arvinger, som han havde da han døde. Medens ældre praksis var tilbøjelig til i tvivlstilfælde at antage denne ordning, går nyere praksis — i overensstemmelse med Ørstedes opfattelse — bestemt i modsat retning, idet man antager, at arven for begge ægtefællers arvinger først falder ved den længstlevendes død; jfr. Bentzon s. 220 med note 45. Fremgår det imidlertid med tilstrækkelig tydelighed af testamentet, at arveforholdene ved førstafdødes død skal

²⁾ Om det »mellemdøde« barns kreditorer se Familieretten II s. 208. — Om delingsmåden ved successivt skifte af uskiftet bo se Jørgen Trolle i U. f. R. 1945 B s. 210—16.

lægges til grund for delingen af hans halvdel af boet³⁾, foreligger der ikke noget tilfælde af udsat arvefald. Her er arven faldet, d. v. s. erhvervet af arvingerne efter den førstafdøde ægtefælle ved dennes død. Anpartsforholdet mellem førstafdødes arvinger indbydes og mellem dem og den længstlevende ægtefælle er endeligt fikseret ved den førstafdødes død. Dør arvingen før den længstlevende ægtefælle virker han som arveoverførende medlem. Forholdet ligner uskiftet bo efter kap. I, men arvingerne har ingen beskyttelse mod den længstlevende ægtefælles dispositioner inter vivos. Om den længstlevende ægtefælle er pligtig at skifte i tilfælde af nyt ægteskab vil bero på testamentets indhold. I tvivlstilfælde kan dette ikke antages.

Ved fideikommissarisk substitution har vi samme problem som ved gensidigt testamente. Har testator bestemt, at A skal have renteydelsen af en kapital, der ved A's død skal overgå til B, kan forholdet ved testamentet være ordnet på to måder.

Hvis testamentet er at forstå således, at B erhverver retten til kapitalen allerede ved T's død, er arven falden ved arveladerens død, men arvingens ret til rentenydelsen er suspensivt betinget af rentenyderens død. Her er lodden (arvens størrelse) fikseret; skifteoppgøret har fundet sted. B kan derfor, allerede mens A lever, disponere over kapitalen, naturligvis med forbehold af A's rentenydelsesret. B's kreditorer kan på samme vilkår gøre udlæg i deres debtors ret.

Testamentet kan derimod også være at forstå således, at B først erhverver retten til kapitalen ved A's død, d. v. s. betinget af at B overlever A. I dette sidste tilfælde er arvefaldet udsat, d. v. s. arvens erhvervelse er suspensivt betinget af rentenyderens død. Så længe renteyderen lever, har B ingen ret, men kun en forventning om at få en ret, hvis han overlever A. Han kan derfor

³⁾ Det er dette forhold, der hos Bentzon s. 274 betegnes som »dobbelt Arvefald«, nemlig såvel ved den første ægtefælles som ved den sidstes død. Dette udtryk er forvirrende og bør helt undgås.

sålænge A lever, ikke disponere over kapitalen og hans kreditorer er afskåret fra at gøre udlæg, selv foreløbigt i denne.

Arvingen til kapitalen, B er i begge tilfælde arving efter testator og ikke efter A; jfr. Bentzon s. 175 med note 51.

Vejledende regler om hvornår testamentet skal forstås på den ene eller den anden måde kan vanskelig opstilles; men tendensen i nyere praksis går i retning af at antage, at B allerede ved testators død erhverver retten til kapitalen, der ved hans død før rentenyderen overgår til B's arvinger ifølge loven eller B's testamente. Navnlig er det siden H. R. D. i U. f. R. 1884 s. 222 fastholdt, at den i sådanne testamenter meget almindeligt brugte vending om, at kapitalen ved rentenyderens død skal tilfalde den på anden plads indsatte, f. eks. rentenyderens egen datter, ikke med nødvendighed skal forstås således, at kapitalen først ved rentenyderens død falder i arv til dennes datter, således at det er en betingelse for hendes erhvervelse af kapitalen at hun overlever sin egen moder. Men bestemmelsen kan også meget vel forstås således at rentenyderskens død kun angiver tidspunktet for kapitalens udbetaling til datteren, idet datterens erhvervelse anses for sket allerede ved testators død. Og tilføjede Højesteret, det måtte nemlig, når ikke det modsatte utvetydigt var tilkendegivet, have formodningen for sig at testators mening var, at arvefaldet indtrådte ved hans død. Til forståelse af dommen skal endnu kun tilføjes, at resultatet af Højesterets standpunkt in concreto blev, at kapitalen tilfaldt rentenyderskens afdøde datters mand, medens den efter Skiftekommissionens opfattelse burde gå til testators intestatarvinger, in casu datterens brødre; angående disse forhold kan iøvrigt henvises til Stig Juul: Fideikommissarisk Substitution s. 210—37.

ad. 2. Ved behandlingen af spørgsmålet om succession umiddelbart ved dødsfaldet koncentrerer Deuntzer-Bentzon sig næsten udelukkende om den fra romerretten kendte modsætning mellem ipso-jure-systemet og aditions-systemet. Efter det første sker successionen ipso jure ved arveladerens død; arvingerne indtræder ved dødsfaldet automatisk i stillingen som arvinger uden at

der fordres nogen tiltrædelse af arven. Efter det andet system kommer successionen først i stand ved at arvingerne tiltræder arven. En sådan tiltrædelse (*aditio hereditatis*) fordredes i romersk ret af heredes *extranei*, d. v. s. arvinger der ikke hører til familien i snævrere forstand, derimod ikke af heredes *necessarii*, af hvilke de vigtigste var heredes *sui*, arveladerens børn og børnebørn for såvidt mellemløbet var død. Så længe *aditio* ikke havde fundet sted betegnes arvemassen som hvilende, *hereditas jacens*, og opfattes som en juridisk person. Når *aditio* finder sted betragtes arven som overgået til arvingen fra dødsfaldets øjeblik; Jul. Lassen: *Lærebog i Romersk Privatrecht*, 2. udgave 1911 s. 56, 354, 363—65, Malmström s. a. S. 18—19.

Romerrettens sondring mellem tilfælde hvor særlig tiltrædelse af arven er nødvendig og andre tilfælde, hvor tiltrædelse ikke fordres, er ukendt i dansk ret. Ved arvefaldet »erhverver« arvingen arven uden at nogen tiltrædelse (positiv modtagelseserklæring) er nødvendig. Arvingen »erhverver« arven, selvom han dør uden at have tilkendegivet nogen tilegnelsesvilje, eller endog uden at kunne gøre dette, fordi han var uvidende om sin arveadgang eller var et spædt barn eller sindssyg; jfr. Bentzon s. 270.

En nærmere undersøgelse af hvad det iøvrigt vil sige at arvingen »erhverver« arven umiddelbart ved dødsfaldet savnes imidlertid. Spørgsmålet om ejendomsrettens overgang må her — som ellers — opløses i en funktionel undersøgelse af hvorledes arvingens retsstilling er i de forskellige relationer hvor spørgsmålet har betydning. Hvilke beføjelser får arvingen ved arvefaldet og hvilken beskyttelse har han for sin ret?

Vi vil foreløbig tænke på tilfælde hvor der er flere arvinger, og senere se hvorvidt det bevirker nogen ændring i retsstillingen at der kun er en enkelt arving, eller der blandt arvingerne er een som indtager en særlig fortrinlig, dominerende stilling i forhold til de øvrige arvinger (spørgsmålet om den efterlevende ægtefælles stilling som arving).

Er der flere arvinger, sker der ikke ved dødsfaldet nogen ejendomsovergang i betydning af en erhvervelse af de enkelte af efterladenskabens aktiver (ting, fordringer o. s. v.). En sådan sker først ved arveudlægget. Der skydes et mellemled ind i successionsrækken fra arveladeren til arvingerne. Behandles boet offentligt er det skifteretten der optræder på dets vegne. Om man — således som den svenske boutredningslov af 1933 — vil opfatte dødsboet, repræsenteret af skifteretten, som en juridisk person er nærmest en smagssag, d. v. s. et konstruktivt spørgsmål der ikke bør være bestemmende for løsningen af de enkelte retsspørgsmål som arveovergangen rejser. Nogen tilbøjelighed til at binde sig til en sådan konstruktion kan ikke spores i moderne dansk teori eller praksis. Mod den taler navnlig, at man vanskelig undgår at komme ud for, at retslivets mangfoldige variationer kræver en særløsning, der kun med vold lader sig indpresse i den juridiske skabelon man har skabt.⁴⁾

Ved det private skifte bestyres boet af arvingerne selv. Der opstår ved arvefaldet et ejendommeligt sameje mellem arvingerne. Dette fællesskabs nærmere karakter har til alle tider været stærkt omdebatteret; det drøftes indgående i norsk og svensk ret, men mærkelig nok ikke i danske fremstillinger. Vi møder her en klar modsætning mellem romersk og germansk retsopfattelse. Knoph skildrer denne således s. 296—97: romerne tog sigte på at gøre arvingerne mindst mulig afhængige af hinanden og opløse fællesskabet mellem dem så snart som muligt; det individualistiske træk som gennemgående præger deres arveret gjorde sig også gældende her. Ved døden lod de derfor straks arven falde fra hinanden mellem arvingerne. Hver af arvingerne fik en så stor ideel andel i alle boets aktiver som hans arvelod tilsagde og på samme måde blev han medskyldner i hver enkelt af arveladerens

⁴⁾ Jfr. Malmström s. 128 ff. — Det erindres herved, at efter Skiftelovens § 72, jfr. §§ 4—6, er det offentlige skifte lovens teoretiske hovedregel, medens det private skifte er undtagelsen der kræver særlige betingelser.

gældsposter. Sin andel i de enkelte formuegenstande kunne arvingen frit afhænde.

I direkte modsætning til romerretlig tankegang ordner germansk ret arvingernes sameje efter grundsætningen om »gesamte Hand«, d. v. s. efter de regler som fra gammel tid havde behersket ejendomsfællesskabet mellem familiens medlemmer, og som man fandt det naturligt skulle fortsætte i arven efter den afdøde. Det karakteristiske for dette sameje er, at den enkeltes dispositionsret er bundet i alles interesse, således at hver arving ikke bliver andelsejer i samtlige formuegenstande og skyldner for en brøk af alle fordringer, men får en ideel andel i boet taget som en enhed⁵⁾. Alene denne ideelle andel kan han råde over ved retshandel, og hans kreditorer har ikke større ret end han selv.

Knoph foreslår betegnelsen »bundet sameje« for den germanske ordning i modsætning til det »frie sameje« mellem arvingerne som romerretten kendte. Disse betegnelser, der svarer til de tyskschweiziske begreber: »Gemeinschaft zur gesamten Hand« og »Miteigentum (nach Bruchteilen)«, synes at give et godt udtryk for det for disse ordninger karakteristiske og vil derfor blive fulgt i det følgende.

Bundet sameje efter dansk ret må antages at være et virkeligt sameje (*communio incidens*), omend det på en række vigtige punkter adskiller sig fra de for almindeligt sameje gældende regler, og er undergivet regler der er beslægtet med reglerne om ansvarligt interessentskab, jfr. Francis Hagerup: Skifte og Arvebehandling 3. udgave 1924 s. 40—44.

1. Den enkelte arving kan således ikke afhænde sin andel i boets enkelte ejendele. En afhændelse kan alene ske ved disposition af samtlige arvinger i fællesskab. Derimod kan den enkelte arving afhænde sin ideelle andel i boet som helhed. Erhververen får ikke herved nogen ret til at deltage i arveskiftet, men kun

⁵⁾ Jfr. Tuor s. 762: Der Anteil bezieht sich auf das Gesamtvermögen, nicht auf die einzelnen Gegenstände als solche.

en ret til ved dette at erholde hvad der udlægges arvingen som hans nettoandel i boet. Den der ved arveladerens testamente som legat har fået tillagt en bestemt genstand, f. eks. en fast ejendom, må dog kunne disponere over denne, allerede medens skiftet står på, men erhververens ret vil altid — foruden af testamentets gyldighed — være betinget af at ejendommen ikke må realiseres af boet til dækning af arveladerens kreditorer, jfr. ndf. s. 111—12.

2. Den enkelte arving kreditorer kan ikke umiddelbart gøre udlæg i hans andel i de enkelte til boet hørende aktiver, men alene foretage et foreløbigt udlæg i den nettoandel, der til sin tid udlægges ham ved skiftets afslutning; jfr. D. L. 1—24—30, Rpl. § 511, stk. 2, H. R. D. i U. f. R. 1932 s. 67, jfr. T. f. R. 1932 s. 413, og U. f. R. 1942 s. 381.

3. Den enkelte arving kan ikke — uden bemyndigelse fra de andre arvinger — optræde som sagsøger eller sagsøges på boets vegne. Bindende for boet er alene en dom erhvervet af eller mod alle arvinger i fællesskab. Den enkelte arving mangler således aktiv og passiv kompetence til at optræde på boets vegne under en retssag.

Da arvingerne hæfter personlig for arveladernes gæld, kan boets kreditorer nok rejse sag mod en enkelt arving, men dommen er ikke bindende for boet; den kan ikke eksekveres i boets ejendele, men kreditor kan alene holde sig til den dømte arvinges formue udenfor boet samt hans andel i dette ved skiftet. Skiftelovens § 84, jfr. Rpl. § 241 gør det lettere for kreditorerne at søge arvingerne under eet ved at åbne adgang til at anlægge søgsmål mod samtlige arvinger ved den ret som i dødsøjeblikket var den afdødes hjemting.

Om den enkelte arvinges stilling og indflydelse på skiftet, samt om hans selvstændige beføjelse til at hævde sin ret til andel i samtlige de værdier der hører til eller kan inddrages under boet. se nedenfor s. 72 f.

Såvel ved privat som ved offentligt skifte er det herefter således, at arvingerne ved arvefaldet kun erhverver en ideel anpart

i efterladenskaberne. Ved arvefaldet opstår et sameje mellem arvingerne, der først ophører ved skiftets slutning. Skiftets formål er dødsboets opgørelse og deling under hensyntagen til samtlige dødsbointeressenter: kreditorer, legatarer, ægtefælle og arvinger. Skiftebehandlingens karakter præges af at virksomheden går ud på en afvikling af afdødes økonomiske forhold. Opgaven siges i den svenske kommentar at være så vidt muligt at bevare de af afdøde efterladte økonomiske værdier og derigennem skabe forudsætninger for ejendommens anvendelse under de forandrede former, som betinges af successionen; Ekeberg-Guldberg-Bergendal s. 30.

Ved boets deling har hver af arvingerne — ligesom andre samejere — krav på at få en andel af de værdier der udgør boets nettobeholdning, dog begrænset af de positive bestemmelser i Skiftelovens § 47 om retten til at kræve udlæg efter vurdering, jfr. nedenfor s. 94 f.

Man kan imidlertid rejse det spørgsmål, om der ikke er den realitet i den gamle sætning om at arven erhverves ved dødsfaldet, at erhvervelsen af de arvingen ved arveudlægget tillagte bestemte ting, løsøre, fast ejendom eller fordringer dog alligevel betragtes som sket allerede ved arvefaldet. Man ville herved opnå fuld kontinuitet i successionen arvelader-arving. Tanken om arveskiftets retroaktion har navnlig spillet en betydelig rolle i fransk ret og har sammenhæng med den positive bestemmelse i Code civil art. 883.

Teoretisk må det fastholdes at det er en logisk modsigelse at tale om succession ved dødsfaldet, når successionen i realiteten først sker på et senere tidspunkt, og man aldrig gennem nogen retroaktionsvirkning kan udslette det i tiden mellem dødsfaldet og skiftet passerede; jfr. Malmström s. 53—54 og 199. Et andet spørgsmål er, om der findes visse regler vedrørende den arveretlige succession som på anskuelig måde kan udtrykkes ved at der i disse relationer tillægges arveskiftet retroaktiv virkning.

Udlægges der ved skiftet en arving en fast ejendom, vil der rent umiddelbart være en tilbøjelighed til at betragte arvingen som

afdødes direkte successor med bortseen fra dødsboets mellemkommende adkomst. Denne opfattelse har imidlertid ingen støtte i dansk rets regler om erhvervelse ved arv af ret over fast ejendom. I successionsrækken indskydes et mellemled, dødsboet, repræsenteret af skifteretten (eksekutor) eller de privat skiftende arvingers fællesskab. Tinglysningen ved arv falder i to stadier. Først tinglysningen af boets ret, senere udlæget af ejendommen til en arving; T. L. §§ 12—13, jfr. Vinding Kruse II s. 1062—63. (Om den særlige stilling, som tilkommer en legatar der ved testamentet har fået tillagt den faste ejendom, som under skiftet udlægges ham, se nedenfor s. 122).

Skulde det tilfælde indtræde, at ejendommen senere — helt eller delvis — fravindiceres den arving, hvem den er udlagt, eller viser den sig at lide af mangler, må arvingen ved privat skifte kunne holde sig til de andre arvinger; ved offentligt skifte må han være henvist til anke, hvorved mærkes reglen i Rpl. § 662, stk. 3 hvorefter oprejsning kun kan gives indtil 1 år efter at skiftet er sluttet; der indføres herved en rimelig præskription af sådanne krav. Hvad her er sagt gælder på tilsvarende måde, når en løsøretting, der er udlagt en arving, lider af en mangel. At repartitionen i et bo, der behandles privat, kan anfægtes på grund af tvang, svig o. s. v. følger af almindelig regler om aftaler. Den omstændighed at der således i anledning af arveudlægget kan blive tale om et ansvar for de andre arvinger, lader sig ikke vel forene med tanken om et retroaktivt arveskifte.

Når det antages at dansk ret — ligesom norsk ret — forkaster sætningen *mala fides superveniens non nocet*, får det ingen betydning for spørgsmålet om arvingen kan vinde hævd, hvorvidt hans erhvervelse regnes fra dødsfaldets eller udlæggets tidspunkt. På samme måde med hensyn til ekstinktive godtroserhvervelser. Når spørgsmålet herom overhovedet kun opstår for omsætnings-erhververe og ikke for (kreditorer og) arvinger, bliver arvingernes gode eller onde tro ved arvefaldet eller arveudlægget uden betydning; jfr. D.L. 5—6—1, Gældsbrevsloven §§ 14—15 og lov om

bortblevne 12. juli 1946 § 17 ff (tidligere fr. 11. september 1839 § 2). Køber en arving derimod en ting af boet, må han formentlig anses som enhver anden omsætnings erhverver; mere tvivlsom er retsstillingen derimod, hvor han får en ting udlagt mod at udløse de andre arvinger med et kontant beløb som indbetales til boet.

En arving kan som bemærket ikke før arveudlægget disponere over boets ejendele. Der er vel i og for sig intet til hinder for at han sælger en ting der findes i boet, under den betingelse at den senere udlægges ham. Men den herved opståede situation er ikke forskellig fra andre tilfælde hvor en person disponerer over en ting, som han venter at erhverve og kan ikke begrunde nogen retroaktionsteori.

Hvis arvingens erhvervelse af de ham ved skiftet udlagte ting virkelig retlig set måtte betragtes som sket ved arvefaldet, måtte dette også få indflydelse på fordelingen af indtægter og udgifter under bobehandlingen vedrørende disse ting, der måtte tilfalde og bæres af arvingen, ligesom værdierne ved dødsfaldet naturligt måtte lægges til grund for arvedelingen. Men en sådan ordning er dansk skifteret fremmed; Deuntzer Skifteretten s. 659—60, jfr. for svensk ret Malmström s. 210—11.

Vil man give en realistisk beskrivelse af dansk rets regler om arvefaldet, kan man således ikke i sætningen om at arven erhverves ved arveladerens død, indlægge, at erhvervelsen af efterladenskaberne regnes fra noget tidligere tidspunkt end arveudlægget. Noget andet er, at hver enkelt arving forsåvidt succederer ipso jure ved dødsfaldet i arveladerens formue, som han erhverver en aktuel ret til andel i efterladenskaberne, en ret der hører til hans formue, kan være genstand for overdragelse, kan tilegnes af hans kreditorer og ved hans død forinden arveudlægget overføres til hans arvinger ifølge lov eller testamente. Derimod erhverver arvingen ikke ved dødsfaldet nogen fikserbar eller disponibel andel i bestemte af de ting som findes i boet.

Når man som Deuntzer-Bentzon lægger en anden og videregående betydning ind i sætningen om at arven erhverves ved dødsfaldet, må man naturligt komme til at det »principielt rigtige« ville være at lade en værdiopgørelse på arvefaldets tidspunkt være bestemmende ved arveafgiftens beregning. Således Bentzon s. 352, der dog hurtigt opgiver tanken, idet det videre hedder: Dels af hensigtsmæssighedsgrunde, dels fordi arvingerne får hændelse med afgiftens betaling, har man dog efter hidtidig ret beregnet afgiften af det beholdne bo på det endelige arveudlægs tid og således taget de efter arvefaldet påløbne renter og indtægter med. Deuntzer udtaler i Skifteretten s. 660, at det kunne synes at stemme med »stræng juridisk Konsekvens«, at arveafgiften kun skulle svares af hvad der erhverves ved arvefaldet, men ikke af hvad der atter indvindes ved det således erhvervede. Deuntzers praktiske sans får ham dog til hurtig at opgive den strenge juridiske konsekvens.

Efter den her hævdede opfattelse, hvorefter successionen i en række relationer ikke kan anses for at ske til noget tidligere tidspunkt end arveudlægget, er det helt naturligt at Arveafgiftsloven 1922 § 17 ved det offentlige skifte lægger det tidspunkt, da den endelige opgørelse i boet foretages, til grund både for vurderingen og som skæringsdag for hvilke renter og andre indtægter der skal medregnes ved arveafgiftsberegningen. Ved privat skifte bliver »på lignende Maade« det tidspunkt at lægge til grund da arveanmeldelsen indgives, hvilket normalt skal ske inden 6 måneder efter arveladerens død; det er klart at der her er tale om en retsteknisk tilskåret regel, da tidspunktet for arveanmeldelsens indgivelse ikke behøver at falde sammen med tidspunktet for opgørelsen mellem de selvskiftende arvinger. (Om svensk rets afvigende regler se Gösta Eberstein: Den svenska arvs- och gavobeskatningen 1944 s. 39 f, og s. 49 f.).

Sammenspillet mellem arveafgifts- og indkomst- og formuebeskatningen forekommer overordentlig indviklet, jfr. H. R. D. i U. f. R. 1938 s. 1011 der blev afgjort med 5 mod 4 stemmer. Om

de uafsluttede dødsboer under offentlige skiftebehandling påhvillende indkomst- formue- og erhvervsskatter se Harbou s. 98—104 og i U. f. R. 1948 s. 73—74.

Her skal kun berøres spørgsmålet om privat skiftende arvingers skattepligt. Boer under privat skiftebehandling svarer aldrig som sådanne skat. Skattepligt påhviler derimod de privat skiftende arvingerne fra og med dødsfaldet, jfr. Finansministeriets vejledning 12. december 1903 og 31. december 1912 ad § 5 og C. Helkett: Opgørelse af den skattepligtige indkomst til staten 4. udg. 2. oplag 1948 s. 59. Dette er fastslået ved flere kendelser af Landsoverskatterådet; se meddelelser XIV nr. 37, XX nr. 25 og navnlig 1930 nr. 62, hvori standpunktet klart præciseres således:

»Landsoverskatteraadet er enig med Skatteraadet i, at Arvinger, der skifter privat maa svare Formueskat af deres Andele i Boets Nettoformue samt i, at Udbytte og Renter, der under den private Skiftebehandling indvindes af den arvede Formue — efter Fradrag af Driftsudgifter — skal medregnes til vedkommende Arvinges skattepligtige Indkomst efter det Forhold, hvori de er lodtagne i Arven og dette Driftsoverskud skal medregnes til de paagældendes Indkomst, selv om det ikke er kommet til Udbetaling«.

De selvskiftende arvingers pligt til at svare formue- og indkomstskat af deres andel i boets nettoformue og dennes udbytte mens skiftet står på, modsvares af den boerne under offentlig skiftebehandling pålagte, stadig mere omfattende skattepligt. — Man kunne i første øjeblik fristes til at betragte den som udtryk for en anden opfattelse end den her hævdede angående tidspunktet for den arveretlige succession. Men efter sit indhold og når den ses i sammenhæng med den de offentlige boer påhvillende selvstændige skattepligt, kan den ikke anses for at betyde andet og mere end en konstatering — også i skattemæssig henseende — af den andelsret i afdødes formue, som arvingerne også efter min opfattelse erhverver allerede ved arveladerens død.

Vedrørende skiftets og arveudlægets nærmere juridiske karakter skal endnu følgende bemærkes. Ved det offentlige skifte fremtræder arveudlægget — selvom det grunder sig på en aftale mellem arvingerne — som en offentlig retshandling, en retsafgørelse som må anfægtes gennem anke af bobehandlingen, Rpl. § 662. Skiftet har for så vidt konstitutiv virkning som arvingernes ideelle anpartsret i boet som helhed først ved udlægget udkrystalliseres til en ret over de bestemte ting, løsøre, fast ejendom, aktier, obligationer, åndsrettigheder o. s. v. som udlægges hver enkelt arving, ligesom disse først ved skiftet får rådighed over de penge der tilfalder dem i boet.

Ved det private skifte har repartitionen og udlægget derimod en anden karakter. Det fremtræder her som en aftale mellem de privatskiftende arvinger. Arveudlægget bør dog ikke opfattes som en sædvanlig overdragelse, hvorved de to arvinger overdrager den tredje deres andel i boets faste ejendom, som denne arving får udlagt. Den arveretlige erhvervelse må anses som en selvstændig adkomst, der ikke udenvidere er undergivet de om frivillige dispositioner over fast ejendom gældende regler.

Hvis reglen i Æ. L. II § 18 om nødvendigheden af at indhente den anden ægtefælles samtykke til afhændelsen af fast ejendom, der er fælleseje, var ubetinget, som den tilsvarende svenske regel, ville ægtefællens samtykke alligevel ikke kræves til en overenskomst mellem tre brødre om at den ene skal overtage fædrengården. — Reglen i Vægebekendtgørelsens § 12 om nødvendigheden af overøvrighedens samtykke til afhændelse af den myndiges faste ejendom ville — selvom vi ikke havde den positive bestemmelse i § 26 om værgens stilling på skifte — ikke medføre at værgen for den umyndige broder måtte indhente overøvrighedens sanktion af aftalen om at den ældre broder skal have gården.

De fremdragne eksemplifikationer illustrerer både arveadkomstens selvstændighed og karakteren af arvingernes ret i det uudsiftede bo; jfr. foran s. 27 om at der ikke sker ekstinktion til fordel for arvinger.

Arveadkomstens særkarakter fremgår også af de gældende regler om arveudlægsskøde. Når der i et bo under offentlig skiftebehandling findes en fast ejendom, skal der ifølge T. L. § 13, stk. 1 uopholdelig tilstilles tinglysningsdommeren meddelelse herom til tinglysning, således at der i tingbogens adkomstrubrik noteres: offentligt skifte. På dette grundlag — hvorved den ubrudte adkomstrække er bragt i orden — er skifteretten legitimeret til senere at udstede dokumenter vedrørende boets faste ejendom, navnlig skøde til en køber, arving eller legatar. Også eksekutor testamenti har pligt til at sende den i T. L. § 13, stk. 1 omhandlede meddelelse til tinglysningsdommeren ledsaget af eksekutorbevillingen. Der er tilsyneladende ingen hjemmel til i denne henseende at behandle eksekutor anderledes end skifteretten. Vinding Kruse udtaler da også II s. 991: Hvor det drejer sig om offentligt skifte, er det skifteretten eller eksekutor, der udsteder skøde på ejendommen; og her behøves der ingen tinglysning af adkomst for arvingerne (eller for skifteretten eller eksekutor), se T. L. § 12, stk. 3 modsætningsvis. (Dommen i U. f. R. 1930 s. 1096 angår eksekutors beføjelse til at udstede pantebreve i boets ejendom. Når landsretten antager at eksekutorbevillingen ikke i og for sig giver eksekutorerne formel legitimation til med bindende virkning for boet at pantsætte dets faste ejendomme, men at det yderligere ved skifteudskrift må oplyses at den ved Skifteloven — særlig § 51 — foreskrevne omgang er iagttaget, må begrundelsen herfor søges i det tilsyn, som fra det offentliges side i det hele føres med eksekutores testamenti.

Ved privat skifte og en ægtefælles hensiddende i uskiftet bo, beror det på de pågældende selv, hvornår de vil sende tinglysningsmyndigheden meddelelse om dødsfaldet. Hertil kræves ifølge T. L. § 12, stk. 3 tinglysning af skifteudskrift eller erklæring fra skifteretten om at arvingerne har overtaget boet til privat skifte eller at boet er udleveret ægtefællen til uskiftet bo. Herved rykker arvingerne eller ægtefællen ind i adkomstrækken og opnår den fornødne legitimation, idet loven fastslår, at sådan udskrift eller

erklæring er tilstrækkeligt grundlag for de pågældende til tinglysning af dokumenter ejendommen vedrørende.

Som det fremgår heraf skydes der såvel ved offentligt som ved privat skifte et mellemled ind i successionsrækken: arveladerarving, nemlig ved det offentlige skifte: skifteretten (eksekutor), ved det private skifte: arvingerne i fællesskab. [Der er vel i afgiftsmæssig henseende en forskel, idet skifterettens meddelelse efter T. L. § 13, stk. 1 er afgiftsfri (Tinglysningsafgiftslovens § 12), mens lysning af skifteudskriften ved privat skifte i almindelighed kræver afgift efter § 5 (halvdelen af afgiften ved sædvanligt skøde). Skattedepartementets skrivelse nr. 64 af 25. marts 1914 siger udtrykkelig at skifteudskriften må betragtes som en »adkomst« for arvingerne. Man nøjes dog med den faste afgift 5 kr. efter § 12, når skifteudskriften lyses som legitimation i forbindelse med udlægsskøde til en arving eller legatar, jfr. Justitsmin. skr. nr. 169 af 19. september 1925 og Skattedep. skr. nr. 75 af 1. maj 1929.]

Når boets faste ejendom sælges ved skøde til tredjemand må der naturligvis betales sædvanlig overdragelsesstempel efter Stempelovens § 61 og afgift efter Tinglysningsafgiftslovens § 1. Det samme gælder, når boet forinden skiftets slutning afhænder ejendommen til en af arvingerne, selv om en del af vederlaget berigtiges ved likvidation i køberens arv; Hindenburgs Formularbog s. 229.]

Selve repartitionen er ikke noget udlæg til arvingerne men kun en fordeling af boets nettobeholdning. Når en fast ejendom ved repartitionen tilfalder ægtefællen eller en arving eller legatar må den efterfølges af et udlæg til den pågældende. Dette sker normalt ved et såkaldt arveudlægsskøde, hvorved ejendommen tilskødes erhververen. (Bestemmelsen i Tinglysningsafgiftslovens § 5 om at testamenter og arvepagter kan lyses som adkomst på fast ejendom synes at være et rudiment fra ældre tid, se U. f. R. 1928, s. 181, jfr. også U. f. R. 1937, s. 1103).

Ved arveudlægsskødet opnår erhververen legitimation til at råde over ejendomme og beskyttelse mod andres uberettigede

dispositioner over ejendommen, hvilket sidste navnlig får betydning for den legatar hvem ejendommen er tillagt, i forhold til de privat skiftende arvinger. Arveudlægsskødet, der har samme virkning som det skøde hvorved en fast ejendom ellers overdrages, f. eks. ved salg, skal imidlertid kun stemples efter 2den classes takst og tinglysningsafgiften er kun 1 pro mille mod ellers 2 pro mille (Stempellov § 50, Tinglysningsafgiftslov § 5).

Een arving. Vi er hidtil i vor analyse af arvefaldets hændelsesforløb gået ud fra at der er flere arvinger, jfr. ovenf. s. 22. Vi skal nu se om det gør nogen forskel i retsstillingen, at der kun er en enkelt arving. Indledningsvis kan bemærkes, at da vi ikke — som moderne svensk ret — har akcepteret opfattelsen af dødsboet som en juridisk person, er vi i den lykkelige situation ikke på forhånd at være bundet af nogen juridisk konstruktion.

Når der kun er en enkelt arving, ligger det nær at opfatte forholdet således, at arvingen direkte og umiddelbart ved dødsfaldet succederer i arveladerens rettigheder, d. v. s. bliver ejer af de ham tilhørende ting, løsøre og fast ejendom, bliver fordringshaver, panthaver i hans sted o. s. v. Dette gælder dog ikke når der finder et offentligt skifte sted af dødsboet. Her indskydes — ligesom når der er flere arvinger — et mellemled i successionsrækken, skifteretten eller eksekutor. Skiftet sker på sædvanlig måde. Afdødes (og boets) kreditorer skal betales og de af arveladeren i hans testamente indsatte legatarer skal fyldestgøres, før arvingen får nogen direkte ret over de værdier, som afdøde har efterladt sig. Skiftet kan meget vel medføre at en meget væsentlig del af boets ejendele går arvingens næse forbi, fordi de under bobehandlingen må realiseres til dækning af boets kreditorer og legatarer. Først ved arveudlægget får arvingen en aktuel ret til direkte at råde over de arvede værdier og først fra dette tidspunkt kan arvingens kreditorer direkte holde sig til deres debtors arv. Der er kun den rent faktiske forskel, som følger af at der ingen medarvinger er, at arvingen kan være sikker på hvis han ønsker det — ved skiftets

slutning — at få udlagt de af boets ejendele, der ikke medgår til dækning af boets kreditorer og legatarer. Reglerne i Skiftelovens § 47 om medarvingernes konkurrerende ret til at forlange udlæg in natura er uden betydning i dette tilfælde, hvor der kun er een arving. Og encarvingen er naturligvis — forudsat at arveladerens testamente ikke indeholder modstående bestemmelse — berettiget til at forandre sig boets faste ejendomme udlagt, uanset bestemmelsen i § 47 om at udlæg efter vurdering ikke kan fordres i faste ejendomme. Den må efter sit indhold og formål være begrænset til tilfælde, hvor der er flere arvinger, der er interesseret i at ejendommen udbringes til dens virkelige handelsværdi.

Overlades boet derimod encarvingen til privat skifte, er stillingen en anden. Her smelter boets og arvingens formue sammen i det øjeblik boet udleveres arvingen til privat skifte. Han kan med det samme disponere over de arvede midler, og hans egne kreditorer har fuld adgang til i konkurrence med arveladerens kreditorer at søge fyldestgørelse i den formue som hidrører fra arveladeren; jfr. Schlegel s. 421. Dette er en (beklagelig) følge af at dansk ret ikke anerkender nogen jus separationis for arveladerens kreditorer, hvorefter de kan forlange at afdødes formue holdes adskilt fra arvingens, indtil de er fyldestgjorte, og der heller ikke tilkommer afdødes kreditorer nogen ret til at forlange offentlig skifte af dødsboet, når gældsansvaret er vedgået; Skiftelovens § 4, jfr. Munch-Petersens Skifteret s. 233.

Om ægtefællens stilling på skiftet med førstafdødes arvinger, må henvises til fremstillingen nedenfor s. 83 f. Her skal kun bemærkes, at den ægtefællen tilkommende fortrinsstilling med hensyn til udlægs- og udløsningsret ikke kan antages at bevirke at successionen i de arvede ejendele regnes fra noget tidligere tidspunkt end arveudlægget. Om skiftet sker offentlig eller privat kan ikke gøre nogen forskel i så henseende. Hvad der udlægges ægtefællen afhænger af de aftaler der træffes på skiftet. Det beror ganske på ægtefællen, om den vil gøre brug af de den ved reglerne i Skiftelovens § 47 og § 60 tillagte rettigheder. Intet forhin-

drer ægtefællen i at forlange udlæg i rede penge, om den måtte foretrække dette, og overlade boets ejendele, derunder dets faste ejendomme til arvingerne.

§ 3.

· UNIVERSALSUCCESSIONSPRINCIPET

Der skal ikke her gives en historisk skildring af arvingernes stilling gennem tiderne. Det må blive retshistoriens sag¹⁾. Opgaven er kun at søge at nå frem til en forståelse af hvorledes arvingernes stilling er i nugældende dansk ret.

Det romerretlige universalsuccessionsprincip, hvorefter arvingerne indtræder i arveladerens formueretlige personlighed, ikke blot i rettighederne men også i forpligtelserne, idet de bliver debitorer i arveladerens sted og på samme vilkår som afdøde, er ikke anerkendt i vor ældre ret. Chr. den V's Danske Lov bygger på en anden ordning. Gælden hviler på boet. Efter 5—2—14 skal al den bortskyldige gæld betales »før end nogen arve kand«. Om gælden er forfalden eller ej gør ingen forskel. Ved siden heraf var arvingerne ganske vist ifølge 5—2—83 personlig ansvarlige for gældens betaling. Men arvingernes ubetingede gældsansvar var ikke et udslag af den tanke der ligger til grund for universalsuccessionsprincipet: at kreditorerne i arvingerne har fået nye debitorer. Begrundelsen er, som Deuntzer fremhæver, at arvingerne ved at overtage boet er blevet forpligtet til at sørge for, at gælden, der hviler som en byrde på boet, bliver dækket. Dette kan vel i sig selv ikke føre til et ubetinget ansvar for arvingerne. Når Danske Lov alligevel pålægger arvingerne det fulde ansvar, må det betragtes som en retsteknisk forskudt regel, der skulle sikre kreditorerne mod tab ved arvingernes ligegyldige eller svigagtige behandling af boet. Beviset for at lovbogen ikke bygger på universalsuccessionsprincipet ligger i, at den ikke anerkender

¹⁾ Se Deuntzer: Arveret § 18 s. 168 ff., Skifteret s. 524—34, Edward Hambro i T. f. R. 1892 s. 140—51, Bentzon s. 1 og s. 278—79.

den deraf følgende identitet mellem indholdet af arvingens og arveladerens gældsforpligtelse, navnlig i henseende til ydelsens genstand og forfaldstid.

Først i løbet af det 18. århundrede akcepterede vor ret gennem retsbrug og påvirkning fra romerretten universalsuccessionsprincippet. Ved tidspunktet for udstedelsen af forordningen af 8. april 1768 var denne udvikling afsluttet. I sin erklæring af 7. september 1767 (V s. 365) udtaler Stampe som noget ganske selvfølgeligt og ubestrideligt: »Da en Arving alletider træder i Afdødes Sted, og maae paatage sig alle hans Forbindtligheder, ligesom han erhverver alle hans Rettigheder, saa at han, i Henseende til jura og obligationes, forestiller den afdødes person og anses for een og den samme person med den Afdøde; saa følger deraf, at han og maae betale den Afdødes Gield²⁾).

Romerretten anerkendte flere modifikationer i universalsuccessionsprincippet. Ved en forordning af Justinian af år 531 indførtes *beneficium inventarii*, d. v. s. en beføjelse for arvingerne til at begrænse deres ansvar for arvegælden til hvad boet kunne tilsvare, på betingelse af at de lod foretage en registrerings- og vurderingsforretning eller som det også kaldes et *inventarium* til konstatering af de aktiver som ved arven var tilført deres formue og af disse aktivers værdi. Udover denne værdi (*ultra vires hereditatis*) skulle de ikke være pligtige til at udrede arvegælden. De hæfter efter moderne sprogbrug ikke personlig for arveladerens gæld; jfr. Hambro, Den romerske familie- og arveret 1923 s. 128.

Modstykket til arvingernes *beneficium inventarii* var kreditorernes *beneficium separationis*. Herom bemærker Hambro s.

²⁾ Udviklingen afspejles af en sammenligning med Stampes 10 år ældre erklæring af 14. november 1757 (II s. 214), der endnu står på lovbogens standpunkt, og hvori udtales at creditor i en Stervbo »er berettiget til at requirere af vedkommende Øvrighed, at de antage sig en saadan Boe og behandler den, indtil han for hans fordring er fornøjet; hvilket og synes at flyde af det almindelige Princip, at en Creditor ikke er forbundet til imod hans Villie, at forandre sin Debitor, eller at modtage en anden Debitor, end den, han virkelig haver givet Credit«.

132: Der var ved inventarieforordningen sørget temmelig godt for arvingens interesse, men meget dårligt for kreditorernes og legatarernes. Navnlig springer det i øjnene, at der med begrænsningen af arvingens hæftelsespligt for arvegælden ikke tillige var forbundet en indskrænkning i hans rådighedsret over arvegenstandene og tilvejebragt sikkerhed for at arvets aktiver først og fremmest bliver anvendt til arvegældens aflæggelse. Herved kunne der voldes arvekreditorerne og legatarerne betydelig skade. Såfremt arven efter en solvent arvelader blev overtaget af en insolvent arving, betød dette at arveladerens kreditorer kom i konkurrence med arvingens særkreditorer, hvorved de kunne risikere at miste den udsigt til dækning som de havde, når efterladenskabernes fortrinsvis anvendtes til dækning af deres krav. Til beskyttelse herimod havde prætor i sit edikt givet arvekreditorerne, senere også legatarerne, en ret til at forlange separation, d. v. s. at arven blev holdt adskilt fra arvingens øvrige formue og under en konkursbehandling (svarende til vort skifte efter kap. 3) først anvendt til fyldestgørelse af arvekreditorer og legatarer.

Beneficium inventarii for arvingerne blev i Danmark og Norge indført ved forordningen af 8. april 1768. Ophavsmanden til denne vigtige forordning er Henrik Stampe. Hans forestilling til kongen findes i femte bind af Stampes Erklæringer s. 365 ff. Den er et klart vidnesbyrd om at vi allerede i det 18. århundrede havde en højt udviklet jurisprudens. Den giver en fuldt moderne realistisk begrundelse af forslaget, skrevet i et kernefuldt sprog, der kan minde om Holbergs Epistler.

Efter D. L. 5—14—30 måtte arvingerne hvis de ville undgå gældsansvaret fragå arv og gæld til det første ting som holdes fjorten dage efter dødsfaldet. Senere havde man flere gange lappet på denne ordning ved at forlænge fristen. Men Stampe viser hvorledes der stadig kan dukke uprækluderede fordringer op, der kan medføre et stort og ubestemt ansvar for de myndige eller umyndige arvinger, som der ikke er nogen grund til at de skal bære. Den bestående ordning skildres i mørke farver. Såvel

de myndige arvinger selv som især de umyndige arvingers formyndere sættes i stor forlegenhed, idet de ikke vide, hvad de turde eller kunne foretage sig, på den ene side ville de nødigt på deres myndlings vegne renunciere på det som med rette tilkommer dem, og på den anden side må de frygte at pådrage dem selv og deres myndlinger et stort og ubestemt ansvar. For at råde bod på disse mangler indføres det på andre steder brugelige og i sig helt nyttige og fordelagtige såkaldte beneficium inventarii, der nærmere forklares som en ret for arvingerne til, når de ikke på egen hånd befatte sig med stervboen og afdødes efterladenskab, og dermed skalte og valte, men overlader boets behandling til skifteretten, ved skiftets slutning at modtage hvad der — efter at kreditorerne er fyldestgjort — måtte tilfalde dem i arv.

Efter Skifteloven 1874 kan gældsansvaret ikke komme til at påhvile arvingerne uden et positivt skridt fra deres side, enten boets overtagelse til privat skifte eller vedgåelse af gælden under offentlig skiftebehandling. Privat skifte kan efter reglerne i kap. 1 kun finde sted under de der nærmere angivne betingelser og når samtlige arvinger er enige herom³⁾. Det offentlige skifte uden gældsansvar er lovens (teoretiske) hovedregel.

Offentligt skifte efter kap. 4 med gældsansvar har kun mindre betydning. Det medfører samme byrde som det private skifte, nemlig gældsansvaret, men giver ikke arvingerne de fordele som som det private skifte medfører, besiddelsen og rådigheden over boet, fritagelse for skifteafgift og de skatter som er lagt på offentlige boer. Skifte efter kap. 4 var tænkt som et privat skifte under offentligt tilsyn, en opgørelse og deling af boet i arvingernes interesse; motiverne s. 46, jfr. Rigsdagstidende 1872—73 tillæg A sp. 1433. Det udviklede sig imidlertid hurtigt i praksis til noget

³⁾ Der bortses her fra den uheldige og såvidt vides ikke brugte bestemmelse i § 73, der ved en eller anden passende lejlighed burde positivt ophæves, jfr. Harbou 1. udg. s. 140, men cfr. Deuntzers Skifteret 1885 s. 537—38, hvor der gives udtryk for tilfredshed med den mærkelige nydannelse som § 73 repræsenterer.

helt andet, nemlig et offentligt skifte med skifteretten som den egentlige bestyrer af boet og med en temmelig begrænset indflydelse af arvingerne på behandlingen.

At tale om universalsuccession ved vor rets offentlige skifte uden gældsansvar lader sig ikke gøre, hvis man vil fastholde den sædvanlige definition af universalsuccessionens begreb, hvori arvingernes ansvar for afdødes gæld indgår som et væsentligt moment. Når boet behandles efter Skiftelovens kap. 3 indtræder arvingerne ikke i arveladerens forpligtelser, og de er, indtil kreditorerne er fyldestgjorte, uden indflydelse på boets behandling. Det er skifteretten der forretter skiftet, realiserer godset og betaler kreditorerne; først når dette er sket og boets nettobeholdning er udfundet, udloddes denne til arvingerne i det forhold hvori de efter loven eller afdødes testamente er arveberettigede. Den for universalsuccession i romerretlig forstand karakteristiske sammen-smeltning af den på den enkelte arvelod faldende del af den afdødes aktiver og passiver med arvingens egen formue finder således ikke sted, når boet behandles efter kap. 3. Deuntzer indrømmer da også at universalsuccessionsbegrebet kun har ringe betydning i dette tilfælde, men mener at det dog vistnok er at gå for vidt, når dets Anvendelighed benægtes« af Hambro i T. f. R. 1892 s. 144 ff. Deuntzer — hvis udvikling s. 171—72 er udeladt hos Bentzon — søger at redde stumperne, ved at henvise til at arvingerne også i dette tilfælde indtræder i boet i dets helhed. Da denne helhed »består af alle de enkelte Rettigheder og Forpligtelser, må Arvingerne straks ved Arvefaldet indtræde i hver enkelt af dem, saaledes at alle i Forening bliver berettigede eller forpligtede«. Den nærliggende indvending, at arvefaldet blot bevirker en ret for hver arving til forholdsvis andel i boets overskud ved dets opgørelse, men ikke en overgang af de enkelte rettigheder og forpligtelser, søger Deuntzer at imødegå ved en bemærkning om, at da de enkelte rettigheder og forpligtelser »dog ikke kunne være herreløse, siges de at tilkomme eller påhvile Boet, hvilket imidlertid i Virkeligheden intet andet er, end

de ere Arvingernes«. Den yderst forsigtige udtryksmåde, som Deuntzer benytter, viser at han er klar over at han befinder sig på tynd is. Det er da også ganske klart, at der intet argument er at finde i betragtningen om at de enkelte rettigheder og forpligtelser ikke kunne være herreløse. Man fristes til at spørge: hvorfor ikke? Det afgørende er dog, at det først ved bobehandlingen kan vise sig, hvem de enkelte rettigheder tilhører: afdødes kreditorer eller hans arvinger. Medgår hele boets beholdning til dækning af kreditorernes, får arvingerne intet, og har aldrig haft nogen ret over de enkelte rettigheder, ligesom forpligtelserne er dem ganske uvedkommende⁴⁾.

Når det dog kan forsvares at tale om en universalsuccession, også i det tilfælde at boet behandles efter kap. 3, beror det på det for arvingernes ret til efterladenskaberne karakteristiske universelle moment, at det beholdne bo umiddelbart og som en helhed overgår til dem, uden at der behøves nogen speciel adkomst på de enkelte aktiver, hvorefter det beholdne bo består. Den arveretlige erhvervelse har således også her karakteren af en universalsuccession. De egentlige arvingers stilling adskiller sig på dette punkt fra legatærens, der kun har ret til den ting eller den sum penge, der er tillagt ham ved testamentet, og hvis erhvervelse derfor (i alm.) har karakteren af en singulærsuccession.

Noget andet er, om man fortsat i dansk arveret skal operere med et universalsuccessionsprincip. Bentzon er inde på problemet allerede side 1 i Arveretten. Det hedder her: Forholdet mel-

⁴⁾ Forsåvidt angår boer der behandles efter Skiftelovens kap. 3 er den rette opfattelse således i virkeligheden den samme, som antages i svensk ret: arvingerne succederer kun i den formue, de aktiver som bliver tilbage, når afdødes gæld er betalt. Jfr. Ekeberg-Guldborg-Bergendal: Kommentar til boudredningslagen s. 372: »I motsats til den romerske rättens universalsuccession, som innebar, att arvingen inträdde i arvlätærens rättstälning såsom en given enhet, såsom ett inbegrepp av aktiva och passiva, är det vidare enligt den i vårt land härskande germanska rättståskådningen principiellt blott tillgångarna, som äro föremål för succession«.

lem disse grupper, den afdødes arvinger og hans kreditorer, kan ordnes efter to systemer: 1) Man kan fyldestgøre kreditorernes tarv ved at lade et konkurslignende skifte foregå, når døden er indtruffet, jfr. Skiftelovens kap. 3 og Konkurslovens § 3. Arvingernes stilling bliver da principielt kun en ret til, at boets mulige overskud, efter at gælden er betalt, udloddes til dem. 2) Men man kan også, med romerretten og vor nyere ret, knytte kreditorerne og arvingerne nøjere sammen. De sidste træder mere umiddelbart ind i afdødes rettigheder og forpligtelser (universalsuccessionsprincippet). Dog kan arvingerne — ved gældsfragåelse — i egen interesse fremkalde en ordning efter type 1).

Når Bentzon her hævder at vor nyere ret har knyttet kreditorerne og arvingerne nærmere sammen og dermed har akcepteret universalsuccessionsprincippet, jfr. udtalelsen også s. 278—79, synes dette ved første øjekast ikke foreneligt med, af Skiftelovens principale ordning er det offentlige skifte uden gældsansvar efter kap. 3. Og det er i hvert fald galt, når Bentzon videre beskriver forholdet således, at arvingerne »ved Gældsfragåelse« kan fremkalde et skifte efter kap. 3, for så vidt som tanken herved ledes ind på den forestilling, at arvingerne indtræder i afdødes forpligtelser, medmindre de ved en viljeserklæring (gældsfragåelse) fraskriver sig ansvaret for arveladerens gæld. Arvingerne kan forholde sig aldeles passive. De kan — selv på udtrykkelig forespørgsel fra skifterettens side — nægte at udtale sig om, hvorvidt de vil vedgå eller ikke-vedgå gælden. De får intet ansvar for deres arveladers gæld, medmindre de udtrykkelig har påtaget sig det, enten ved at overtage boet til privat skifte eller ved at vedgå arv og gæld ved det offentlige skifte efter kap. 3.

Når det dog i en vis forstand kan forsvares stadig i dansk ret at operere med et universalsuccessionsprincip ved arv beror det på, hvad man måske kunne kalde et statistisk moment. Det offentlige skifte uden gældsansvar er vel lovens teoretiske hovedregel, men det private skifte med fuld hæftelse er langt det faktisk hyppigste.

Oversigt 1. Procentvis fordeling af boerne efter behandlingsmåden.

[illegible]

Oversigt 2.

	Hovedstaden			Provinsbyerne			Landkommunerne			Hele landet		
	1944	1945	1946	1947	1944	1945	1946	1947	1944	1945	1946	1947
Samlet antal dødsboer:												
Sluttet uden skiftebehandling	8243	8744	7924	7713	6164	6086	5900	5487	6784	22031	22553	21160
{ hendsiden i uskiftet bo	1808	2097	1915	2006	2398	2353	2466	2407	5460	9580	10190	10002
{ privat skifte	2106	2309	2443	2628	1956	2355	2469	2475	4886	8353	9057	9912
{ ekssekutorbehandling	569	695	671	665	205	217	194	196	259	1006	1166	1127
{ solvente	545	493	568	505	537	465	541	513	815	2116	1823	1947
{ insolvente	47	22	46	34	42	20	40	20	24	126	68	128
Ekstraderet til arvingerne	156	177	174	221	296	293	266	308	594	1097	998	1034
Tilsammen	13474	14537	13741	13772	11598	11989	11876	11406	18823	44309	45855	45310
Procentvis fordeling af boerne:	pct.	pct.	pct.	pct.	pct.	pct.	pct.	pct.	pct.	pct.	pct.	pct.
Sluttet uden skiftebehandling	61,2	60,1	57,7	56,0	53,1	50,8	49,7	48,1	36,0	49,7	49,2	46,7
{ hendsiden i uskiftet bo	13,4	14,4	13,9	14,6	20,7	21,3	20,8	21,1	29,0	21,6	22,2	22,0
{ privat skifte	15,6	15,9	17,8	19,1	16,9	19,6	20,8	21,7	26,0	18,8	19,7	21,9
{ ekssekutorbehandling	4,2	4,8	4,9	4,8	1,8	1,8	1,6	1,7	1,4	2,3	2,5	2,6
{ solvente	4,0	3,4	4,1	3,7	4,6	3,9	4,6	4,5	4,3	4,8	4,0	4,3
{ insolvente	0,4	0,2	0,3	0,2	0,4	0,2	0,3	0,2	0,1	0,3	0,2	0,3
Ekstraderet til arvingerne	1,2	1,2	1,3	1,6	2,5	2,4	2,2	2,7	3,2	2,5	2,2	2,3
Tilsammen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Hovedstaden omfatter her København, Frederiksberg, samt Københavns amts nordre og søndre birker.

Til nærmere oplysning herom vedføjes fem oversigter, der velvilligst er udarbejdet af sekretær Fritz Vedel i Statistisk Departement til brug for denne bog. Oversigt 1. er udarbejdet på grundlag af arveafgiftsstatistiken og indeholder således kun oplysning om boer, hvis arvebeholdning overstiger 500 kr. I oversigten er anført den procentvise fordeling af dødsboerne efter disses behandlingsmåde i tiden 1909/10 — 1943/44, opdelt i 5 femårsperioder og 1 tiårsperiode. Det bemærkes, at betegnelsen »offentligt skifte« er benyttet som enstydende med skifte ved skifteretterne, omend også behandling ved testamentseksekutor er offentligt skifte.

Oversigten viser, at det private skifte er langt den almindeligste behandlingsmåde, idet 70—80 pct. af boerne i hele landet er skiftet privat. I tiden fra 1918/19 til midten af 1930'erne var antallet af offentligt skiftede boer jævnt aftagende, men herefter er procenten for disse boer steget fra 9,9 pct. i femåret 1929/30 — 1933/34 til 17,5 pct. i tiåret 1934/35 — 1943/44. Denne stigning er dog alene indtrådt i provinsen, hvor de offentligt skiftede boer i 1920'erne udgjorde henved 10 pct. mod 20 pct. for tiåret 1934/35 — 1943/44. Stigningen er sket på bekostning af de privatskiftede boer, idet de ved testamentseksekutorer skiftede boer hele den betragtede periode igennem, set for hele landet, udgjorde samme andel af samtlige boer, nemlig knapt 9 pct.

Procenten for eksekutorboer varierer stærkt efter landsinddelingen, således i tiåret 1934/35 — 1943/44 fra knapt 3 pct. i landdistrikterne i Jylland til 21 pct. for hovedstadsområdet.

Også for det private skifte er der afgørende forskelligheder mellem landsdelene. Mindst udbredelse har det private skifte i hovedstadsområdet, hvor kun ca. $\frac{2}{3}$ af boerne skiftes privat, medens dette er tilfældet for ca. $\frac{3}{4}$ af boerne i provinsbyerne, og for landdistrikternes vedkommende er de privatskiftede boers andel i det samlede antal boer endnu større. I Jylland når procenten i en enkelt periode 90 pct.

Forsåvidt angår de offentligt skiftede boer har procenten for hovedstadsområdet tidligere været betydeligt højere end for provinsbyerne og landdistrikterne, men i tiåret 1934/35 — 1943/44 er procenten omtrent ens for de enkelte landsdele.

Oversigt 2. er udarbejdet på grundlag af årlige indberetninger fra retterne og giver for årene 1944—1947 oplysning om det samlede antal boer i hele landet med en fordeling efter behandlingsmåden. (Tilsvarende oversigt foreligger ikke for tidligere år).

Det samlede antal dødsboer udgjorde herefter i 1947 44000 eller lidt mindre end i de to forudgående år. Af disse boer er 45,4 pct. sluttet uden

skiftebehandling, 22,7 pct. er udleveret til privat skifte, hvortil kommer 2,5 pct., der er ekstraderet til arvingerne, 22,4 pct. er udleveret til hensiddens i uskiftet bo, medens 4,4 pct. er skiftet ved skifteretterne, (heraf var 4,2 pct. solvente), og endelig er 2,6 pct. af boerne skiftet ved testamentseksekutorer. Procenterne varierer ikke ret meget fra år til år. Derimod varierer de, som det var at vente efter de i oversigt 1. anførte tal, en del efter landsdelene⁵⁾.

Til nærmere belysning af den offentlige skiftebehandlings betydning hidsættes oversigterne 3 og 4, der er en videreførelse af tabellerne 13 og 14 i Statistiske Meddelelser: Den Borgerlige Retspleje 1936—40 side 39—40. Oversigt 5 er en ny tabel over de af testamentseksekutorer behandlede dødsboer. Den er udarbejdet på grundlag af arveafgiftsstatistiken for finansåret 1946/47 og udviser den i disse boer udloddede arveafgiftspligtige beholdning. Grundmaterialet vedrørende disse boer giver ingen oplysning om bomassens størrelse, hvilket må erindres ved en sammenligning med oversigt 3 angående de ved skifteretterne skiftede solvente dødsboer.

Til oversigterne 3 og 4 kan knyttes følgende bemærkninger: Antallet af solvente dødsboer (oversigt 3) er steget fra 1814 gennemsn. årlig i femåret 1936—40 til 2078 i femåret 1941—45. Den samlede bomasse, der omfatter aktiverne uden fradrag af gæld, er i samme tidsrum steget fra 26 mill. kr. gennemsn. årlig til 37 mill. kr., og den del heraf, der falder i arv, er steget fra 16 mill. kr. til 21,8 mill. kr. Af hele bomassen udgjorde arvebeholdningen i 1936—40 61,3 pct. mod 58,9 pct. i 1941—45, hvilket viser, at selvom arvebeholdningen i disse boer er steget stærkt, er gælden dog steget lidt mere.

Den gennemsnitlige bomasse pr. bo er fra 1936—40 til 1941—45 steget fra 13400 kr. til 17800 kr. Stigningen i den samlede bomasse er således ikke alene begrundet ved stigningen i antallet af boer, men tillige ved en stigning i de enkelte boers aktivbeholdning. Stigningen i bomassen er størst i hovedstaden, hvor den gennemsn. bomasse pr. bo er steget fra 16900 kr. til 23000 kr. Også arvebeholdningen pr. bo i hovedstaden ligger betydeligt over arvebeholdningen pr. bo i det øvrige land.

Ifølge arveafgiftsstatistiken udgjorde i femåret 1941—45 den samlede afgiftspligtige arv i alle boer gennemsn. 297,5 mill. kr. årlig, heraf udgør den

⁵⁾ Når det samlede årlige antal dødsboer i de statistiske tabeller overstiger det samlede antal dødsfald pr. år ifølge Statistisk Årbog med ca. 3—4000, er forklaringen formentlig den at boer, der er udleveret til hensiddens i uskiftet bo i de foregående år, atter medregnes i det år, fællesboet skiftes, selvom dette sker i den længstlevende ægtefælles levende live, samt at kontinuations-skifte medregnes som et selvstændigt nyt dødsbo.

Oversigt 3. Solvente dødsboer, skiftet og delt af skifteretten.

		1941-45 gennemsnitlig				1936-40 gennemsnitlig				1931-35 gnsntl.
		Ho-ved-staden	Pro-vins-byerne	Land-kom-mu-nerne	Hele landet	Ho-ved-staden	Pro-vins-byerne	Land-kom-mu-nerne	Hele landet	
Antal boer fordelt efter bomassens størrelse	indtil 1000 kr.	31	32	45	108	47	40	78	165	149
	1000- 10.000 »	284	293	524	1101	279	240	499	1018	739
	10.000- 20.000 »	86	104	217	407	75	73	164	312	190
	20.000- 50.000 »	88	78	158	324	64	55	103	222	132
	50.000-100.000 »	28	25	40	93	18	12	36	66	45
	100.000 kr. og derov.	18	13	14	45	14	9	8	31	25
	I alt...	535	545	998	2078	497	429	888	1814	1280
Boernes masse	i alt. 1000 kr.	12293	8882	15829	37004	8415	6149	11479	26043	18627
	gnsntl. pr. bo kr.	22978	16297	15861	17808	16932	14335	12927	13454	14559
Arvens størrelse	i alt. 1000 kr.	7695	4809	9285	21789	5696	3472	6807	15975	11511
	gnsntl. pr. bo kr.	14383	8824	9304	10486	11461	8093	7666	8805	8997
Antal boer fordelt procentvis efter bobehandlingens varighed	under 3 mdr. pct.	14,2	28,1	25,4	23,2	14,7	25,9	23,2	21,5	17,6
	3- 6 » »	27,3	27,7	28,1	27,8	31,8	30,9	28,3	29,9	22,8
	6-12 » »	46,2	33,4	36,5	38,2	39,8	31,4	35,3	35,6	40,9
	12-18 » »	8,2	7,5	6,7	7,3	8,9	8,4	8,9	8,8	11,9
	18-24 » »	2,6	1,8	2,1	2,2	3,0	2,1	2,5	2,5	3,7
	24 mdr. o. derov.	1,5	1,5	1,2	1,3	1,8	1,3	1,8	1,7	3,1
	I alt...	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

i de af skifteretten behandlede solvente boer udloddede arv 7,3 pct. i femåret 1941-45, medens den tilsvarende procent for det foregående femår var 6,3.

Hvad angår behandlingens varighed skal bemærkes, at lidt over $\frac{1}{2}$ af de af skifteretterne behandlede solvente boer i femåret 1941-45 ligesom i det foregående femår blev sluttet inden 6 måneder, mens ca. 10 pct. af boerne først bliver sluttet efter 1 års forløb.

Antallet af insolvente dødsboer (oversigt 4) var gnsntl. årlig i femåret 1941-45 142 mod 263 i det foregående femår, heraf blev henholdsvis 21 og

Oversigt 4. Sluttede insolvente dødsboer.

	1941-45 gnsntl.				1936-40 gnsntl.	1931-35 gnsntl.
	Hovedstaden	Provinsbyerne	Landkomm.	Hele landet		
Antal sluttede boer i alt.....	51	43	48	142	263	286
Heraf sluttet ved udlodning.....	48	36	37	121	215	229
Boernes gæld:						
Pantegæld i fast ejendom..... 1000 kr.	302	187	192	681	1907	2048
» » løssøre..... 1000 »	3	5	17	25	74	70
Privilegeret gæld..... 1000 »	56	30	26	112	219	295
Simpel gæld..... 1000 »	731	424	251	1406	2615	8496
Samlet gæld..... 1000 »	1092	646	486	2224	4815	10909
Gnsntl. pr. bo..... kr.	22750	17944	13135	18380	22373	47596
Af gælden blev dækket:						
Pantegæld i fast ejendom..... pct.	95,0	95,7	94,8	95,2	88,5	90,8
» » løssøre..... »	33,3	60,0	47,1	48,0	77,4	78,9
Privilegeret gæld..... »	76,8	86,7	88,5	82,1	91,1	83,2
Simpel gæld..... »	20,4	20,5	31,1	22,3	21,3	8,4
Samlet gæld..... »	44,0	45,7	59,9	47,9	52,0	26,3
Aktiverne..... 1000 kr.	564	335	322	1221	2728	3130
Skifteudgifterne..... 1000 »	63	24	20	107	226	265

48 sluttet uden udlodning. Den samlede gæld androg i 1941-45 2,2 mill. kr. gnsntl. årlig mod 4,8 mill. kr. i 1936-40, og den gnsntl. gæld pr. bo var henholdsvis 18400 kr. og 22400 kr. Den samlede dækningsprocent var i 1941-45 48 mod 52 i 1936-40, og dækningsprocenten for den simple gæld var i 1941-45 22,3 mod 21,3 i 1936-40. Dækningsprocenten var i begge femår lavest i hovedstaden. Værdien af aktiverne i de insolvente boer udgjorde i 1941-45 gnsntl. årlig 1,2 mill. kr. mod 2,7 mill. kr. i 1936-40, heraf medgik henholdsvis 107000 kr. og 226000 kr. til dækning af skifteudgifterne.

Oversigt 5. Finansåret 1946/47.

Eksekutorboer, fordelt efter arvebeholdningens størrelse	Hoved- staden*)		Provins- byerne		Landkom- munerne		Hele landet		Gnsntl. arvebe- holdn. pr. bo kr.
	Antal boer	Arveb. 1000 kr.	Antal boer	Arveb. 1000 kr.	Antal boer	Arveb. 1000 kr.	Antal boer	Arveb. 1000 kr.	
Under 1.000 kr.	2	1	—	—	2	1	4	2	742
1—2.000 »	4	6	—	—	2	3	6	9	1501
2—5.000 »	13	44	3	10	10	34	26	88	3376
5—10.000 »	27	197	10	73	11	80	48	350	7283
10—20.000 »	66	973	29	456	29	434	124	1863	15028
20—50.000 »	105	4011	40	1302	55	1809	200	7122	35610
50—100.000 »	110	6886	23	1603	20	1574	153	10063	65772
100—200.000 »	67	9405	8	1049	14	1925	89	12379	139092
200—500.000 »	61	18916	10	3247	5	1388	76	23551	309876
$\frac{1}{2}$ —1 mill. »	18	12589	2	1429	1	540	21	14558	693234
1 mill. kr. og derover	6	13215	1	1331	3	4856	10	19402	1940185
I alt . .	479	66243	126	10500	152	12644	757	89387	118082

*) Hovedstaden omfatter København, Frederiksberg, nordre og søndre birk.

Hvad der særlig vedkommer os her⁶⁾ ved undersøgelsen af universalsuccessionsprincippet er ved tallenes hjælp at søge at nå frem til en forståelse af i hvilket omfang arvinger i vore dage faktisk hæfter for deres arveladers gæld. Når vi lader tallene tale synes de afgørende kendsgerninger at være:

1) at 70—80 pct. af boerne i hele landet skiftes privat d. v. s. efter Skiftelovens kap. 7.

2) at en overvejende del af den samlede afgiftspligtige arv udloddes i de privat skiftede boer. Herom kan følgende udledes af

⁶⁾ Når statistiken er medtaget i videre omfang end formålet med undersøgelsen i og for sig kræver, er grunden hertil den, at jeg har ment at det både for de juridisk studerende og for andre skifteretsinteresserede kunne være af værdi her at have dette materiale samlet og let tilgængeligt. Det kan meget vel tænkes at det statistiske materiale på andre punkter kan influere på de retlige synspunkter.

tabellerne: Den samlede arvebeholdning var i femåret 1941—45 gennemsnitlig 297,5 millioner kroner årlig. Heraf blev der i de af skifteretterne behandlede solvente boer gennemsnitlig udloddet 7,3 pct. eller 21.789.000 kr. I femåret 1936—40 blev der af skifteretterne af en samlet gennemsnitlig arvebeholdning på 255 millioner kroner gennemsnitlig udloddet 6,3 pct. eller 15.975.000 kr. I femåret 1931—35 blev der gennemsnitlig årlig udloddet 11.511.000 kr. gennem skifteretterne, hvilket svarer til 4,9 pct. af den samlede arvebeholdning, der i dette femår androg 234,8 millioner kroner gennemsnitlig pr. år. Det er således både procentvis og absolut kun en ringe del af arven der udloddes gennem skifteretternes virksomhed.

Statistiken lider af den mangel, at den intet oplyser om, hvorvidt gælden er vedgået eller ikke-vedgået i de af skifteretten behandlede boer, med andre ord det kan ikke ses om boet er behandlet efter kap. 3 eller efter kap. 4 (eller 5). Hvis 10 pct. er vedgåelsesboer må der ske et tillæg til de privat skiftede boer, når man vil gøre sig klar over antallet af de tilfælde hvor arvingerne hæfter. Regner man med 2000 af skifteretterne årlig behandlede boer, får man 200 vedgåelsesboer⁷⁾.

Eksekutorboerne — der jo også er en form for offentligt skifte — frembyder samme vanskelighed som skifteretsboerne. Statistiken viser ikke i hvor mange tilfælde gælden er vedgået af arvingerne. Men efter de oplysninger som man har angående disse boers store aktiv- og arvebeholdning tør man sikkert regne med at det er hovedreglen at gælden vedgås. En for eksekutorboernes

⁷⁾ Vedgåelsesprocenten er sikkert langt større udenfor København end i hovedstaden, idet man i Københavns Byrets skifteretsafdelinger nærer en overvejende betænkelighed ved at godkende den af værgerne for en umyndig arving afgivne erklæring om vedgåelse af gælden, når boets solvens ikke på grund af særlige forhold er ganske evident. I København er vedgåelsesprocenten måske kun 5, mens den udenfor København snarere ligger et sted mellem 10 og 20 pct.

vedkommende foretaget særlig undersøgelse udviser at gælden vedgås i ca. 90 pct. af disse boer.

Vedgås gælden således 10 pct. af de årlig behandlede skifteretsboer og i 90 pct. af eksekutorboerne betyder det, at der til de private skifter, der som bemærket ovenfor s. 42 udgør 70—80 pct. af alle boerne, må lægges ca. 10 pct. Vi kommer således op på, at arvingerne har fuldt personligt ansvar for arveladerens gæld i 80 a 90 pct. af boerne.

Når dette er tilfældet, er der tilsyneladende noget bagvendt i Skiftelovens opstilling af det offentlige, efter lovens kap. 3 behandlede gælds-ikkevedgælsesbo som hovedtilfældet, i analogi med hvilket de andre behandlingsmåder er reguleret ved henvisningerne i § 56 og § 81. Men hvis man, som Henrik Stampe, ser det som lovens hovedopgave på dette område at varetage de umyndige og fraværende arvingers tarv⁸⁾ — og det er jo den tanke der ligger bag ved reglerne i kap. 3, jfr. § 5 — bliver det straks mere forståeligt at man har bygget lovens system op fra den ende af, hvor man mente at risikoen var størst. Stampe har evig ret i, at der er en betydelig risiko for at de umyndige eller fraværende arvingers ret bliver gået for nær ved et ukontrolleret privat skifte. Og Skifteloven 1874 har ved at opstille kap. 3 behandlingen som prototypen villet pointere at beskyttelsen af de umyndige og fraværende arvinger var et hovedformål for loven.

Men, kan man spørge, selvom det erkendes at arvingerne i det aldeles overvejende antal tilfælde, hvor de vedgår afdødes gæld, er universalsuccessorer i den forstand at de indtræder i afdødes formue som en enhed eller helhed, er der så nogen grund til fortsat at operere med et universalsuccessionsprincip?

Ved overvejslen af dette spørgsmål må det til at begynde med fremhæves, at man ikke, fordi der i en fremstilling tales om et »universalsuccessionsprincip«, behøver at tænke på et selvvirkende princip eller en kraft, der som en *deus ex machina* griber ind i

⁸⁾ Stampes Erklæringer II s. 210.

retsforholdene på en for mennesker uforståelig måde. Der er i vore dage i det væsentlige enighed om at man intet vinder i retning af forståelse eller begrundelse ved at operere med den slags principer (grundsætninger, alt omfattende hensyn e. l.). På den anden side kan det rent sprogligt, fremstillingsmæssigt være en fordel at kunne benytte et kendt almindeligt begreb der leder tanken i en bestemt retning. En vis foreløbig vejledning kan der også ligge i brugen af andetsteds anvendte udtryk med et mer eller mindre afgrænset begrebsindhold. Når bare man ikke lader sig forlede til — uden nærmere verifikation — at drage såkaldte »logiske konsekvenser« af sådanne almindelige principer o. l. kan brugen heraf derfor meget vel forsvares. Den opstillede grund-sætning eller det sammenfattende princip kommer da til at virke som en arbejdshypotese for undersøgelsen uden at foregribe dens resultater.

Vil man fastholde brugen af et sammenfattende udtryk som universalsuccessionsprincippet bør man imidlertid søge at klar-gøre, hvad man mener at kunne indlægge heri.

Det centrale i begrebet universalsuccessionsprincip synes at være det, at man sætter arvingerne i afdødes sted, lader dem indtræde i hans retsforhold således som de foreligger ved hans død, et ligeløb fra den ældre generation til den yngre der afløser den. Afdødes formue som helhed (hans ejendele i videste forstand) går samlet over til hans arvinger uden at man behøver at beskæftige sig med spørgsmålet om hvorledes det skal gå med denne eller hin rettighed. Den samlede indtræden i en formuemasse som helhed der sker ved dødsfald, må føre til at denne retsovergang i vidt omfang underkastes andre regler end de der gælder ved singulærsuccession i rettigheder inter vivos. Det står således fast at arvingerne får ikke større ret end deres arvelader havde. De må respektere de indsigelser som kunne gøres gældende mod afdøde og man kan modregne i samme omfang som overfor arveladeren. At der gælder andre regler ved overgang af en formuemasse som helhed end

ved en overdragelse af enkelte rettigheder over løsøre eller fast ejendom, fremgår da også klart af de resultater som den internationale privatret er kommet til. Singulær- og universal-successionen kan ikke behandles efter de samme regler. De tilfælde hvor en formuemasse som helhed overgår til en eller flere successorer: Arv, ægteskab, konkurs står i en klasse for sig⁹⁾. Formuens enhed — hensynet til at bevare værdierne — fører her til at de sædvanlige regler hvorefter den kompetente lov udpeges må vige. Når tingene kommer i betragtning ut singuli, som ved en retsovergang af en enkelt ting, er sontringen mellem fast ejendom og løsøre uovervindelig. De faste ejendomme underkastes overalt en særbehandling. Fordi de udgør en del af statens territorium tåles ingen fremmed lovs anvendelse. *Lex rei sitæ* slår uimodståelig igennem. På universalsuccessionens område har den territoriale lov derimod ikke kunnet holde stillingen, men har måttet give plads for parternes personlige lov, ved arv: loven på afdødes sidste domicil, ved ægteskab: formueordningens enhed og uforanderlighed, ved konkurs dennes universalitet.

Når man bruger den vending at arvingen indtræder i arveladerens formueretlige personlighed, ligger der utvivlsomt heri reminiscenser af den sakrale betydning som romerne tillagde udpegningen af testators arving, i egenskab af den der skulle fortsætte og repræsentere hans jordiske tilværelse. Men sætningen bør i vore dage betragtes som et kort udtryk for den identitet mellem arveladerens og arvingernes forpligtelse (og ret) som vel nok er det mest centrale i hvad man har kaldt universalsuccessionsprincippet. Gældsforholdet bliver bestående, med det indhold som det havde da arveladeren døde¹⁰⁾. Kreditor kan hos arvingerne kræve samme ydelse som afdøde skulle levere og kan

⁹⁾ Lovkonflikter s. 116, 132, 147—44 og Munch-Petersen Skifteretten s. 290—92, 311f.

¹⁰⁾ Også processuelt indtræder arvingerne aktivt og passivt i de af eller mod arveladeren anlagte søgsmål, se D. L. 1—24—37 (og 38) og Hurwitz Tvistemål s. 77—79 samt U. f. R. 1949 s. 349.

ikke henvises til betaling i penge, medmindre muligheden for erlæggelse af den individuelle ydelse er bortfalden ved debtors død, således f. eks. når den afdøde kunstner eller forfatter mod et forudbetalt vederlag havde påtaget sig at levere et maleri eller en roman. Og arvingerne er forpligtet til at erlægge til kreditor, ganske som arveladeren selv ville have været, hvis han endnu levede, altså samme beløb, til samme tid og under samme betingelser; Deuntzers Arveret s. 176, jfr. Bentzon s. 281.

Vil man tilsidst have et afskrækkende eksempel på misbrug af universalsuccessionsprincippet, kan man henvise til Bornemanns behandling af tilvækstretten s. 321 ff.: Tilvækstret tilkommer universalarvinger, ikke blot fordi det må have formodningen for sig, at arveladeren ikke vil, at nogen del af hans formue skal blive uden arving; men den tilkommer dem ifølge universalsuccessionens natur *ex juris necessitate*. Deuntzer kritiserer denne lære i Arveretten s. 201—03, jfr. Bentzon s. 203—07. Det er da også for en moderne betragtning på forhånd klart, at der ikke af universalsuccessionens natur eller væsen kan udledes noget som helst om hvem der skal have en lod, der af en eller anden grund er blevet ledig, f. eks. fordi den indsatte arving har givet afkald eller har forbrudt sin arveret eller er død før testator. Det må afgøres ved en fortolkning af testamentet om den ledige lod skal tilfalde de tilbageværende testamentsarvinger (eller legatarer), eller om lodden må gå til de legale arvinger. Visse vejledende synspunkter kan måske nok opstilles men intet universalsuccessionsprincip yder her nogen hjælp.

§ 4.

ARVINGERNES GÆLDSANSVAR

Når bortset fra den uheldige bestemmelse i Skiftelovens § 73 — som sikkert ingen skifteforvalter i dag vil driste sig til at anvende — gælder det i dansk ret, på tilsvarende måde som efter norsk skiftelov 1930, jfr. Knoph s. 279, at ingen arving får personligt

ansvar for arveladerens gæld, medmindre han med velberåd har overtaget det. Dette kan ske på to måder: 1) ved at arvingerne overfor skifteretten erklærer at de vil overtage ansvaret for den afdødes gæld, jfr. Skiftelovens § 16; boet behandles da af skifteretten som vedgælsesbo efter reglerne i lovens kap. 4; 2) ved at arvingerne overtager boet til privat skifte efter lovens kap. 7; at arvingerne ved at skifte privat påtager sig det fulde personlige ansvar for arveladerens gæld, har altid været antaget som ganske selvfølgelig og fremgår klart af forordningen 8. april 1768 og forudsætningen i Skiftelovens § 8.

Om betingelserne for privat skifte henvises til Munch-Petersens Skifteret s. 209—13. Om en værges adgang til at afgive erklæring om gældsvedgæelse se Personretten s. 114.

Arvingernes ansvar er det samme hvad enten der skiftes privat eller boet behandles af skifteretten som vedgælsesbo, se § 81 jfr. navnlig §§ 52—53. Ved det private skifte har arvingerne rådigheden over boet. Ved skifte efter kap. 4 er besiddelsen af og rådigheden over boet hos skifteretten, men der tilkommer efter § 51 arvingerne — når de er enige — en beføjelse til at tage bestemmelse om boets behandling, uden hensyn til om kreditorerne er fyldestgjort eller om fyldestgørelse er sikret dem, medens de ved behandling efter kap. 3 først får stemmeret på skiftesamlingerne efter at kreditorerne er sikret.

I boer der behandles efter reglerne i Skiftelovens kap. 3 (eller Konkurslovens § 145) anvendes ifølge § 44 reglerne i K. L. §§ 13—14 om at kreditors krav altid af boet kan fordres omsat til penge efter den interesse fordringshaveren har i dets opfyldelse og om at boet altid kan forlange at kreditor modtager beløbet straks uden hensyn til den fastsatte forfaldstid. Ligeledes K. L. § 131 hvorefter ikke blot forfalden, men lige så vel uforfaldne krav kan fordres fyldestgjort af boet (minus en mellemrente, se nærmere Munch-Petersen Skifteretten s. 77 med note 14). Disse regler antages derimod ikke at gælde, når arvingerne har overtaget gældsansvaret. Tanken med universalsuccessionsprincippet, hvor-

efter arvingerne træder i arveladerens sted, overtager alle dennes rettigheder og hæfter for alle hans forpligtelser, er jo netop såvidt muligt at undgå det samfundsmæssige spild af værdier, der er forbundet med en forceret og ofte tabgivende realisation af boets aktiver for at dække den afdødes kreditorer. Disse får i stedet for kravet mod boet arvingerne som personlige og fuldt ansvarlige debitorer. Arvingerne er pligtige at yde til kreditorerne ganske ligesom arveladeren ville have været hvis han endnu levede, altså ikke blot det samme beløb men også til samme tid og på samme betingelser. De kan ikke tvinge kreditorerne til at modtage betaling før forfaldstid, og de har samme henstand som der tilkom arveladeren; jfr. Bentzon s. 281—83 og Deuntzers Skifteret s. 681, Munch-Petersens Skifteret s. 235.

Vigtig er bestemmelsen i § 52, stykke 2. Den havde et andet indhold i det Rigsdagen forelagte forslag: »Naar Proklama udstedes, maa Boet ikke deles mellem Arvingerne, førend efter dettes Udløb og med de anmeldte Kreditors Samtykke, hvis de ikke fyldetsgøres eller Sikkerhed stilles dem for, at de ville blive fyldestgjort til Forfaldstid«. Reglen stod i nøje sammenhæng med bestemmelsen i første stykke af § 52, hvorefter det beror på arvingerne selv, om der i disse boer skal udstedes proklama til kreditorerne, dog at der, når der findes umyndige arvinger, skal udstedes proklama, medmindre skifteretten undtagelsesvis finder det unødvendigt. I naturlig konsekvens heraf bestemte så andet stykke, at når der enten efter en arvings begæring eller fordi der findes umyndige arvinger, er udstedt proklama, må boet ikke deles mellem arvingerne, førend kreditorerne er fyldestgjorte eller har fået sikkerhed eller givet samtykke. Det var således klart at hele reglen i § 52 var givet ikke i kreditorernes, men i arvingernes og særlig i de umyndige arvingers interesse.

Sin nuværende affattelse fik § 52, stk. 2 i folketingsudvalgets betænkning (Rigsdagstidende 1873—74, tillæg B sp. 482) i forbindelse med en ændring af forslagens § 9 om betingelserne for

senere udlevering af et bo til privat skifte. Forslaget krævede her kun kreditorernes samtykke, når der allerede var udstedt proklama. Udvalget var enig heri, men udtalte (sp. 475), at »man tror, at der i Forholdets natur er Grund til at gaa et Skridt videre og kræve, at Udleveringen, selv om Proklama ikke er udstedt, ikke maa ske uden med de anmeldte Kreditors Samtykke. Hertil sigter dette Ændringsforslag, og da Konsekvensen kræver, at det samme maa gjælde i de i §§ 52 og 74 1ste Stykke omhandlede Tilfælde, har man stillet tilsvarende Forslag til disse Paragraffer«. Som det fremgår af debatten tilsigtede man ved ændringsforslagene at give kreditorerne en udvidet beskyttelse i disse tilfælde¹⁾.

Ved den stedfundne ændring af § 52, stk. 2 er sammenhængen i paragraffen blevet brudt. Reglen i andet stykke: boet må ikke deles mellem arvingerne o. s. v. gælder uden hensyn til om der er udstedt proklama til kreditorerne eller sådant proklama er undladt. Den indeholder først og fremmest et påbud til skifteretten der behandler boet efter kap. 4. Det er skifterettens pligt at påse at intet udloddes til arvingerne, førend de anmeldte kreditorer er fyldestgjorte eller sikrede i overensstemmelse med hvad § 52, stk. 2 giver dem krav på, og at reglen om proklamafristen overholdes. Den fastslår dernæst, at arvingerne handler lovstridigt ved at dele boet i de tilfælde hvor § 52, stk. 2 forbyder dette. Følgen heraf fremgår af § 53, hvorom nærmere nedenfor. Dette får navnlig betydning ved det private skifte, hvor ifølge henvisningen i § 81 både § 52, stk. 2 og § 53 er anvendelig, jfr. dommen i U. f. R. 1913 s. 744.

Reglen i § 52, stk. 2 går nærmere ud på, at boet ikke må deles mellem arvingerne, d. v. s. at der ikke må udloddes noget til ar-

¹⁾ Jfr. Folketingstidende 1873—74 sp. 2119—20. Dette er oversat hos Bentzon, der s. 286 note 41 henviser til motivernes ytringer om at bestemmelsen i § 52 om proklama og betaling af gælden m. v. før boets deling alene er foreskrevet i arvingernes interesse; se også udviklingen hos Bentzon s. 282, der bygger på at § 52, stk. 2 alene er givet i arvingernes interesse.

vingerne uden de anmeldte kreditorers samtykke²⁾). Et uden forbehold meddelt samtykke må bevirke, at kreditor afskæres fra solidarisk tiltale efter § 53, idet han ikke kan anses som den der har anmeldt og krævet sin fordring i boet betalt forinden dets deling, jfr. Bentzon s. 286.

Kreditorens samtykke til bodelingen er dog uforløst hvis han fyldestgøres, eller der — hvis fordringen ikke er forfalden — stilles ham sikkerhed for betaling til forfaldstid³⁾). § 52, stk. 2 går således forudsætningsvis ud fra at fordringerne på arveladeren ikke forfalder ved dødsfaldet, men at hans arvinger har samme henstand som tilkom ham selv.

Bentzon (s. 282—83) drøfter i tilslutning til Deuntzers Arveret s. 177 spørgsmålet, hvorvidt reglen i § 52, stk. 2 om at der skal stilles sikkerhed for de anmeldte uforfaldne fordringer, også gælder når der kun er een arving. Behandles boet af skifteretten i henhold til kap. 4, mener jeg at spørgsmålet ubetinget må besvares bekræftende. Reglen er ikke blot givet i arvingernes men også i kreditorernes interesse. Og ordene »boet må ikke deles mellem arvingerne« læser jeg som et påbud om at der intet må udloddes til arvingerne, in casu enearvingen, førend kreditorerne er fyldestgjort eller sikret. Principielt er reglen i § 52, stk. 2 som bemærket anvendelig også ved privat skifte efter kap. 7. Men faktisk svigter betingelserne for dens overholdelse i dette tilfælde, fordi boets aktiver sammenblandes med enearvingens egen formue straks ved boets udlevering til privat skifte.

Hvis der udstedes proklama til kreditorerne i et bo, der behandles efter kap. 4 eller 7, er det tvivlsomt om arvingerne herved

²⁾ Er det givet at boet er solvent, kan reglen vel ikke ubetinget være til hinder for, at der ydes en arving et mindre forskud til nødvendige udgifter. Men skifteretten vil sikkert være yderst varsom hermed, jfr. Nellesmann under Landstingets forhandlinger, Landstingstidende 1872—73 sp. 1584, Deuntzer Skifteretten s. 656, Schlegel s. 229.

³⁾ Om betydningen heraf se U. f. R. 1941 s. 220, V. L. T. 1940 s. 372.

går tabt af den henstand som de ellers ville have haft overfor de af arveladerens kreditorer, hvis fordringer endnu ikke er forfaldne. Deuntzer stiller vel ikke spørgsmålet så skarpt, men hans udtalelse i Skifteretten s. 681: »i hvilken Henseende erindres, at Arvingerne naar ikke andet er vedtaget, nyde samme Henstand som den, der tilkom Arveladeren«, er efter sammenhængen så kategorisk, at man synes at have lov til at forstå den som omfattende også det tilfælde, hvor proklama er udstedt.

Meningerne herom er delte i den ældre litteratur, der tager sigte på, hvorvidt reglen i slutningen af D. L. 5—2—83 om solidarisk ansvar for arvingerne overfor den kreditor, som »begærer Betaling af Boen før end den skiftes, og maa den ej nyde«, d. v. s. den regel hvorpå Skiftelovens § 53 bygger, også kommer de kreditorer tilgode, hvis fordringer ikke er forfaldne på den tid da boet deles. Algreen-Ussing, Bang-Larsen og Bornemann⁴⁾ antager at ordene i 5—2—83 i. f. også omfatter de kreditorer, hvis fordringer endnu ikke er forfaldne. Bornemann går endda så langt, at han mener at den arveladeren tilståede henstand bortfalder ved boets deling, således at gælden eo ipso er at anse som forfalden. Skifteretsekspertene Hansen og Schlegel antager derimod, at arvingernes forpligtelser til at betale gælden inden boets deling er betinget af at den er forfalden, og at de derfor efter delingen kun hæfter pro rata overfor de kreditorer, der står med uforfaldne fordringer. Schlegel udtaler særlig at vel omfatter proklamaet også den uforfaldne gæld, men fordringen forfalder ikke ved indkaldelsen; henstanden bevares.

Under den diskussion som opstod både i Landstinget (1872—73) og i Folketinget (1873—74) i anledning af at et betydeligt mindretal ønskede at indføre et almindeligt solidarisk ansvar for arvingerne overfor kreditorerne, kom man også ind på spørgsmålet om den

⁴⁾ Algreen-Ussing s. 252—53 Bang og Larsen: Systematisk Fremstilling af den danske Procesmaade IV s. 255. Bornemann s. 291—92. Hansen s. 293—95, Schlegel s. 430—31.

henstand, som arveladeren havde med gælden, bevarede af arvingerne, uagtet de delte boet mellem sig⁵⁾. Såvel Nellemann som Justitsministeren (Klein) besvarede spørgsmålet bekræftende, medens Octavius Hansen var af modsat mening, idet han anså det for ubilligt overfor kreditorerne, at de både skulle finde sig i at give arvingerne henstand, og i at der finder en pro rata fordeling sted.

Mindretallets forslag om ubetinget solidarisk ansvar for arvingerne blev forkastet. Hovedargumentet imod det var, at man ikke skulle ændre en retssætning som er ældgammel ret, således som tilfældet er med D. L. 5—2—83, som Skiftelovens § 53 gentager, når der ikke kan påpeges følelige eller hyppige ulemper ved det bestående. Men Justitsministeren fremhævede ved siden heraf stærkt, at det diskussionen i virkeligheden drejede sig om var, om det skulle gøres til en pligt for arvingerne i alle tilfælde at udstede proklama; mindretallets forslag om ubetinget solidarisk ansvar for arvingerne ville nemlig komme til at betyde at arvingerne af frygt for det solidariske ansvar blev tvungne til at udstede proklama og betale kreditorerne, og derved gå tabt af de fordele, som en lempeligere afvikling af boets forpligtelser medfører.

Skiftelovens § 53 giver de nærmere regler om det forhold, hvori arvingerne hæfter for arveladerens gæld. Den er med visse ændringer en uforandret gengivelse af den af proceskommissionen foreslåede regel, der er optaget i regeringsforslagets § 53⁶⁾. Motiverne s. 48 betoner, at § 53 i det hele er i overensstemmelse med gældende ret, d. v. s. D. L. 5—2—83 således som den nu (ca. 1870) blev forstået i retspraksis. Hovedreglen er at arvingerne kun hæfter i det forhold, hvori de er berettigede til at tage arv. Hermed fastslås, hvad man tidligere kaldte arvingernes beneficium

⁵⁾ Landstingets forhandlinger 1872—73 sp. 1582, Folketingets forhandlinger 1873—74 sp. 2159—60 og 2174.

⁶⁾ Kilden til D. L. 5-2-83 er Chr. d. III's Dronningborgske reces 1558, se Schlegel s. 473 og Platous Arveret s. 313 note 5.

divisionis, d. v. s. arvingernes ret til at gælden deles mellem dem i samme forhold som arven. Arvingerne hæfter kun pro rata parte og ikke solidarisk. Man valgte udtryksmåden »i det forhold, hvori de er berettigede til at tage arv« for at tilkendegive, at hver arvings gældsansvar er bestemt ved hans arveberettigelse i det øjeblik gælden vedgås, og følgelig ikke kan forandres ved senere renunciation eller arvingernes indbyrdes aftaler. Enhver arving svarer til sin andel af enhver enkelt gældspost og noget subsidiært solidarisk ansvar for det tilfælde, at en medarving ikke er i stand til at betale sin andel, er ikke fastsat i loven og kan derfor ikke anses for hjemlet. Ligesom ansvaret ikke formindskes ved et senere afkald, således påvirkes det heller ikke af et tidligere modtaget arveforskud, der skal afkortes i arvelodden. Afkortningen vedrører kun det indbyrdes forhold mellem arvingerne. Den formindsker ikke forskudsmodtagerens arveret og derfor heller ikke hans ansvar overfor kreditorerne; jfr. Deuntzer s. 178 og 198—99, Bentzon s. 283—84 og 307.

I overensstemmelse med D. L. 5—2—83 opstiller § 53 tre undtagelser fra hovedreglen, der er så omfattende, at det solidariske ansvar næsten er blevet det almindeligste.

1. Når arveladeren i den af ham indgåede overenskomst har forpligtet sine arvinger en for alle og alle for en. Dette er en sædvanlig klausul i alle pantebreve og kræves desuden af mange kreditinstituter. Det blev under rigsdagsforhandlingen 1873—74 gentagne gange fremhævet, at det altid står kreditorerne frit for i skylddokumentet at indsætte klausul om solidarisk ansvar, hvis de mener at arvingernes pro rata ansvar udsætter dem for en for stor risiko.

2. Når afdøde har været regnskabspligtig for statens penge, børnepenge, fattiges penge eller kirkepenge, og arvingerne have delt boet uden først at aflægge sådant regnskab. Reglen må forstås på samme måde som den tilsvarende regel i 5—2—83, hvorefter de rammes af det solidariske ansvar, når de deler boet »før end saadan Gield er aflagt«, d. v. s. betalt.

3. Når gælden har været anmeldt og krævet betalt i boet forinden dets deling⁷⁾. Efter ordene i § 53 indtræder det solidariske ansvar først efter boets deling og skiftets slutning. Ved det offentlige skifte efter kap. 4 volder det i almindelighed ingen vanskeligheder at konstatere skiftets slutning, medens det ved privat skifte kan være højst tvivlsomt, hvornår boet kan anses for sluttet, idet noget bestemt kriterium herfor ikke lader sig opstille, jfr. Harbou 1. udg. s. 151, 2. udg. s. 136.

Det er ikke nok at gælden har været afkrævet en enkelt arving. Den må ved offentligt skifte være anmeldt for skifteretten og ved privat skifte for alle de arvinger, overfor hvem kreditor vil gøre det solidariske ansvar gældende. Det er ifølge § 53 en betingelse for det solidariske ansvar, at fordringen ikke blot har været anmeldt, men den skal også være krævet betalt. At anmeldelsen af en forfalden fordring i almindelighed er ensbetydende med et krav om betaling er utvivlsomt, men dette gælder ikke når gælden er uforfalden, hedder det hos Deuntzer s. 179, Bentzon s. 284.

Men spørgsmålet er, om der overhovedet kan blive tale om noget solidarisk ansvar efter § 53 for den uforfaldne gæld. Dette antages af Deuntzer-Bentzon med den højst mærkelige begrundelse, at det for at skaffe bestemmelsen noget indhold må antages at den sigter til uforfalden gæld. Man indrømmer at ordene i § 53 taler herimod. Thi da de uforfaldne krav endnu ikke kunne kræves betalt, synes det at måtte være uden retlig betydning, at kreditor dog kræver betaling. At arvingerne er solidarisk ansvarlige når kravet er forfaldent, forklares derved at de har handlet retsstridigt ved ikke straks at betale, medens det kunne synes vanskeligere at forstå, at et sådant ansvar skal påhvile arvingerne, når deres undladelse af at betale ikke indeholder nogen retsstridighed. Imidlertid fører den positive lovgivning (og prak-

⁷⁾ Er gælden først anmeldt efter boets deling, hæfter arvinger kun pro rata, jfr. dom i U. f. R. 1929, s. 170.

tiske betragtninger tilføjer Bentzon) vistnok til et andet resultat. Skiftelovens § 53 synes netop at måtte sigte til uforfalden gæld. Den kan nemlig ikke hentyde til den forfaldne gæld, thi denne skal ifølge § 52 betales inden delingen. Da det næppe er naturligt, hedder det videre hos vore forfattere, at antage, at der sigtes til de sjældne tilfælde, hvor skifteretten af en fejltagelse e. l. har undladt at påse den anmeldte forfaldne gælds betaling, må man for at skaffe bestemmelsen noget indhold gå ud fra, at den sigter til uforfalden gæld⁹⁾.

Til denne argumentation er imidlertid at bemærke, at hvis det ikke kan antages at § 53 sigter til den forfaldne gæld, fordi denne ifølge § 52 skal betales inden delingen, kan det heller ikke antages, at § 53 sigter til den uforfaldne gæld, da der ifølge § 52 skal stilles sikkerhed for denne, forinden boet må deles. Man er altså for så vidt lige vidt.

Tilsyneladende står § 53 første sætning således uden indhold. Skifteretten skal nok vide at påse at § 52, stk. 2 overholdes. Det solidariske ansvar overfor de inden bodelingen anmeldte kreditorer bliver således uden betydning, hvad enten gælden er forfalden eller uforfalden. Forklaringen på dette mærkelige fænomen må søges i den ændring af § 52, stykke 2, som skete under rigsdagsbehandlingen og som er omtalt ovenfor s. 55. Det oprindelige forslag forbød kun boets deling, når der var udstedt proklama, hvilket — bortset fra tilfælde hvor der er umyndige arvinger — beroede på arvingerne selv. Valgte arvingerne ikke at

⁹⁾ Bentzon tilføjer i teksten nogle betragtninger om at det også synes at være den praktisk heldigste regel. — Bentzons forelæsningsnotater er interessante. Han fremhæver at det for Deuntzer »var et Spørgsmål om stringent logisk Fortolkning, og for ham var enhver Afvigelse fra Universalsuccessionsprincippet en Inkonsekvens som helst burde undgaaes«. For mig, fortsætter Bentzon, »ligger Akcenten paa »den realt bedste Fortolkning«, og netop dette at følge et Princip et vist langt Stykke, men saa at afbøde »Konsekvensmageriets« Fejl gennem visse positive Undtagelser, staar for mig, som god Lovgivnings- eller Fortolknings-Politik«.

indkaldte kreditorerne, kunne de dele boet, når det passede dem, og § 53 fik fuld virkning både for den forfaldne gæld og overfor de kreditorer, der havde givet henstand, hvis man — trods ordene »anmeldt og krævet betalt« — mente at kunne fortolke reglen som også omfattende den uforfaldne gæld.

I det øjeblik man ændrede § 52, stk. 2 derhen, at de anmeldte kreditorer skulle betales eller sikres før boets deling måtte ske, blev § 53 første sætning temmelig betydningsløs. D. v. s. den trådte kun i funktion, når skifteretten forsømte sin pligt og tilsidesatte § 52, stk. 2.

Forholdet berøres ikke direkte under rigsdagsforhandlingerne men det kan naturligvis ikke være overset af de kyndige jurister der deltog i debatten. Når man bibeholdt § 53 uforandret, kan grunden kun være den, at reglen stadig har stor betydning ved de private skifter efter kap. 7. Ifølge henvisningen i § 81 gælder både § 52 og § 53 ved det private skifte. Her hvor der ingen offentlig myndighed er til at påse at § 52, stk. 2 bliver overholdt, er det solidariske ansvar, som arvingerne påtager sig ved at dele aktiverne uden først at dække gælden, af største betydning for at forhindre overgreb overfor kreditorerne. Det solidariske ansvar betyder nemlig, at hvis blot en af arvingerne er solvent eller dog bedre økonomisk stillet end de andre arvinger, vil han af hensyn til det solidariske ansvar vige tilbage for en bodeling før gælden er aflagt.

Spørgsmålet om hvorvidt § 53 omfatter også den uforfaldne gæld, kan nu tages op til fornyet drøftelse på det således vundne grundlag. En ren ordfortolkning synes nærmest at tale herimod. »Anmeldt og krævet betalt« kan dog måske opfattes som en pleonasme uden vægt på sidste led, eller man kan læse reglen som underforstående, at kravet om betaling kun gælder til det tidspunkt da fordringen forfalder. Motiverne yder ikke noget bidrag. Om fortolkningen af D. L. 5—2—83, der er kilden til § 53 og som kun angik et rent privat skifte mellem arvingerne, var der som ovenfor nævnt uenighed mellem de lærde.

Det afgørende for fortolkningen af § 53, jfr. § 81, må da blive, at en regel hvorefter de privat skiftende arvinger hæfter solidarisk også overfor de kreditorer, hvis fordringer endnu ikke er forfaldne, men som dog har anmeldt deres krav overfor arvingerne, er velmotiveret og påkrævet for at forhindre at kreditorernes ret gås for nær ved at arvingerne bemægtiger sig aktiverne og lader passiverne sejle deres egen sø. Når man ikke har nogen lovhjemlet *jus separationis* er arvingernes solidariske ansvar overfor de anmeldte kreditorer et nødvendigt supplement til deres frie rådhed over boet.

Vedrørende § 53 er der endnu et par fortolkningsspørgsmål som har været rejst i litteraturen. Når der er udstedt proklama til kreditorerne, må boet efter § 52, stk. 2 ikke deles, før proklamafristen er udløbet. Hvis arvingerne sætter sig ud herover og deler boet uden at afvente fristens udløb, må det antages at de kreditorer, der melder sig inden dette tidspunkt erhverver solidarisk tiltale mod arvingerne, uanset at anmeldelsen først sker efter boets deling.

At boets beholdning opbruges til at betale gælden kan ikke sættes i klasse med boets deling og kan derfor ikke pådrage arvingerne solidarisk ansvar, jfr. Deuntzer i U. f. R. 1875, s. 333.

Når arvingerne har påtaget sig det fulde gældsansvar, kan kreditorerne i et bo der behandles efter kap. 4: 1) anmelde deres krav for skifteretten, 2) søge alle arvingerne i forening efter § 84 for derefter at gøre eksekution i boet. Dette vil de normalt ikke have nogen interesse i, da fremgangsmåde 1. er lettere og billigere. — Kreditorerne kan ikke samtidig gå frem efter 1. og 2. da de derved opnår det samme. 3) Derimod er der intet til hinder for, at kreditor søger de enkelte arvinger til at betale af deres særskilte formue, samtidig med at han ved 1. eller 2. søger at skaffe sig fyldestgørelse af boet. Dette kan kreditor gøre, selvom boet endnu ikke er delt. På grundlag af en dom over den enkelte arving, kan kreditor gøre udlæg i arvingernes formue udenfor boet og foreløbigt udlæg efter D. L. 1—24—30 i arvingerne anpartsret ved skiftet, men kreditor kan ikke holde sig til selve boet,

eller gøre udlæg i dets aktiver — i hvert fald ikke når bobehandlingen ikke er trukket utilbørligt ud; jfr. Deuntzer s. 181—83, Nellesmann: Civilprocessens alm. del, 3. udg. 1887 s. 384. og nedenfor s. 113.

Ved privat skifte er kreditor henvist til at følge fremgangsmåde 2. og 3., og der intet er til hinder for, at han straks, uden hensyn til hvorvidt boet er delt eller ikke, kan søge den enkelte arving til betaling af den del af gælden, hvorfor denne arving hæfter efter reglerne i Skiftelovens § 53, jfr. § 81; Nellesmann s. 384—89.

Romerretten anerkendte som tidligere nævnt, to modifikationer i universalsuccessionsprincippet, dels arvingernes beneficium inventarii, hvorefter arvingerne ikke hæfter for arveladerens gæld ultra vires hereditatis, dels kreditorernes beneficium eller jus separationis d. v. s. en ret for arveladerens kreditorer til at forlange, at arvemidlerne holdes adskilt fra hver arvings formue og fortrinsvis anvendes til dækning af arveladerens gæld, idet dødsboet undergives en konkurslignende behandling som efter Skiftelovens kap. 3. Hvorvidt det efter de romerretlige regler var en betingelse for at kreditor kunne opnå jus separationis, at han førte bevis for arvingens insolvens, anses for tvivlsomt, men benægtes almindeligvis; Hambro s. 132—23.

Deuntzer behandler spørgsmålet i tilslutning til fortolkningen af Skiftelovens § 4; se Skifteretten s. 555—562 (offentlig skifte kan ej heller forlanges af kreditorer »undtagen i de Tilfælde, hvor saadant hjemles ved Reglerne om Konkurs« — hvorved må antages at være henvist til Konkurslovens § 145), jfr. Munch-Petersens Skifteret s. 209 med note 11. Bentzon underkaster spørgsmålet en udførlig behandling ud fra de almindelige retskildesynspunkter, som særlig interesserede ham; Arveretten s. 288—90, Retskilderne s. 163 ff.

For positiv dansk rets vedkommende stiller sagen sig således. Ved skifte efter kap. 4 er der ingen brug for nogen jus separationis. Kreditorerne er tilstrækkelig sikrede ved forbudet i Skifte-

lovens § 52, stk. 2 mod deling af boet, sålænge kreditorerne ikke er betalt eller sikret.

Ved privat skifte er forholdet tildels et andet. Var arveladeren fallit ved dødsfaldet, fortsætter konkursen, K. L. § 144. Er en af arvingerne under konkurs, kan hans konkursbo tiltræde arven, men dødsboet skal ifølge K. L. § 3 behandles af skifteretten, således at gældsansvar undgås, d. v. s. efter reglerne i Skiftelovens kap. 3. Er arvingerne insolvente, men ikke under konkurs, løber arveladerens kreditorer en risiko, idet de kan risikere ikke at få (fuld) fyldestgørelse tiltrods for at deres afdøde debitor var solvent, nemlig ved at de må konkurrere med arvingernes private kreditorer. Når grelle tilfælde af denne art hidtil ikke har vist sig i praksis, må det væsentlig antages at bero på, at arveladerens kreditorer ved hurtig anmeldelse af deres krav til arvingerne, kan fremkalde disses solidariske hæftelse efter Skiftelovens § 53, jfr. § 81. Hvis nemlig blot een af arvingerne er solvent (eller mindre insolvent end de andre) skal han nok sørge for at § 52, stk. 2 bliver overholdt og arvekreditorerne bliver dækket, før boets aktiver deles, da det solidariske ansvar vil være ruinerende for ham.

Imidlertid kan det ikke nægtes, at der kan tænkes tilfælde, hvor arveladerens kreditorer kommer til kort, navnlig når boet overtages af en enkelt insolvent arving eller af flere arvinger der intet ejer, men som ser deres fordel i snarest at sætte sig i besiddelse af afdødes aktiver uden at skænke gælden nærmere overvejelse, eller som af sløagtighed eller ukyndighed roder deres egne og afdødes økonomiske forhold sammen på en sådan måde at der ikke bliver dækning til hans kreditorer.

For nugældende positiv dansk rets vedkommende er det utvivlsomt, at en jus separationis ikke anerkendes. De systematiske love om konkurs og skifte, hvorved hele dette område lovfæstedes, indeholder intet grundlag for at antage at en sådan ret tilkommer afdødes kreditorer. Og de indgående og sagkyndige drøftelser på rigsdagen under behandlingen af forslaget til skifteloven, der i

særlig grad drejede sig om arvingernes ansvar overfor kreditorerne, giver intet holdepunkt for at antage at kreditorerne — når arvingerne har påtaget sig det fulde gældsansvar — skulle have en tilsikret ret til fortrinsvis fyldestgørelse af boets midler, udover hvad der følger af reglen i Skiftelovens § 52, stk. 2.

Ved en eventuel reform af skiftelovgivningen, bør spørgsmålet derimod tages op. Ved den norske lov om skifte af 21. februar 1930 er arvekreditorernes separationsret lovfæstet og nærmere reguleret ved bestemmelserne i § 81, se Per Augdahls Kommentar s. 268 f., Lærebog i norsk skifterett, 2. udg. 1946 s. 52—54, Knoph s. 297—300. Også den svenske boutredningslov 1933 anerkender jus separationis ved bestemmelsen i kap. 2 § 1 om at kreditor kan begære boutredningsmannaförvaltning (svarende til vort offentlige skifte), når det må antages, at dødsboet er insolvent eller at hans ret af anden grund er i fare, jfr. Ekeberg-Guldberg-Bergendals kommentar s. 95.

§ 5.

ARVESKIFTET

Arveskiftet er her brugt i snævrere betydning om skiftet og forholdet i det hele mellem arvinger der har overtaget boet til privat skifte, hvad enten boet straks er overgået til behandling efter skiftelovens kap. 7, eller det først efter en tid at have været under offentlig behandling, ekstraderes arvingerne til videre behandling og deling i henhold til lovens § 9 og § 75. Om det skifte der finder sted ved offentlig behandling af boet henvises til Munch-Petersen Skifteretten 3. udg. nyt optryk 1949 s. 230 ff. samt Deuntzer Skifteret s. 651 ff.

Angående arveskiftet er loven mærkelig tavs. Den indskrænker sig til at give en række processuelle regler samt til i § 81 med hensyn til arvingernes retsforhold indbyrdes og til legatarer og kreditorer at henvise til den gældende rets regler i forbindelse

med de af skiftelovens egne bestemmelser, som efter deres beskaffenhed er anvendelige på det private skifte.

Denne henvisning til ældre ret gør ikke sagen lettere, fordi det ingenlunde er klart hvilke regler der sigtes til, og hvorledes de ældre regler skal forstås.

Den af Deuntzer s. 184, jfr. Bentzon s. 291, opstillede sætning: Enhver enkelt arving kan fordre at tvivlsspørgsmål, forsåvidt positive bestemmelser ikke haves afgøres efter hvad der må anses for den i lovgivningen forudsatte eller sædvanlige for alle interessenterne i almindelighed bedste og sikreste fremgangsmåde, — er vel ikke urigtig men giver kun en begrænset vejledning.

Da arvingernes forhold til kreditorer er behandlet i § 4 og deres forhold til legatarerne vil blive nærmere omhandlet i § 7, vil nærværende afsnit væsentlig komme til at beskæftige sig med arvingernes indbyrdes retsforhold.

De privat skiftende arvinger bestemmer i det hele, hvorledes de vil gå frem ved skiftet og bodelingen. Det var allerede før Skifteloven 1874 tvivlsomt, om de var berettiget til at dele gælden mellem sig på den måde, at een arving overtager gældsforpligtelsen overfor een kreditor og en anden arving overfor en anden kreditor. Efter Skifteloven er det i hvert fald utvivlsomt, at enhver af arvingerne hæfter overfor enhver af kreditorerne, pro rata eller solidarisk efter de nærmere regler i § 53, se ovenfor s. 59—61.

Det beror på arvingerne selv om de vil føre nogen protokol over hvad der passerer på skiftet og om de ved den endelige opgørelse vil affatte en skriftlig repartition, der viser hvorledes delingen imellem dem er foregået. Er boet af noget større omfang, er der udstedt proklama og sket realisation af boets ejendele, bør dette dog altid iagttages¹⁾. Sædvanligvis ordnes forholdet således,

¹⁾ Jfr. svensk boutredningslag kap. 6 § 4: Över arvskifte skall upprättas handling, som underskrives av deltagarna med vittnen. — Om ældre ret se Erik Lind Om arveskiftes form i Festskrift tillägnad Erik Marks von Würtemberg s. 359—67.

at det overdrages til en af arvingerne eller en jurist som befuldmægtiget for de privatskiftende arvinger at forestå boets behandling.

Arvingerne bør drage omsorg for at boets aktiver tages i varetagt på en sådan måde at deres tilstedeværelse er sikret. Hvis der ikke er tale om ganske få aktiver, vil det i almindelighed være hensigtsmæssigt at der finder en registrering og vurdering sted på lignende måde som ved den offentlige skiftebehandling. Nogen pligt hertil har arvingerne dog ikke. I de i Skiftelovens § 75 omhandlede tilfælde hvor et bo ekstraderes til privat skifte uagtet der er umyndige eller fraværende arvinger — hvilket sker i ikke helt få tilfælde se ovf. s. 44 — er det dog betingelse at boet forinden er behørigt registreret og vurderet.

De privatskiftende arvinger har altid ret til at udstede proklama til kreditorerne med samme prækluderende virkning som ved den offentlige skiftebehandling. I de i § 75 omhandlede tilfælde (samt nogle dermed beslægtede tilfælde) bør indkaldelse af kreditorerne dog kun undlades, når afdøde efter hans livsforhold ikke kan formodes at have stået i nogen ualmindelig forbindelse formedelst handel eller deslige (§ 77). Iøvrigt beror det på arvingerne selv om de vil udstede proklama, idet dog enhver af arvingerne kan kræve proklama udstedt, ligesom han kan forlange at boet ikke deles, før kreditorerne (og legatarerne) er dækket, § 52 jfr. § 81.

Ved arvingernes overtagelse af boet til privat skifte dannes der som tidligere nævnt et fællesskab eller samejeforhold. Dette fællesskab vil normalt — d. v. s. bortset fra tilfælde hvor f. eks. en fast ejendom er testamenteret flere i forening — være af en midlertidig karakter, idet det er bestemt til at bringes til ophør ved at arven deles mellem de i boet lodtagne arvinger, efter at kreditorer og legatarer er fyldestgjort. Hver arving kan kræve at fællesskabet snarest muligt opløses ved skifte.

Rådigheden over boet tilkommer arvingerne i forening. De må principielt være enige om de beslutninger der skal tages på boets vegne. Dette fremgår klart og utvetydigt af lovens § 51,

jfr. § 81, og § 8 hvorefter i tilfælde af uenighed inellem privat skiftende arvinger enhver enkelt af dem er berettiget til at forlange offentligt skifte efter kap. 4; se også § 76, »naar Parterne er enige herom«. Efter lovens regler kan der ikke være tvivl om, at der i disse fællesskabsforhold ikke tilkommer majoriteten større ret til at bestemme eller råde — faktisk eller retlig — over boets ejendele end der tilkommer den enkelte arving²⁾).

Hvad angår faktisk råden må det, i tilslutning til Torps lære angående tilfældigt sameje, antages at enhver af arvingerne nok kan benytte de i boet værende ting, forsåvidt det kan ske uden skade for de øvrige arvinger, ligesom han på egen hånd må kunne foretage handlinger der er lovbefalede eller nødvendige til tingens bevarelse; jfr. Vinding Kruse I s. 405 og Ø.L.D. af 11. maj 1937 i U.f.R. 1937 s. 858 »en Administration vil være praktisk nødvendig«. Iøvrigt må alle arvingers samtykke kræves til enhver faktisk eller retlig disposition over boet; jfr. Knoph s. 309-10.

Om aktiverne skal realiseres og om dette skal ske underhånden eller ved offentlig auktion, afgøres ved arvingernes beslutning; jfr. herom Skiftelovens § 27-29. Der må indrømmes de selvskiftende arvinger en vidtgående — men dog ikke ubegrænset — frihed med hensyn til hvornår og hvorledes boets aktiver skal realiseres og boets gældsforhold afvikles; U.f.R. 1942 s. 381 (388). Forsåvidt salget er nødvendigt til kreditorernes fyldestgørelse må enhver arving kunne kræve det, ligesom han må kunne forlange at ejendommen stilles til offentlig auktion. Først når kreditorer og legatarer er sikret, spiller arvingernes ret til udlæg efter vurdering i henhold til § 47 ind; er boet solvent, kan den ene arving ikke hindre den anden i at få en ting udlagt ved at

²⁾ Jfr. Bornemann s. 336, Deuntzer s. 184, Bentzon s. 291. Hvorvidt der i andre tilfælde af tilfældigt sameje tilkommer majoriteten en sådan ret, skal der her ikke tages standpunkt til, men de positive regler om det praktisk vigtigste tilfælde, nemlig samarv, synes at tale stærkt herimod, jfr. Torps Tingsret ved Grundtvig s. 144-46 N. Cohn i Juridisk Tidsskrift 1930 s. 9-10, men cfr. Vinding Kruse Ejendomsretten I s. 404-08.

fordre den bortsolgt ved auktion. Mener han at vurderingsprisen er for lav, må der finde en formelig vurdering sted ad modum § 48.

Hver af arvingerne kan kræve at reglerne i § 52, stk. 2 overholdes, d. v. s. at boet ikke deles — hverken helt eller delvis — før de anmeldte kreditorer er dækket eller før proklama er udløbet; jfr. Munch-Petersens Skifteret s. 247.

Når det siges, at hver arving kan kræve proklama udstedt og kan forlange § 52 stk. 2 og forskellige andre bestemmelser overholdte, betyder dette, at han har en ret hertil, som han om fornødent kan hævde ved domstolene. Enhver arving kan, som tidligere fremhævet, sålænge boet ikke er sluttet altid fremkalde offentlig skifte efter § 8. Det er dog ikke adgangen hertil som her haves for øje, men de regler der gælder om afgørelse af tvistigheder under det private skifte. Skiftelovens § 76 forudsætter som det normale at sådanne tvistigheder afgøres under en retssag, der anlægges ved de almindelige domstole. Men arvingerne kan også, når de er enige herom, indbringe tvisten for skifteretten, der træffer afgørelse som judiciel myndighed, jfr. Munch-Petersen Skifteretten s. 247-48. Ved søgsmål mod de andre arvinger kan den arving, der mener at hans ret tilsidesættes, hævde denne.

Hvorvidt de overfor arvingerne anmeldte fordringer og krav (herunder vindikations- og separatistkrav) skal anerkendes eller bestrides afgøres af arvingerne. Bliver en arving overstemt, har han — hvis han ikke kan formå sine medarvinger til at lade skifteretten decidere i sagen — i almindelighed ingen anden udvej end at begære boets overgang til offentlig skifte. Sidder den arving, der bestrider udleveringskravet selv inde med tingen, kan han dog fremtvinge at spørgsmålet om hans udleveringspligt bliver afgjort af domstolene.

Hvis det drejer sig om hvorvidt boets fordringer skal indkasseres eller henlægges som uerholdelige, eller om hvorvidt der skal anlægges sag til inddragelse af aktiver som ikke er registrerede, men som menes at tilhøre boet, eller om der skal anlægges sag til

afkræftelse af dødsgaver c.l., må der først træffes en afgørelse for boets vedkommende ved afstemning mellem arvingerne. Vil en arving ikke bøje sig for medarvingernes standpunkt og kan han ikke formå dem til at overlade afgørelsen til skifteretten i henhold til § 76, har han altid den udvej at begære offentlig skifte. Men han kan muligvis også, i analogi med hvad den nedenfor omtalte nyere retspraksis har fastslået for så vidt angår den enkelte arving stilling ved offentligt skifte, selv at anlægge sag i første instans ved de almindelige domstole for at få sig tilkendt sin andel i de pågældende aktiver. Antages dette og får arvingen medhold i sin påstand om at der foreligger en afkræftelig døds gave f.eks. for et beløb af 6000 kr., og er han arving for en trediedel, vil gavemodtageren blive dømt til at betale ham 2000 kr., mens gavemodtageren efter medarvingernes stilling antagelig får lov til at beholde de 4000 kr.

Efter Retsplejelovens § 660 tilkommer det skifteretten at påkende alle tvistigheder der opstår under behandlingen af et offentligt bo, herunder også sådanne spørgsmål som hvervidt boets fordringer bør inkasseres eller henlægges som uerholdelige, om der af boet skal anlægges sag til inddragelse under boet af aktiver, som ikke er registrerede men som menes at tilkomme boet, eller til afkræftelse af døds gaver og lignende begunstigelser af enkelte arvinger eller fremmede. Det udvikles i fremstillingen af »Skifteretten«, at der vel tilkommer skifterettens afgørelser materiel retskraft, men dog med den begrænsning som følger af at boets kendelser kun er bindende for så vidt angår bo massen og boets stilling, men ikke herudover. Som et nyt eksempel på konsekvenserne af denne begrænsning nævnes i Munch-Petersens Skifteret 3. udg. nyt optryk 1949 ved Erwin Munch-Petersen s. 268-69, at hvis skifteretten ved kendelse har bestemt, at der ikke af boet vil være at anlægge sag mod en trediemand til inddragelse af aktiver under boet, vedrører denne beslutning kun boets forhold til spørgsmålet, men udelukker ikke en arving fra selv gennem selv-

stændigt søgsmål at søge sin andel i beløbet. Harbou udvikler nærmere at såvel afdødes efterlevende ægtefælle som de enkelte arvinger og afdødes udækkede kreditorer, når de er utilfredse med skifterettens afgørelse, selv kan anlægge sag i første instans ved de almindelige domstole og søge sig tilkendt deres andel i aktiverne. Harbou tilføjer at de må være berettiget til at anlægge sag selv om de ikke har påkæret skifterettens afgørelse, og selv om afgørelsen i tilfælde af kære er blevet stadfæstet af landsretten; men før boet har taget stilling til spørgsmålet om sagsanlæg, kan det næppe antages at de enkelte arvinger kan anlægge sag; Harbou 1. udg. s. 325-26, 2. udg. s. 280.

De af Erwin Munch-Petersen og Harbou opstillede sætninger bygger på en udtalelse af landsretten i den ved Højesterets dom af 10. oktober 1933 afgjorte sag i U.f.R. 1933 s. 1031. Tvisten angik hvorvidt 9000 kr. som faderen til et udenfor ægteskab i 1906 født barn i 1919-22 havde indsat på kontrabog på sønnens navn, og som nu med påløbne renter udgjorde 14.809 kr. 2 øre, var en gyldig livsgave eller en afkræftelig døds gave. Faderens bo behandledes af skifteretten. Hans nærmeste arvinger var hans søskende og børn af tidligere afdøde søskende. Der blev under skiftebehandlingen rejst spørgsmål om hvorvidt der skulle anlægges sag til kontrabogens inddragelse under boet. Flertallet af arvingerne var herimod³⁾, og skifteretten besluttede, at der ikke af boet ville være at anlægge sag til bogens inddragning under boet. En af afdødes brødre, der var arveberettiget for en sjettedel, ville ikke bøje sig herfor, anlagde sag mod sønnen, som han påstod tilpligtet til at betale ham en sjettedel af det på kontrabogen indestående beløb eller 2468 kr. 17 øre. Sønnen nedlagde principelt påstand om sagens afvisning, men fik ikke medhold. Landsretten udtalte: Med hensyn til afvisningspåstanden har sagsøgte

³⁾ Stærke moralske grunde talte for at lade afdødes uægte søn beholde kontrabogen. Afdøde havde været ringforlovet med moderen i en årrække, og der var ingen tvivl om hans ønske om at sønnen skulle have pengene — i hvert fald ved hans død.

(sønnen) under henvisning til Rpl. § 660 ff anført, at spørgsmålet om hans ret til beløbet er endelig afgjort ved skifterettens beslutning, der ikke er påanket eller påkæret. Der må imidlertid gives sagsøgeren medhold i, at han uanset den trufne beslutning, der alene vedrører boets forhold til spørgsmålet, må være berettiget til at indbringe sagen for de almindelige domstole til afgørelse med hensyn til den ham eventuelt tilkommende andel i beløbet.

Landsretten fandt imidlertid, at der forelå en gyldig livsgave, mens Højesteret kom til det modsatte resultat og dømte sønnen til at betale de påståede 2468 kr. 17 øre. For Højesteret blev afvisningspåstanden ikke gentaget.

Af Vestre Landsrets dom i U.f.R. 1948 s. 232, V.L.T. 1948 s. 97, der angik et kæremål mod skifterettens beslutning om ikke at anlægge retssag til inddragelse i boet af en fast ejendom, som afdøde, mens han hensad i uskiftet bo, havde tilskødet en svigersøn, fremgår at skifteretten bl. a. begrundede sit standpunkt med at inddragelsessagen kunne rejses af de interesserede arvinger på egen hånd⁴⁾.

Forsåvidt det må antages at der her er tale om en retspraksis som vil blive fulgt — Munch-Petersens og Harbous indregistrering af dommen 1933 uden kritik tyder herpå — forekommer den mig ikke uden betænkelighed. Forsøger man at drage praktiske konsekvenser af den slags abstrakte og uoverskuelige sætninger som den, at den materielle retskraft af skifterettens kendelse er begrænset til bomassen, kommer man sjældent til gode resultater. Holder vi os til det foreliggende spørgsmål om der — uanset boets stilling — tilkommer den enkelte arving en selvstændig søgsmålsret mod den der ligger inde med værdier, som arvingen mener bør inddrages i boet, synes svaret — når man ikke på forhånd har bundet sig til nogen teori om skifteretskendelsers retskraft — at måtte være benægtende. Boet er — enten det behandles offentligt eller privat — en enhed. Der tilsigtes gennem bobestyrerens

⁴⁾ En skifterets beslutning om ikke at foretage en nærmere angivet kriminel anmeldelse kan ikke påkæres, U.f.R. 1944 s. 639.

handlingen en samlet afvikling af gælden og opgørelse mellem arvingerne. Mener en arving at der findes yderligere aktiver at inddrage i boet, bør han naturligvis have adgang til at rejse dette spørgsmål under betryggende former, samt adgang til, hvis afgørelsen går ham imod, at indbringe denne for højere ret. Giver man den enkelte arving en af boets afgørelse uafhængig søgsmålsret, kommer man til temmelig forvirrende resultater. I 1933-tilfældet fik afdødes broder hans søn dømt til at betale sig en sjettedel af den ham af faderen tillagte begunstigelse. Kan de andre arvinger herefter — uanset deres stilling ved spørgsmålets behandling i boet — søge sønnen til betaling af deres andel af begunstigelsen? Skal de sønnen idømte beløb indgå i boet ved beregningen af skifte- og arveafgift? Endelig kan man spørge om den omstændighed, at en arving har stemt for skifterettens beslutning om, at boet ikke skal anlægge sag, overhovedet afskærer ham fra på egen hånd at rejse sag mod tredemand, idet det er usikkert om man i hans afstemning kan indlægge en opgivelse af den personlige ret, som dommen synes at give hver arving til at rejse kravet for sit vedkommende?

Man kan tænke sig anført den betragtning for at give arvingen en selvstændig søgsmålsret, at den af skifteretten under bobehandlingen trufne afgørelse ikke frembyder de samme processuelle garantier for en rigtig afgørelse som en egentlig dom. Jeg tror ikke at der kan tillægges denne indvending større vægt. Skifterettens behandling af det vigtige spørgsmål om hvorvidt der skal anlægges sag mod tredemand til inddragelse af aktiver under boet, er sikkert gennemgående forsvarlig og tilfredsstillende. Og den adgang til kære til landsretten, der står hver arving åben, sikrer en fornyet prøvelse af spørgsmålet, der er ganske uafhængig af de lokale og personlige hensyn som måske undertiden — men sikkert yderst sjældent, om nogensinde — kan tænkes at have haft indflydelse på skifterettens afgørelse, jfr. U.f.R. 1937 s. 161 og 1948 s. 232, V.L.T. 1948 s. 97, hvor skifterettens afgørelse i begge tilfælde ændredes af landsretten.

Er de privatskiftende arvinger enige herom, kan ingen hindre dem i at dele boet uden at have indkaldt kreditorerne og uden at have dækket de anmeldte fordringer; jfr. herved Skiftelovens § 4 samt § 8 modsætningsvis. Men de handler lovstridigt ved at gøre det, og i almindelighed vil det solidariske ansvar som de pådrager sig efter § 53 være tilstrækkeligt til at afholde dem herfra. Er boets og arvingernes solvens givet, vil det dog under særlige omstændigheder, f. eks. en arvings nødvendige bortrejse, kunne forsvares at dele boet — helt eller delvis — uden at den mulige gæld er afviklet.

Når det i Skiftelovens § 4 udtales at kreditorerne ikke kan forlange boet taget under offentlig skiftebehandling undtagen i de tilfælde, hvor sådant hjemles ved reglerne om konkurs, må herved antages kun at sigtes til den adgang som en kreditor ifølge Konkurslovens § 145 har til i dødsboer, hvor gæld ikke vedgås af arvingerne, at forlange konkursbehandling, når dødsboet er insolvent. Nogen adgang til at forlange boet taget under fallitbehandling har kreditorerne derimod ikke, når boet behandles efter kap. 4 eller 7. Når arvingerne har overtaget boet til privat skifte, kan en arvekreditor — lige såvel som enhver af arvingens øvrige kreditorer — når han ikke behørigt fyldestgøres, begære arvingens bo taget under konkursbehandling efter reglerne i konkurslovens kap. 6. Men det er ikke dødsboet som sådant der kommer under konkurs, selv om alle arvinger erklæres fallit, men den eller de enkelte arvingers hele bo der kommer under konkurs, og ikke særligt den del deraf der hidrører fra arven; jfr. Deuntzer Skifteretten s. 555-62 og Munch-Petersen s. 233.

I § 4 er behandlet spørgsmålet om arvingernes ansvar for arveladerens gæld. Et herfra forskelligt spørgsmål er hvorledes arvingerne hæfter for forpligtelser, som er pådraget under eller ved boets behandling. Arvingerne har f. eks. fortsat afdødes erhvervsvirksomhed og har derved pådraget sig gæld, eller de har ved realisation af boets aktiver pådraget sig et vanhjemmelsansvar eller et ansvar for mangler ved de solgte effekter.

Det naturligste forekommer mig at være, at man på al gæld, som ikke var arveladerens, anvender obligationsrettens almindelige regler om hvornår der indtræder solidarisk ansvar, når flere personer lover en ydelse og når flere skylder erstatning for samme skade. Dette vil i almindelighed føre til solidarisk ansvar for den gæld eller det ansvar som arvingerne har pådraget sig under boets behandling, jfr. Ussing Dansk Obligationsret alm. del s. 12 f., Jul. Lassen Haandbog i Obligationsretten alm. del s. 16-19, 357-59, 527-38. Til støtte herfor kan vel også anføres analogien af reglen om at alle medlemmer af et navngivent interessentskab i almindelighed hæfter solidarisk for de interessentskabet gyldigt pådragne forpligtelser; jfr. Carl Torp Den danske Selskabsret s. 65. Tvivl volder imidlertid reglen i Skiftelovens § 53, hvorefter arvingerne kun hæfter solidarisk for den gæld, som har været anmeldt og krævet betalt i boet forinden dets deling, mens de for anden gæld kun hæfter pro rata. Denne bestemmelse kan efter ordlyden læses som omfattende ikke blot arveladerens gæld, men også de gældsforpligtelser som er pådraget under boets behandling. Antages dette, bliver det afgørende for hvorvidt arvinger skal hæfte solidarisk eller kun pro rata, om kreditor når at få sin fordring anmeldt inden boets deling (slutning). Denne fortolkning må antages at ligge til grund for afgørelsen i U.f.R. 1931 s. 1127, der statuerer ikke solidarisk, men kun pro rata ansvar for arvingerne i et tilfælde, hvor køberen af boets faste ejendom havde erhvervet et erstatningskrav i anledning af mangler ved ejendommen, og begrundet afgørelsen med at boet var delt og sluttet, da køberen anmeldte sit krav⁵⁾. Jeg anser ikke denne fortolkning for rigtig. Skiftelovens § 53 angår efter min opfattelse — ligesom D.L. 5-2-83 som den afløser — kun arveladerens gæld. At lade retsstillingen for boets eller arvingernes kreditor være afhængig af, hvorvidt han når at få anmeldt sit krav inden boets deling er vilkårligt og irrationelt, idet forholdet som i det

⁵⁾ Den i note 2, s. 1128 citerede dom i U.f.R. 1929 s. 170 er uden betydning, da »gælden« her var arveladerens.

nævnte retstilfælde ofte kan være det, at kreditor først er kommet i retsforhold til boet eller arvingerne umiddelbart før boets deling, og først bliver klar over at der tilkommer ham et erstatningskrav efter at boet er sluttet. Det forekommer mig ikke rimeligt, at han i et sådant tilfælde ikke skal have solidarisk tiltale mod arvingerne, når han ville have det i andre tilfælde, hvor han har handlet med flere personer.

Ifølge den positive bestemmelse i Arveafgiftslovens § 34, stk. 2 er selvskiftende arvinger solidarisk ansvarlige for berigtigelsen af de arveafgifter der skal erlægges i de af dem behandlede boer.

Noget skriftligt regnskab og repartition er de privatskiftende arvinger i almindelighed i og for sig ikke forpligtet til at affatte. I boer der deles uden skifterettens mellemkomst, uagtet ikke samtlige arvinger er myndige og tilstede, skal der dog ifølge § 78 forfattes et dokument, som indeholder fortegnelse over boets indgæld og udgæld, beregningen af arvelodderne og forklaring om hvorledes der gives hver arving udlæg. Men den arvingerne ifølge Arveafgiftslovens § 26 påhvilende forpligtelse til — inden 6 måneder efter arveladerens død eller efter at skifteretten har ekstraderet boet til arvingerne, jfr. § 10 og § 29, stk. 2 — at indgive arveanmeldelse til skifteretten medfører dog en lignende forpligtelse for de privatskiftende arvinger i andre tilfælde. Arveanmeldelsen skal nemlig — foruden oplysning om den begivenhed der har medført den afgiftspligtige erhvervelse, d. v. s. dødsfaldet, samt eventuelt testamente, arveafkald m. m. — indeholde fortegnelse over de til den afgiftspligtige formue hørende aktiver og over de udgifter, gældsforpligtelser og andre byrder der skal fradrages, samt en opgørelse over hvorledes formuen er eller vil blive fordelt med angivelse af erhververnes slægtsskabsforhold til arveladeren. Forskellen er alene, at der ikke i arveanmeldelsen kræves nogen redegørelse for hvorledes selve arveudlægget er eller vil ske.

Arveudlægget kan af enhver arving forlanges kontant. Om en arvings ret til at forlange udlæg efter vurdering i boets aktiver

indeholder § 47 de nærmere regler. Enhver arving er berettiget til at kræve udlæg for sin arvelod efter vurdering, men dog ikke i boets faste ejendomme. Efter den forud for Skifteloven herskende opfattelse antoges en arving også at kunne kræve udlæg i boets faste ejendomme, forsåvidt værdien ikke oversteg arvingens arvelod; Motiverne s. 42-43, jfr. Nellesmanns udkast 1871 til lov om rettens tvang til forpligtelsers opfyldelse, dødsboskifte og concurs s. 240-41. Når man gik bort fra denne ordning, var det fordi man efter auktionsvæsenets udvikling anså salg ved auktion for den hensigtsmæssigste realisationsmåde, og fordi man mente at det højeste bud på en auktion er en sikrere målestok for en tings værdi end en hvilken som helst vurdering. Man mente dog ikke, da det kom til stykket, at man kunne berøve arvingerne retten til at fordre boets løsøre udlagt efter vurdering, hvorved man fremhævede at der dog i reglen med hensyn til løsøre ikke er spørgsmålet om store værdier. Forsåvidt angår de faste ejendomme fastholdt man derimod det principielle synspunkt, at de — hvis ikke længst levende ægtefælle begærer udlæg i ejendommen — altid skal sættes til auktion. Hvis en arving ønsker at erhverve boets faste ejendom er han derfor henvist til at gøre overbud på auktionen, jfr. Deuntzer Skifteretten s. 604⁶⁾.

Kræver flere arvinger udlæg efter vurdering i samme løsøreting, afgøres det ved lodtrækning hvem af dem, der skal have fortrinet⁷⁾. Arvingerne må dog altid vige for den længstlevende ægtefælle, jfr. nedenfor s. 94 f. I modsætning til denne har arvingerne ingen udløsningsret. Overstiger værdien af den ting som en arving ønsker udlagt hans arvelod, kan han ikke uden medarvingernes samtykke kræve tingen mod at udløse dem kontant for det overstigende beløb.

⁶⁾ Den norske skiftelov 1930 § 61 nægter en arving — der ikke er odels- eller åsæde berettiget — enhver adgang til at kræve naturaludlæg, både i løsøre og fast ejendom.

⁷⁾ U.f.R. 1944 s. 923. — Om lodtrækning i fortid og nutid se Oluf H. Krabbe i Juristen 1944 s. 157-75.

Svensk boutredningslag 1933 har i modsætning til ældre ret opgivet anvisningen på lodtrækning, når arvingerne ikke kan enes om fordelingen af de ting der findes i boet. Kap. 6 § 3 indskrænker sig til at bestemme: »Envar delägare äge vid skiftet njuta lott i varje slag av egendom; dock bör vad ej lämpligen kan styckas eller skiljas såvitt möjligt läggas å en lott«. Dette er vel ikke andet end hvad der følger af forholdets natur og forhindrer ikke arvingerne i at benytte lodtrækning, hvis de kan blive enige herom; ellers må de overlade afgørelsen til en upartisk trediemand (»skiftesman«). Der er dog den væsentlige forskel at Skiftelovens § 47 giver hver arving en selvstændig ret til at forlange lodtrækning, en regel der vistnok bruges ikke helt sjældent og ikke vides at have givet anledning til særlig vanskelighed, selvom det må indrømmes at den kan anvendes chikanøst, når en arving forlanger lodtrækning i tilfælde hvor han ingen virkelig interesse har i erhvervelsen af den pågældende ting.

Den svenske lov indeholder lige så lidt som vor skiftelov nogen særlig regel om retten til udlæg i sådanne ting som har særlig affektionsværdi for enkelte arvinger, såsom familieportrætter, breve og dokumenter. Som fremhævet i Arveretskommissionens betænkning s. 204 er det ikke altid rimeligt at løse en tvist om udlæg i genstande af denne art ved lodtrækning, men der er grund til at lægge vægt på, for hvem af arvingerne sådanne genstande har særlig erindringsværdi. En hertil sigtende bestemmelse om at ting, der har særlig erindringsværdi for familien, skal den arving, fra hvis slægt eller slægtsgren tingen stammer, være fortrinsberettiget til at få udlagt, er optaget i udkastet og i regeringsforslaget 1946 til ændring i skifteloven.

Hvis boet har en fordring på en af arvingerne kan denne ikke modsætte sig at modregning finder sted på den måde at der — helt eller delvis — gives ham udlæg for arven i hans gæld til boet, jfr. Schlegel s. 286–87, Bentzon s. 312–14 (arvingsgæld). Dette er udtrykkeligt foreskrevet i den svenske lovs kap. 6 § 3, andet punktum: »Fordran å delägare skall tillskiftas denne, så långt hans

lott förslår». Begrundelsen herfor søges i den betragtning, at kreditors og debtors indbyrdes stilling som arvelader og arving medfører at forstrækningsaftalen må anses for afsluttet under den forudsætning, at debitor ikke skal have ret til at få sin lod i boet udlagt, medmindre hans skyld samtidig betales. Vi vil vel snarere sige at modregningsretten er en følge af almindelige modregningsregler. Når arvingen ved boets afslutning skal have udbetalt et kontant beløb af boet og han endnu skylder penge til boet og beløbet er forfaldent, er gensidighedsbetingelsen i orden, idet boet er indtrådt i afdødes krav mod arvingen.

Det eneste spørgsmål der kan være genstand for tvivl, er hvorvidt arvingens ret til efter Skiftelovens § 47 at forlange udlæg efter vurdering i de boet tilhørende genstande, skulle være til hinder for modregningsretten. Følgende betragtninger kan navnlig tænkes anført. § 47 indeholder intet om at en arvings ret til udlæg efter vurdering er betinget af, at arvingen selv har opfyldt sine gældsforpligtelser overfor boet, og § 29 viser at en arvings adgang til at få udlæg in natura i almindelighed ikke mod hans vilje kan betages ham; jfr. Deuntzer Skifteret s. 628-29 og Axel Borgen: Om Afkortning i Arv 1906 s. 13-17. Antages det at boet er berettiget til at modregne, kan arvingsgælden afskære debitor-arvingen fra fordelagtige arveudlæg, når han ikke er i stand til at berigtige gælden inden boets afslutning.

Disse betragtninger kan dog sikkert ikke forhindre boet (medarvingerne) i at gennemføre modregningen, når boets fordring er forfalden og arvingen ikke har betalt sin gæld til boet på arveudlæggets tid. At henvise boet til efter § 28, stk. 2 at bortsælge fordringen på arvingen ved offentlig auktion og fordele det herved fremkomne tab på samtlige arvinger, synes ikke naturligt. I praksis går man da også ud fra, at debtors manglende betalingsevne alene bør gå ud over ham selv, jfr. Skiftekommissionens decision i J.U. VIII s. 191 hvorefter »der ikke gives nogen grund, hvorfor et Bo ikke i Almindelighed skulde være berettiget til i enhver Arvings Lod at afkorte, hvad Arvingen

maa skyldes til Boet«. Dette er den reale grund til at modregningsretten for boet må anerkendes. Vil man herudover have yderligere (formel) begrundelse, duer den af Borgen påberåbte tilbageholdelsesret for boet ikke, for det første fordi den fornødne konneksitet mangler, og dernæst fordi en tilbageholdelsesret ikke giver boet den fyldestgørelse, som det har krav på. Snarere kan man vel ty til følgende ræsonnement. Har en arvinges kreditor i henhold til 1-24-30 gjort udlæg i arvingens lod i boet, kan han modsætte sig, at arven udlægges på anden måde end i rede penge, jfr. dommen i U. f. R. 1890 s. 1060. Samme retsstilling må da tilkomme boet (medarvingerne), hvis betalingskrav ikke honoreres af debitor-arvingen, idet boets modregning må have samme virkning som en overfor ham iværksat retsforfølgning.

Om debtors adgang til at modregne fordringer på arveladeren, når hovedfordringen ved arv er overført til en arving eller legatar, se Ussing Obligationsret alm. del s. 409. Har en arving en fordring på en af boets kreditorer, må modregning kunne finde sted i vedgældesboer. Er forholdet det omvendte, at en arving har en skyld til en af boets debitorer, må modregning ligeledes kunne ske, når arvingerne skifter privat eller gælden er vedgået; jfr. Illum Modregning i Konkurs 1934 s. 113-15 og Ussing s. a. s. 410, Arnholm Streiftog i Obligationsretten 1939 s. 44-45.

§ 6.

EFTERLEVENDE ÆGTEFÆLLES STILLING PÅ SKIFTET

Efterlader afdøde sig en ægtefælle vil denne i mange tilfælde have ret til at overtage hele fællesboet uden at noget skifte finder sted. Hjemlen herfor kan enten være reglerne i lov 20. april 1926 kap. 1 om ægtefællens adgang til uskiftet bo med afdødes livsarvinger eller reglerne i samme lovs kap. 2 om uskiftet bo med afdødes forældre, søskende og søskendes afkom. Har afdøde ikke efterladt sig livsarvinger, kan han ved (gensidigt) testamente have indsat ægtefællen som ene-arving. Der må i så tilfælde finde et

skifte sted på samme måde som når ægtefællen er eneste arving ifølge loven, hvilket er tilfældet, når afdøde ikke har efterladt sig livsarvinger eller arvinger i anden arveklasse, jfr. loven 1926 § 14 stk. 2.

Ægtefællen har imidlertid — uanset at den efter loven har adgang til at hensidde i uskiftet bo — i almindelighed altid ret til at forlange skifte med det samme, hvad den kan være interesseret i af hensyn til indgåelse af nyt ægteskab. Ægtefællen kan også være afskåret fra uskiftet bo ved afdødes viljebestemmelse. Dette gælder ikke ved uskiftet bo efter kap. 1¹⁾, men efter lovens § 15 kan den førstafdøde ægtefælle ved testamente have udelukket den længstlevende fra at hensidde i uskiftet bo med hans udarvinger. Uskiftet bo med umyndige stedbørn kan være udelukket ved at pupilautoriteterne nægter deres samtykke; med myndige stedbørn kan hensiddende i uskiftet bo i almindelighed kun finde sted med deres samtykke, jfr. dog lovens § 10, stk. 2. Endelig kan uskiftet bo være udelukket, fordi den længstlevende ægtefælle er under konkurs eller bevislig insolvent, lovens § 3.

Ved fremstillingen af de regler der gælder om efterlevende ægtefælles stilling på skiftet vil det være hensigtsmæssigt at sondre mellem de regler der gælder, når skifte finder sted straks ved ægtefællens død, og de regler der kommer til anvendelse ved skifte efter at hensiddende i uskiftet bo en tid har fundet sted.

Skifte straks ved den førstafdøde ægtefælles død. Skiftelovens kap. 5 bærer i den oprindelige affattelse af 1874 overskriften: Om behandlingen af dødsboer, når der er en efterlevende ægtefælle, som personlig hæfter for boets gæld. Reglerne bygger på den før loven af 18. marts 1925 bestående formueordning mellem ægtefæller, hvorefter rådigheden over hele fællesboet tilkom manden — uanset hvem af ægtefællerne her havde

¹⁾ Det kan måske tænkes at ægtefællen ved aftale med afdøde har forpligtet sig til ikke at forlange skifte. En sådan aftale må vel indtil videre kunne være bindende, men kan dog ikke forhindre ægtefællen i at skifte i anledning af et påtænkt nyt ægteskab. Om aftaler mellem ægtefællerne der udelukker uskiftet bo, se Bentzon s. 52-53.

indført midlerne i fællesboet — ligesom manden til gengæld hæftede for fællesboets gæld. Hustruen havde intet personligt ansvar for fællesboets gæld. Særreglerne i Skiftelovens kap. 5 kom derfor kun til anvendelse, når det var manden der var den længstlevende, eller hustruen ved en tid at have hensiddet i uskiftet bo havde pådraget sig personligt ansvar for boets og dermed den afdøde ægtefælles gæld. Ellers gjaldt de almindelige regler om skiftet i Skiftelovens kap. 3 og 4.

Det er klart at der var et særligt hensyn at tage til den enke-mand, der efter hustruens død skulle skifte med dennes arvinger, lige så vel som til den enke der skifter efter hensiddet i uskiftet bo at være blevet personlig eneskyldner for hele boets gæld. Når den længstlevende ægtefælle således havde det fulde personlige ansvar, bortfaldt spørgsmålet for arvingernes vedkommende om at vedgå eller ikke vedgå gælden. Der var ganske simpelt intet ansvar efter deres arvelader, hvori den førstafdødes arvinger kunne indtræde. For deres vedkommende kunne der højst blive tale om en restitutionspligt, hvis den længstlevende ægtefælle havde gjort sig insolvent ved at udlodde mere til dem end der ved rigtig opgørelse af boet kunne tilkomme dem. Kreditorerne kunne som hidtil holde sig til den længstlevende ægtefælle som deres personlige skyldner. Boets behandling efter Skiftelovens kap. 5 gav ikke kreditorerne noget nyt retsmiddel, idet de ikke kunne inddrive deres krav ved anmeldelse til skifteretten. Var ægtefællen ikke ansvarlig for boets gæld, behandledes boet som sædvanlig efter kap. 3, 4 eller 7, dog med en særlig undtagelses- og udløsningsret for ægtefællen.

Ved den reform af den legale formueordning mellem ægtefæller, som fandt sted ved loven af 18. marts 1925, bortfaldt mandens enerådighed over hele boet og afløstes af en mand og hustru tilkommende særråden og særhæften. Den af Skifteloven opstillede forudsætning for behandling af boet efter kap. 5, at der var en ægtefælle som havde ansvaret for al fællesboets gæld, slog derfor ikke mere til i de tilfælde hvor skifte finder sted straks ved den

førstes død, men kun når skifte finder sted senere, efter at ægtefællen ved hensiddende i uskiftet bo havde pådraget sig ansvaret for hele fællesboets gæld¹⁾).

Fra samme tidspunkt som loven om ægteskabets retsvirkninger af 18. marts 1925 trådte i kraft ændredes derfor Skiftelovens kap. 5 (og kap. 6). Efter de ændrede regler behandles fællesboet ikke længere som en helhed efter kap. 5, men den afdøde ægtefælles bodel og eventuelle særeje behandles efter de almindelige regler i kap. 3 eller 4, medens den længstlevende ægtefælles bodel skiftes efter de særlige regler i kap. 5. Boet kan naturligvis også behandles privat efter kap. 7, når ægtefællen og arvingerne er enige herom og opfylder betingelserne herfor, se Deuntzers Skifteret s. 691 og s. 703.

Skiftet af den længstlevendes bodel. Det er naturligt at den delte råden, der har bestået under ægteskabet, må føre til at man i det øjeblik da skiftedelingsnormen ifølge § 16 stk. 2 i loven af 18. marts 1925 bliver aktuel ved den ene ægtefælles død, tager et vidtgående hensyn til den længstlevende ægtefælle ved opgøret med den førstafdødes arvinger.

Den længstlevende ægtefælles særeje holdes udenfor skiftet; dog kan det inddrages under dette for så vidt det er nødvendigt til fyldestgørelse af arvingernes vederlagskrav efter § 23 i loven af 1925. Det er den længstlevendes bodel der skal skiftes. Som sædvanlig gøres bodelene op hver for sig, for derved at sikre den længstlevende og den førstafdødes successorer mod at komme til at aflevere mere end halvdelen af den solvente bodel til den anden ægtefælles kreditorer. Skiftet af den længstlevendes bodel er ordnet så lempeligt som muligt.

Den længstlevende beholder besiddelsen og rådigheden over sin bodel, og det er udtrykkelig pålagt skifteretten at sørge for at

¹⁾ Allerede ved indførelsen af reglen om hustruens råden over selverhverv ved loven 7. maj 1880, jfr. lov 7. april 1899 § 27, var der opstået »Blandingsformer« der ikke passede godt ind i skiftelovens system, se Bentzons Arveret 2den udg. 1921 s. 283-84 og H. Munch-Petersen Skifteret 1915 s. 169-71.

der ikke sker videre indskrænkning i den længstlevendes benyttelse af bodelen end højst nødvendigt. Misbruger den længstlevende rådigheden, kan der gribes ind overfor den, men skifteretten har dog selv i dette tilfælde ingen ret til at tage bodelen i sin varetægt og overtage behandlingen. Skiftelovens § 58, stk. 2 foreskriver, at når der er særlig grund til at befrygte at den længstlevende utilbørlig vil forrykke sin bodels tilstand, f. eks. ved at forstikke aktiver eller ved opdigtede gældsposter eller ved gaver, kan skifteretten enten ex officio eller ifølge opfordring af arvingerne fratage den længstlevende rådigheden og overgive denne til en særlig beskikket værge. Værgemålet skal tinglyses efter de om tinglysning af umyndiggørelsesdekreter foreskrevne regler. I § 62, stk. 2 findes der en anden henvisning til umyndiggørelsesreglerne, idet der bestemmes, at værge skal sørge for at de lovlige krav på boet behørig fyldestgøres ganske i overensstemmelse med hvad der gælder i tilfælde af umyndiggørelse. Trods denne dobbelte henvisning til reglerne om umyndiggørelse, må det imidlertid betones at rådighedsfratagelsen ikke medfører nogen inhabilitet for ægtefællen, men alene en inkompetence, der afskærer den fra med virkning at disponere over boets ejendele så længe skiftet står på, men som ikke gør dens retshandler ugyldige. Disponerer ægtefællen over en ting som er undergivet værgens rådighed og kan han ikke skaffe værgens godkendelse af salget, har køberen krav på opfyldelsesinteressen. Bliver tingen ved skiftet udlagt ægtefællen, må hans køber efter almindelige regler kunne kræve naturalopfyldelse.

Ved det endelige opgør af boet og udfindelsen af hvormeget arvingerne har krav på følger man i almindelighed ægtefællens opgivelser, idet § 60 bestemmer at skiftet bør grundes på den længstlevendes egen opgørelse af indgæld og udgæld. Arvingerne og disses værger kan dog — ligesom skifteretten — rejse indsigelse mod denne opgørelse, f. eks. mod vurderingen af aktiverne eller mod rigtigheden af de anmeldte fordringer. Men dette fører ikke til boets overgang til skifteretten. Bestrides ansættelsen, skal vær-

dien fastslås af uvildige mænd efter reglerne i § 48, men der skal ikke finde noget salg sted ved offentlig auktion for at konstatere værdien. Og er det fordringerne det er galt med, skal man også gå forsigtigt til værks. Skifteretten skal i regelen kun anstille sådan undersøgelse, som »skønnes efter Omstændighederne at være tilstrækkelig, såsom ved at adspørge Kreditorerne«.

Det må ved ordningen af skiftet af den længstlevendes bodel stadig erindres, at mere rigoristiske foranstaltninger til sikring af arvingernes ret for ægtefællen let vil fremstille sig som et utåleligt indgreb i hans private formuesfære. Det er ham (eller hende) der har tjent formuen. Han har under ægteskabet kunnet råde nogenlunde frit over sine midler, på lignende måde som en eneejer plejer at gøre, og han vil ikke helt sjældent have modvilje mod at skulle aflevere en del af sin formue til den førstafdøde ægtefælles arvinger eller kreditorer, som han ingen særlig interesse har for. Modviljen herimod vil naturligt være stærkest, når der intet tilflyder ham ved opgøret af den førstafdødes bo, jfr. Henning Holm-Nielsen i T.f.R. 1931 s. 34-40.

Dette skifteopgør ved den førstafdøde ægtefælles død er en af formuefællesskabets debetsider. Når det sikkert alligevel har været rigtigt at fastholde den af formuefællesskabet følgende skiftedelingsnorm beror det på flere forskellige betragtninger. Formuefællesskabet er en betingelse for vort traditionelle nationale institut: det uskiftede bo, der er en hensigtsmæssig og let måde, hvorved den længstlevendes interesser ved den førstafdøde ægtefælles død sikres. Det er ikke almindeligt at der skiftes, når den ene ægtefælle dør. Vil den længstlevende straks gifte sig igen, betyder det ofte at hans og arvingernes interesser er gået især. Hertil kommer at skiftedelingsnormens betydning og værdi kommer stærkere frem i det omvendte tilfælde, hvor det er den ægtefælle der har den største formue (bodel), der dør først. Dør manden der har tjent pengene, vil det i almindelighed være rimeligt og naturligt at hustruen, der på mange måder kan have medvirket til opsparingen, gennem skiftedelingsnormen får andel i formuen.

Selvom der således kan anføres gode grunde for ved skiftet af den længstlevendes bodel at tage et vidtgående hensyn til dennes ønsker og interesser, må det dog fremhæves at den førstafdødes arvinger har krav på at få hvad der efter rigtig opgørelse af boet efter reglerne i kap. 5 kan tilkomme dem.

Ægtefællen har det fulde personlige ansvar overfor sine kreditorer. De kan forfølge deres ret mod ham ganske som før dødsfaldet. De får på den anden side ikke ved boets behandling efter kap. 5 noget nyt retsmiddel. De kan navnlig ikke ved anmeldelse til skifteretten inddrive deres fordring, og reglen i § 52, stk. 2 om at den anmeldte gæld skal betales eller sikres før boet deles gælder ikke her. Ægtefællen har ret til at udstede proklama til sine kreditorer, men har ingen pligt hertil og arvingerne har ingen indflydelse herpå. Den førstafdødes arvinger har intet ansvar for den længstlevendes gæld. Det fastslås udtrykkelig i § 61, stk. 2 at de end ikke ved at modtage udlæg for deres arv i hvad der har hørt til længstlevendes bodel får noget ansvar for dennes gæld. Det værste der kan ske dem er, at de kommer til at aflevere det modtagne eller dets værdi til den længstlevendes kreditorer. Men dette udkræver at kreditorer bringer deres debitor, d.v.s. den længstlevende ægtefælle, under konkurs og under denne afkræfter udlodningen til arvingerne efter Konkurslovens § 28.

Ved sin forvaltning af bodelen under skiftet råder ægtefællen ikke blot i egen men også i arvingernes interesse. Ægtefællen er regnskabspligtig for sin forvaltning og ansvarlig for det tab som arvingerne lider ved uforsvarlig administration af formuen. Tab der lides som følge af den måde hvorpå formuen er anbragt ved skiftets begyndelse, kan i almindelighed ikke fordres erstattet, idet der ikke påhviler ægtefællen nogen pligt til i arvingernes interesse at realisere boets aktiver og anbringe dem på anden og sikrere måde.

Angående det tidspunkt der skal lægges til grund for boets opgørelse må det antages, at det principielt er værdierne ved arvefaldet der skal lægges til grund, idet formuefællesskabet er

ophørt ved ægtefællens død. Renter og udbytte der forfalder under boets behandling må dog komme arvingerne tilgode, ligesom de må finde sig i at de udgifter, som kræves til vedligeholdelse og bevaring af formuen går fra. Indtræder der under boets behandling en værdistigning af de ved dødsfaldet forhånden værende aktiver, må den komme arvingerne tilgode, medens et tilsvarende værdifald formindsker deres arvelod. Erhverver ægtefællen efter dødsfaldet noget ved en af boet uafhængig adkomst, f. eks. ved arv eller gave, er den ikke pligtig at dele det med arvingerne. Det samme må i almindelighed gælde om hvad der hidrører fra ægtefællens opsparing under skiftet af arbejds- eller erhvervsindtægt, hvorved bemærkes at ægtefællen ved den endelige opgørelse med den førstafdødes arvinger har krav på vederlag for sit arbejde ved ledelsen af en til boet hørende virksomhed (driftsledervederlag); jfr. H. R. D. i U. f. R. 1948 s. 376, Deuntzers Skifteret s. 701-02, Bentzon s. 319-20, Harbou s. 205. — Den anførte Højesteretsdom af 14. januar 1948, der er kommenteret af Harbou i U. f. R. 1948 B s. 65-73, angår et oprindeligt skilsmissekifte efter Skiftelovens kap. 6, der kompliceredes ved ægtemandens død inden skiftets afslutning. Dommens resultat fastslås i Ugeskriftets »hovede« således, at boet efter almindelige skifteretlige synspunkter — når ikke særlige forhold foreligger — ville være at opgøre efter forholdene ved skiftets afslutning med hensyn såvel til indvundet udbytte som til værdiernes fastsættelse. Efter Harbous opfattelse har vi her en principiel afgørelse, der fremtidig må følges ikke blot ved kap. 6, men også ved kap. 5. Heri er jeg forsåvidt enig, som også jeg erkender at man »skifteprocessuelt« må komme til det resultat, at forholdene ved skiftets afslutning i de fleste retninger må lægges til grund, men når Harbou videre generelt udtaler at man også »materielretligt« må komme til samme resultat, kan jeg ikke uden videre følge ham, ligesom jeg mener at man herved går ud over hvad der direkte kan indlægges i dommens ord og resul-

tat. Man kommer ikke uden om, at den omstændighed at formuefællesskabet ophører ved dødsfaldet, må få indflydelse på skifteopgøret mellem den længstlevende ægtefælle og arvingerne. Ægtefællen er — som det også erkendes af Harbou — utvivlsomt ikke pligtig at dele med arvingerne senere erhvervelser, som ikke er afledet af fællesboet. Dette betones også af Deuntzer s. 744, der citeres i Ugeskriftets note, forsåvidt angår skifte efter kap. 6. Og forsåvidt angår skiftet efter kap. 5 udtaler Deuntzer s. 701, at når der skiftes umiddelbart efter dødsfaldet, kommer det væsentligt an på boets tilstand i dødsøjeblikket. At udgangspunktet materielretligt bør tages i de ved arvefaldet bestående værdier stemmer med min opfattelse, og giver god mulighed for at tilgodese de forskelligartede hensyn: til den længstlevende ægtefælle eller arvingerne, som Højesteretsdommen og Harbous kommentar har vist gør sig gældende ved disse vanskelige skifteopgør.

Skiftet af den førstafdødes bodel og eventuelle særeje. Dette skifte foregår efter de sædvanlige regler i kap. 3 eller kap. 4 eftersom ægtefællen og arvingerne vedgår eller ikke vedgår gælden. Med hensyn til besiddelsen af og rådigheden over afdødes bodel (og særeje) har den efterlevende ægtefælle ingen særlig ret, men disse beføjelser tilkommer alle boets interessenter i forening eller skifteretten efter de almindelige regler. Det må antages at ægtefællen alene som medejer af afdødes bodel har stemmeret, og at ægtefællen må opfylde de i Skiftelovens § 5 foreskrevne betingelser for at privat skifte kan finde sted, selv om den ikke tager nogen arvelod, f. eks. fordi den har givet afkald på sin arveret.

Det læres i almindelighed, at hvis gælden vedgås, ifalder ægtefællen kun ansvar som arving, men ikke som lodtagen i fællesboet. Ansvar for arveladerens forpligtelser antages ifølge universal-successionens princip kun at gå over på dem der succederer ham. Og siges det, sin boslod får ægtefællen ikke som universalcuccesor, men som den der allerede under ægteskabet var samejer. Man

henviser også til at Skiftelovens § 61, jfr. § 53, kun nævner arvingerne som ansvarlige for arveladerens gæld. Man plejer at nævne følgende eksempel på hvorledes denne ordning virker: Hvis den afdøde har efterladt sig en for gælden uansvarlig enke og to børn, og de skifter privat eller vedgår gælden under offentlig skifte, hæfter enken for $\frac{1}{4}$ af den og hvert barn for $\frac{3}{8}$, uagtet enkens bos- og arvelod er $\frac{5}{8}$ af boet, mens der kun tilkommer hvert barn $\frac{3}{16}$; se Deuntzer s. 210, jfr. U.f.R. 1875 s. 340, Bentzon s. 320 og Hagerup s. 104.

Da Deuntzer første gang fremsatte tanken i U.f.R. 1875 s. 340 indrømmede han at dette resultat tilsyneladende kunne forekomme noget urimeligt. Han forsvarer sig imidlertid med en henvisning til, at al gæld selvfølgelig skal betales, eller det fornødne til dens betaling fraregnes, forinden aktiverne deles. Og han tilføjer senere i Arveretten s. 210–11, at hvis der efter bodelingen fremkommer (uprækluderet) gæld, som ikke er taget i betragtning ved skiftet, må arvingerne have regres mod ægtefællen, forsåvidt det er nødvendigt for at tilvejebringe samme forhold som hvis gælden var medregnet inden delingen, jfr. Bentzon s. 320 note 18.

Spørgsmålet er næppe af større praktisk betydning, og vil i praksis muligt blive anset for afgjort ved at § 53, jfr. § 61, kun nævner »arvingerne« som dem der hæfter for arveladerens gæld. Men der er dog grund til at tage afstand fra den rent konstruktive måde hvorpå Deuntzer-Bentzon løser problemet. Disse forfattere bygger på den benhårde juridiske konstruktion, at ansvaret ifølge universalsuccessionsprincippet kun påhviler afdødes successorer og at ægtefællen for bosloddens vedkommende ikke er successor, men medejer. Formelt er dette rigtigt, hvis man udelukkende lægger vægten på ejendomsforholdet. Men ser man på rådighedsforholdet — hvorfra man dog ved en realistisk betragtning ikke kan bortse — må man anse det for langt naturligere i denne relation at ligestille ægtefællen med arvingerne og fordele ansvaret

for den afdødes gæld efter det forhold hvori de er lodtagne i boet²⁾).

Den efterlevende ægtefælle har samme udtagelses- og udløsningsret med hensyn til den afdødes bodel som tilkommer den med hensyn til dens egen bodel, jfr. henvisningen i § 57 til § 60, stk. 2, § 62 a og § 63.

Når de to bodele er gjort op og begge udviser et overskud, lægges nettobeløbene sammen. Den efterlevende ægtefælle udtager sin boslod, medens den afdødes boslod og eventuelle særlige deles mellem ægtefællen og arvingerne efter reglerne i loven af 20. april 1926 og/eller afdødes testamente. Viser opgørelsen af den efterlevendes bodel et negativt resultat, bliver der intet at overføre fra denne; er afdødes bodel positiv, udtager ægtefællen først sin boslod, medens afdødes boslod deles mellem ægtefællen og arvingerne. At den efterlevendes kreditorer kan holde sig til hvad der på skiftet udlægges den som bos- og arvelod er klart og ubestridt. I det omvendte tilfælde, hvor afdødes bodel er negativ, har man ved en bogstavfortolkning af § 16, stk. 2 i Æ.L. II villet hævde at afdødes boslod må tilfalde dens arvinger med udelukkelse af dens kreditorer; se herom nærmere Familieretten II s. 205-08.

Skifte efter uskiftet bo. Hvis den længstlevende først skifter efter en tid at have hensiddet i uskiftet bo i henhold til kap. 1 eller kap. 2 i loven af 1926, er situationen den at ægtefællen ved at udøve en ejers rådighed over hele fællesboet er blevet personlig ansvarlig også for den afdøde ægtefælles gæld. De to bodele er smeltet sammen, og det skifte der finder sted efter ægtefællens eller arvingernes ønske eller fordi loven fordrer det, sker efter de ovenfor udviklede regler om skiftet af den længstlevendes bodel. Tilfældet falder direkte ind under ordene i § 57,

²⁾ Mit standpunkt er således nu et andet end i Juristen 1939 s. 327, idet jeg ved fornyet overvejelse er kommet til samme resultat som Harbou, 1. udg. I. 200-01, 2. udg. s. 176.

pkt. 2. Det samme gælder, når ægtefællen skifter efter ved først-afdødes bortfald at have overtaget hele boet i henhold til et gensidigt testamente. (Om successivt skifte se Trolle i U.f.R. 1945 B s. 210).

Ægtefællens udtages- og udløsningsret. Det er ikke blot under bobehandlingen men også ved det endelige skifteopgør, at ægtefællen indtager en begunstiget særstilling. De betragtninger — om auktionssalgets fortrin ved udfindelsen af værdierne — som førte Skifteloven af 1874 til at begrænse arvingernes adgang til at forlange udlæg efter vurdering må her vige for ægtefællens interesse i at få adgang til at beholde sine egne og afdødes ejendele. Der er både med hensyn til ægtefællens egen bodel og med hensyn til den afdødes bodel givet ægtefællen en vidtgående udlægs- og udløsningsret, hvorved den i mange tilfælde bliver i stand til at beholde den væsentligste del af formuen samlet, hvad der efter omstændighederne også kan være i arvingernes interesse, navnlig når de er ægtefællens egne børn eller stedbørn. Om den afdødes særeje se nedenfor s. 95 f.

Her skal nu forsøges givet en samlet oversigt over de skiftefordele som er tillagt ægtefællen.

1. Ægtefællen har ifølge § 62 a, stykke 1 ret til forlods at udtage genstande som udelukkende tjener til hans personlige brug, forsåvidt deres værdi ikke står i misforhold til ægtefællernes formueforhold. At disse genstande udtages forlods betyder at deres værdi ikke fragår i ægtefællens lod; se iøvrigt nærmere Familieretten II s. 142.

2. Ægtefællen har ligeledes ret til ifølge Ægteskabslov II § 15, stk. 2 forlods at udtage de den tilhørende rettigheder, som er uoverdragelige eller af personlig art; jfr. Familieretten II s. 194 om den længstlevende ægtefælles ret til boslod i den afdødes forfatterrettigheder.

3. § 62 a, stykke 2 giver dernæst ægtefællen den skiftefordel, at den forsåvidt fællesboet er af ringe værdi deraf kan udtage fornødent bohabe såvel som arbejdsredskaber og andet løsøre i

det omfang, hvori den skønnes at trænge dertil for at kunne fortsætte sin næringsvej, selvom der derved tilfalder den mere end dens andel i fællesboet udgør, d. v. s. selvom dens bos- og arvelod overskrides. Reglen svarer til den ved visse separationsskifter gældende ordning ifølge Ægteskabslov I § 66, stk. 2 og der kan derfor henvises til Familieretten II 2. 142-43 og til Arveretskommissionens betænkning 1941 s. 204-06. Reglen er efter ordlyden, jfr. »Fællesboet« og »deraf«, klart begrænset til fællessejet i modsætning til afdødes særeje. Ved Arveretskommissionens udkast og regeringsforslaget 1946 er den ægtefællen tillagte begunstigelse udvidet til en ret for ægtefællen til af fællesboet forlods at udtage så meget, at værdien heraf sammenlagt med ægtefællens bos- og arvelod og mulige særeje udgør indtil 3000 kr.

4. Ifølge de endnu gældende regler i D.L. 5-2-24 og 26 har ægtefællen, når afdødes begravelse er betalt af fællesboets midler, ret til ved skiftet med arvingerne forlods (til sin egen begravelse) at udtage så meget som »billigen«, d. v. s. med rimelighed er anvendt til den afdødes begravelse. Det er et slags vederlagskrav, der gives ægtefællen ud fra den — ret mærkelige — forudsætning at den afdødes arvinger er nærmest til at bекoste begravelsen, se Bentzon Familieretten II 1926 s. 171.

5. Vederlagskravene efter § 23 i loven om ægteskabets retsvirkninger kan føre til at ægtefællen forlods udtager et beløb ved skiftet, men kan også omvendt give arvingerne et forlodskrav.

6. I kraft af den ægtefællen efter Skiftelovens § 47 og § 60, stk. 2 tilkommende udtagesret, kan ægtefællen altid kræve udlæg efter vurdering for sin boslod og arvelod i boets effekter, fast ejendom såvel som løsøre. Er der strid mellem ægtefællen og arvingerne angående de ting, som ønskes udlagt, har ægtefællen altid fortrinet. Der bliver ikke spørgsmål om lodtrækning.

Ægtefællen er endvidere berettiget til at udløse arvingerne, idet den — uden herfor at anføre nogen grund — kan udtage

hvilke genstande den vil af boet, hvis værdi overstiger dens bos- og arvelod, med at udløse arvingerne efter vurdering. § 47 udtaler dette særlig med hensyn til faste ejendomme, men tilkendegiver ved sin henvisning til § 60 at ganske det samme gælder om skibe og hvilke som helst andre effekter eller endog om hele boet; jfr. Deuntzer Skifteretten s. 688.

Angående forholdet med hensyn til den afdødes særeje udtaler Deuntzer s.a. s. 691, at Skiftelovens §§ 47 og 60 vel forudsætter at ægtefællen optræder både som medejer og som arving, men de omfatter dog også den ægtefælle, der alene er medejer eller alene er arving. (Skiftelovens § 63 kan derimod ikke anvendes, når den efterlevende ikke er medejer af boet, men vel uden hensyn til at ægtefællen ikke er arving; jfr. herved Justitsministeriets skr. nr. 381 af 14. december 1905). Deuntzer giver ikke nogen nærmere begrundelse for sit standpunkt. Bentzon (s. 323 note 30) mener at det er udtrykket »beholde det hele Bo« i § 60, stk. 2 (før ændringen 1925), som Deuntzer støtter sig på.³⁾

Dette kan dog næppe passe, da kap. 5 overhovedet ikke angår skiftet af afdødes særeje. Det må derfor snarere være det tilsvarende udtryk i § 47, stk. 2, samt formuleringen af § 47, stk. 1, som Deuntzer har for øje, idet § 47 er placeret i kap. 3, der angår skiftet af hele afdødes formue, både hans andel i ægtefællernes fælleseje og hans særeje. Betydningen af det ovenfor citerede udtryk »beholde det hele Bo« i § 47, stk. 2 er tvivlsom. Det kan læses som hele det bo der er under skifte. Herefter ville det også omfatte afdødes særeje, og den efterlevende ægtefælle måtte være berettiget til at udløse også særejet, forsåvidt den overhovedet er arving til en del af dette. Udtrykket synes dog nærmest at sigte til fællesboet, som ægtefællen er medejer af og derfor normalt har større interesse i at holde samlet. Denne snævrere for-

³⁾ Skiftelovens § 60 stk. 2 er nu gået ud af diskussionen, idet den efter ændringen 1925 nu kun giver ægtefællen adgang til at udtage effekter af »Fællesboet« og derfor klart kun giver ægtefællen udløsningsret med hensyn til fællesboet i modsætning til afdødes særeje.

tolkning må formentlig nu også betragtes som fastslået ved at § 60, stk. 2, hvortil § 47, stk. 2 henviser, efter ændringen ved lov 18. marts 1925 klart kun giver ægtefællen udtagelses- og udløsningsret med hensyn til fællesboet.

Tilbage bliver så ordlyden af § 47, stk. 1, pkt. 3-4. Harbou har i 1ste udgave 1938 s. 233 gjort den opfattelse gældende, at når disse regler, der angår et skifte efter kap. 3 (eller kap. 4, jfr. § 56) og omfatter både afdødes fælleseje og særeje, ikke udtrykkeligt nævner fællesboet og begrænser ægtefællens udtagelses- og udløsningsret hertil, må ægtefællen også kunne anvende denne med hensyn til genstande der hører til afdødes særeje. Denne opfattelse har fået medhold i Ø.L.D. i U.f.R. 1942 s. 600, der fastslår at § 47, stk. 1, pkt. 4 efter sin ordlyd ikke er begrænset til tilfælde, hvor der helt eller delvis har bestået formuefællesskab mellem ægtefællerne, og derfor giver ægtefællen fortrin til udlæg af afdødes særeje; se nu Harbou 2den udg. 1945 s. 210-11. Da § 47 ikke kan kombineres med § 60, når der er spørgsmål om den afdødes særeje, er udløsningsret kun hjemlet ægtefællen med hensyn til afdødes faste ejendomme, men ikke for så vidt angår løsøret, hvilket — efter Harbou — antagelig skyldes, at retten til at udtage en fast ejendom på grund af dens udelelighed ellers ofte ville blive betydningsløs. Ligeledes antages det, at hvis afdøde gyldigt har testeret over enkelte genstande må ægtefællen respektere det.

Denne opfattelse forekommer mig at være både tvivlsom og betænkelig. § 47, stk. 1 må efter min formening læses i sammenhæng med stykke 2 og dennes henvisning til § 60, stk. 2. Når man kommer til det resultat, at § 47, stk. 2 ligesom § 60, stk. 2 ikke angår afdødes særeje, må man på forhånd gå ud fra at det samme gælder § 47, stk. 1. Hvis »det hele bo« i andet stykke betyder fællesboet, er det naturligt at forstå reglerne i første stykke om ægtefællens udtagelses- og udløsningsret som kun angående fællescjet, hvoraf ægtefællen er medejer. Det er jo netop fællesejet der giver den reale begrundelse for de ægtefællen tillagte særlige rettigheder på skiftet. Har afdøde ved ægtepagt forbeholdt sig et

særeje, vil dette normalt være udtryk for, at han ikke ønsker at give den anden ægtefælle særlige rettigheder med hensyn til dette. Er det en landejendom der i en lang årrække har været i mandens slægts besiddelse, som er hans særeje, vil det i almindelighed ikke være stemmende med hans hensigt og vilje, at hans anden hustru skal have udtagelses- og udløsningsret med hensyn til denne ejendom med forbigåelse af hans voksne børn af første ægteskab. Og er der tale om løsørengenstande der har særlig familieværdi i hans slægt, vil ganske det samme gælde. At loven i sådanne tilfælde skulle give ægtefællen en fortrinsstilling har formodningen mod sig og savner real begrundelse. Beror særejet på trediemands, særlig testators viljebestemmelse gælder det samme. Nogen grund for loven til at tilsidesætte hvad der må antages at have været hensigten og formålet med den — ad den ene eller anden vej, — skabte særejeordning synes der ikke at være. Motiverne yder ikke noget fortolkningsbidrag. Efter Højesterets dom i U. f. R. 1947 s. 87 kan spørgsmålet ikke betragtes som endeligt løst i praksis i den af Harbou angivne retning. Sagen angik en den afdøde hustru som særeje tilhørende manufakturforretning, som var overtaget af enkemanden. Twisten drejede sig om hvorvidt der af denne skulle betales et vederlag for forretningens afståelsesværdi, hvilket antoges. I Højesteretsdommen (s. 91) findes imidlertid en udtalelse om, at da der ikke af afdødes datter af første ægteskab har været fremsat protest mod at enkemanden har overtaget forretningen, bliver det ikke fornødent at tage stilling til, om overtagelsen af varelageret har haft hjemmel i Skiftelovens § 47, således som enkemanden havde gjort gældende for Højesteret. Denne udtalelse må formentlig betyde, at Højesteret ikke betragtede det som et afgjort spørgsmål, at enkemanden var berettiget til, hvis datteren havde protesteret, at overtage (»udtage efter vurdering«) forretningen, der var afdødes særeje.

Spørgsmålet om den efterlevende ægtefælles retsstilling med hensyn til den afdødes særeje er af Henning Holm-Nielsen i T. f. R. 1931 s. 44-45 rejst på et helt andet fortolkningsgrundlag.

Denne forfatter tager sit udgangspunkt i Skiftelovens § 57 i formuleringen af 1925. Når det her foreskrives at den afdøde ægtefælles bodel og hans særeje skal skiftes efter almindelige regler, dog under iagttagelse af reglerne i §§ 60, stk. 2, 62 a og 63, mener han at udløsningsretten ifølge § 60, stk. 2, udtagesretten ifølge § 62 a og retten til tinglyst skifteekstrakt ifølge § 63 hermed er overført på særeje, hvilket — tilføjes det — også er det eneste naturlige, idet modsætningen mellem særeje og fælleseje for en stor del har mistet sit reale indhold. Forfatteren indrømmer at dette ikke har været tilsigtet, men hævder at henvisningen i § 57 til de senere paragraffer i kap. 5 der skal finde anvendelse, ville være overflødig, om man derved kun ville gøre dem anvendelige m. h. t. afdødes bodel og ikke m. h. t. hans særeje. Ti afdødes bodel omfattes i forvejen af de i de pågældende paragrafer anvendte udtryk, idet disse taler om fællesboet og ikke kun om efterlevendes bodel. (Der er enighed om at »Boet« i § 63 må læses som fællesboet. Harbou siger endda s. 212 at § 63 udtrykkelig nævner fællesboet).

Hertil skal bemærkes. Det er på forhånd betænkeligt at fortolke stik i strid med hvad man erkender, at der må antages at have været meningen og hensigten med en positiv lovbestemmelse. Der skal stærke grunde til, før man vover sig ud på et sådant foretagende. Navnlig skal man være forsigtig, når der som ved de i 1925 skete ændringer i Skiftelovens kap. 5 er tale om interpolationer i et ældre kompleks af lovregler med en fastslået forståelse.

Det må indrømmes at formuleringen af § 57 ikke er skarp, og at der rent formelt er en sproglig mulighed for at læse den som Holm-Nielsen gør. Men det må alligevel hævdes, at § 57 langt naturligere forstås således, at de regler i §§ 60, stk. 2, 62 a og 63, hvortil der henvises, kun skal finde anvendelse ved skiftet af den afdødes ægtefælles formue — hans bodel og mulige særeje — for såvidt de efter deres indhold er anvendelige på denne. Men dette gælder kun bodelen og ikke særejet, da § 60, stk. 2 og § 62 a udtrykkelig nævner fællesboet og »Boet« i § 63 må forstås på

samme måde. Holm-Nielsens argument, at henvisningen derved bliver overflødig passer ikke, idet bestemmelsen i andet punktum af § 57 som genstand for de — fra reglerne i kap. 3-4 afvigende — særlige regler i kap. 5 (§§ 58-63) udtrykkelig kun nævner »den Del af Fællesboet hvorover den længstlevende har raadet«, d. v. s. den længstlevendes bodel. I overensstemmelse hermed må »Fællesboet« i § 60, stk. 2, § 62 a, jfr. § 63, læses som længstlevendes bodel. Hvis § 57 første punktum ikke havde indeholdt nogen henvisning til de nævnte paragrafer, ville disse have været uanvendelige på førstafdødes bodel. Harbou har derfor ret, når han s. 157, jfr. s. 211-21 med note, skriver at bestemmelsen i § 57 første punktum naturligt kun kan forstås som hjemmel til at anvende disse §§ ikke blot på den efterlevende bodel men også på den afdødes bodel.

Man kan — som Harbou — de lege ferenda være enig med Holm-Nielsen, eller man kan være mer eller mindre betænkelig ved hans sammenstillen af særeje og fælleseje. Men dette bør ikke have nogen indflydelse på behandlingen af det rent positivretlige spørgsmål.

Tinglyst skifteekstrakt. Vil den længstlevende ægtefælle udtage udover sin bos- og arvelod, må den i almindelighed udløse arvingerne efter den førstafdøde kontant, medmindre anden aftale kan træffes med arvingerne. Er disse myndige, står det dem naturligvis altid frit for at give ægtefællen henstand med eller uden sikkerhed. Er arvingen umyndig kan værger i hvert fald ikke uden overøvrighedens godkendelse indgå på et sådant arrangement. Godkendelse heraf vil vel kun kunne opnås, hvis der kan gives den umyndige en pantesikkerhed, der fyldestgør de krav som § 12 i loven af 19. marts 1869 stiller ved udlån af umyndiges midler.

Hvis ægtefællen skifter med den førstafdødes umyndige udarvinger eller testamentariske arvinger, gælder dette undtagelsesfrit. Skifter ægtefællen derimod med den afdødes børn eller

børnebørn — og uden hensyn til om de er dens eget afkom eller dens stedbørn eller stedbørnebørn — har loven under visse nærmere betingelser givet den en adgang til at opnå henstand med udbetalingen af børnenes arvelodder, mod at der ved tinglyst skifteekstrakt gives dem sikkerhed for deres arv i det hele bo. Institutet kaldes tinglyst skifteekstrakt, fordi sikkerheden gives de myndige arvinger ved at en udskrift af skifteprotokollen indeholdende skifterettens beslutning om henstanden og vilkårene for denne tinglyses, dels ved ægtefællens personlige værneting, dels ved de ting hvorunder de faste ejendomme der omfattes af sikkerheden er beliggende, jfr. Tinglysningslovens § 48, stk. 2.

De ældre regler herom i reskriptet af 7. februar 1794 § 2, jfr. plakat 19. august 1823 og plakat 13. april 1824 og lov 26. maj 1868 § 12 er opretholdt ved Skiftelovens § 63. Betingelserne er:

1. at ægtefællen skifter med afdødes børn eller børnebørn, herunder adoptivbørn.

2. at arvingerne er umyndige. Dette betød indtil Myndighedsloven af 1922 trådte i kraft, at arvingerne var under 18 år. Med det fyldte 18 år blev de (personlig) myndige under kurator, og arven forfaldt til udbetaling, hvis samtykke til dens fortsatte henståen hos ægtefællen ikke blev givet. Efter M.L. 1922 § 1 indtræder myndighed først med det 21. år, og retten for ægtefællen til at have børnenes arv henstående forlængedes indtil deres fyldte 21. år, jfr. Justitsministeriets skr. nr. 174 af 2. maj 1923. Er barnet umyndigerklæret, bevarer ægtefællen henstanden uden hensyn til dets alder, indtil umyndiggørelsen hæves.

3. At børnenes eller børnebørnenes arvelodder ikke kan udredes uden at sælge det af boets faste eller løse gods, som ægtefællen behøver enten til sin næringsdrift eller til daglig uundværlig brug. Som Harbou (s. 211) bemærker, må hertil henregnes fornøden driftskapital. Institutet tinglyst skifteekstrakt er ikke — som den særlige udtagesesret efter § 62 a, stk. 2 — begrænset til tilfælde hvor boet er af ringe værdi, men der kan ikke gives ægtefællen henstand, når der i boet findes rede penge eller let realisable værdi-

papirer, som ægtefællen ikke behøver til den erhvervsvirksomhed, hvorved den underholder sig og børnene. Det har altid været antaget, at ordningen forudsatte at ægtefællen er medejder af boet, men at den kan anvendes uden hensyn til at ægtefællen ikke er arving, jfr. Deuntzer Skifteretten s. 691, Justitsministeriets skr. nr. 381 af 14. dec. 1905, Harbou s. 212.

4. At ægtefællen må anses for pålidelig og vederhæftig, jfr. Personretten s. 89 om de tilsvarende krav til en værge.

5. Forsåvidt angår stedforældre og stedbedsteforældre fremhæves særlig i plakaten af 19. august 1823, at de ikke kan skaffe større sikkerhed, og at de umyndige er bedre tjent med at lade deres arv indestå i boet mod sådan sikkerhed end at fremtvinge en realisation. Dette er sikkert i og for sig ikke andet end hvad der gælder i alle tilfælde, hvor ægtefællen søger henstand med udbetalingen af børnenes arvelodder mod tinglyst skifteekstrakt. Men der er stadig grund til at fremdrage det tilfælde, hvor ægtefællen er børnenes stedfader eller stedmoder, fordi loven om offentlig forsorg 1933, nu lovebekendtgørelse af 31. august 1946 § 4, lader enhver forsørgelsespligt overfor stedbørn bortfalde, når barnets virkelige fader eller moder dør, se Familieretten I s. 137-38. Det må derfor være en udtrykkelig betingelse for at henstanden kan gives stedfaderen eller stedmoderen, at denne påtager sig børnenes underhold, på lignende måde som hvis det var dens egne børn.

Om henstanden skal ydes ægtefællen bestemmes af skifteretten efter indhentet erklæring fra børnenes værger. Den sikkerhed der gives børnene, består dels i en almindelig lovbestemt panteret i alt hvad ægtefællen ejer og fremtidig kommer til at eje og dels en særlig panteret i ægtefællens faste ejendomme. Ifølge § 26 i Vægebekendtgørelsen af 12. marts 1930 kan det kun med overøvrighedens samtykke bestemmes, at sikkerheden ikke skal omfatte hele boet, ligesom overøvrighedens godkendelse udkræves hvis enkelte dele af pantet, f. eks. en fast ejendom senere skal udgå af dette, loven 26. maj 1868 § 12. Den almindelige lovbestemte panteret ifølge tinglyst skifteekstrakt betegner en undtagelse fra

forbudet i Konkurslovens § 151 mod almindeligt viljebestemt pant og rammer antagelig også ægtefællens særeje.

Medens det er givet at der ved tinglyst skifteekstrakt stiftes en egentlig panteret i ægtefællens faste ejendomme, hersker der tvivl om, hvilket bånd der ved tinglysningen af skifterettens dekret lægges på ægtefællens øvrige formue. Vinding Kruse og Harbou udtaler, at retten ifølge tinglyst skifteekstrakt faktisk kun virker som et konkursprivilegium, hvorved endda må tilføjes at den viger for de personlig privilegerede kreditorer; Ejendomsretten III s. 1435, Harbou s. 212. Når Vinding Kruse videre udtaler, at ægtefællen frit vil kunne sælge og pantsætte de enkelte ejendele bortset fra fast ejendom, synes dette dog for vidtgående. Forsåvidt angår pantsætning strider det mod ordene i reskriptet af 7. februar 1794 § 2 om at det givne udlæg skal læses til tinge »for at hindre Godsets Pantsættelse«, og A. W. Scheel antager at heller ikke afhændelse er tilladt (Familiereffen 1877 s. 594). Hermed stemmer afgørelsen i Justitsministeriets skr. af 31. august 1877, hvorefter overøvrighedens godkendelse kræves for at undtage to panteobligationer fra at forsynes med prohibitivpåtegning om børnenes sikkerhedsret. En vis adgang til at disponere over den rørlige del af formuen synes ægtefællen dog at måtte have. Er en landejendom givet i sikkerhed, er det klart at ejeren må kunne afhænde afgrøden og foretage ombytninger af besætningen. På den anden side kan man ikke — uden at udhule børnenes sikkerhedsret — antage at ægtefællen uden overøvrighedens samtykke gyldigt kan sælge værdifulde malerier o. l. Tinglysningen af skifteekstrakten må bevirke at køberen ikke kan være i en sådan god tro, at børnenes værge er afskåret fra at vindicere malerierne, når det er nødvendigt for at børnene kan få deres arv. Loven 1868 § 12 pålægger udtrykkelig værgen at føre tilsyn med de genstande, hvori der er givet de umyndige sikkerhed, og at påse at deres ret ikke tabs eller formindskes og efter skifterettens bestemmelse foretage det videre fornødne.

Om værgens stilling med hensyn til midler, der er sikret ved

tinglyst skifteekstrakt henvises iøvrigt til Personretten s. 100, 102, 115 og 117.

Når de umyndiges underhold og opdragelse besørges af den efterlevende fader eller moder, skal der ifølge reskriptet af 1794 § 2 ikke svares rente af børnenes arv. En stedfader og stedmoder har man dog kun anset berettiget til hvad der svarer til billigt vederlag for børnenes opfostring, således at de hvis renterne udgør mere, må tilsvare det overskydende. Efter at henstanden nu er forlænget til børnenes 21 år, må det antages, at ægtefællen skal svare rente (4 % p.a.) fra det 18 år; jfr. Scheel s. 597, Bentzon s. 326 note 48 og Justitsministeriets skr. nr. 174 af 2. maj 1923.

Hvis arvingerne efter at være blevet 21 år undlader at fordre deres arv udbetalt af ægtefællen, vedvarer sikkerhedsretten og må respekteres af ægtefællens kreditorer, se dom i U.f.R. 1913, s. 869.

Fordringer på arv efter tinglyst skifteekstrakt er ikke genstand for forældelse, H.R.D. i U.f.R. 1893 s. 1124, jfr. 1892 s. 1067 har fastslået at disse fordringer efter deres oprindelse og stiftelsesmåde samt deres hele særegne beskaffenhed ikke kunne henregnes til de i D.L. 5-14-4 nævnte gældsbreve eller med hensyn til spørgsmålet om forældelse kunne stilles ved siden af disse. V.L.D. af 17. marts 1949 er i overensstemmelse hermed, V.L.T. 1949 s. 198. Vinding Kruse anfører III s. 1524 som begrundelse for at panteretten ifølge tinglyst skifteekstrakt ikke forældes dels tinglysningen, dels at de herved sikrede arvefordringer ikke forældes. Torp har i U.f.R. 1891 s. 13 bestridt at den ret, hvorom der her er tale, er en arveret, idet han opfatter forholdet således at arvingernes ret ved udlæget på skifte er omsat til en (almindelig), ved pant sikret fordring på den længstlevende ægtefælle. Heri kan jeg ikke være enig. Der er, som dommene gør, god grund til at betone denne fordrings hele særegne beskaffenhed. Når den tinglyste skifteekstrakt har formålet at hævde sin plads i dansk ret, er grunden hertil sikkert for en stor del at søge i den lempelige afvikling af arvekravene, som denne ordning giver mulighed for. Det er

ikke meningen og det er ikke det sædvanlige, at arvingerne forlanger deres arv udbetalt den dag da de bliver myndige. Er forholdet godt mellem den længstlevende ægtefælle og den først-afdødes børn, vil de gensidigt tage hensyn til hinandens interesser, således at udbetaling af arven først sker på det tidspunkt, da arvingen har behov for beløbet og ægtefællen er i stand til at udrede det uden at dens egen tilværelse slås i stykker. Det er ikke nok at sikkerhedsretten løber videre efter børnenes myndighedsalder, men modstykket til den ofte langvarige henstand, som arvingerne yder ægtefællen, må være at de almindelige forældelsesregler ikke bringes i anvendelse overfor disse fordringer af udpræget familie- og arveretlig karakter. (En anden opfattelse er gjort gældende i en artikel i Juristen 1949 af sagførerfuldmægtig Svend Jensen).

§ 7.

LEGATARENS RETSSTILLING

Den grundlæggende undersøgelse er Deuntzers guldmedaljeafhandling: Nogle Bemærkninger om Legatarers Retsforhold, trykt i U.f.R. 1870 s. 753–824. Med denne værdifulde afhandling habiliterede Deuntzer sig til professoratet, som han — efter konkurrence — opnåede i 1872, 27 år gammel. Med stor lærdom og fuld beherskelse af realistisk retsmetode vender Deuntzer sig mod den mere spekulative, af Hegel påvirkede Bornemann, hvis posthume Arveret (1864) er et temmelig svagt arbejde med mange hasarderede påstande, som det var en taknemmelig opgave for en ung forsker at kritisere. I Arverettens afsnit om legatarer er Bentzon senere på en del punkter gået ud over Deuntzers fremstilling. Af den senere nordiske litteratur skal kun nævnes Malmströms tidligere fremhævede inciterende: Successionsrättsliga Studier, der i kap. 4 s. 218–81 giver en indtrængende begrebsanalyse af genstandslegatets natur og retlige stilling.

Sondringen mellem arvinger og legatarer har ingen betydning ved arv efter loven, men kun ved arv efter testamente. Den var ukendt i ældre dansk ret. Da testamentet i ældre ret var blevet anerkendt som retsstiftende, synes man længe at have opfattet testamentstageren nærmest som en legatar. Endnu i D.L. 5-4 sammenstilles legataren med gavemodtageren. I praksis var man på Danske Lovs tid dog begyndt at tale om arv ifølge testamente, og dobbeltheden vandt indpas gennem den romanistiske påvirkning og den tidligere omtalte reception af universalsuccessionsprincippet i det 18. århundredes første halvdel. Lovgivningen forudsætter nu, at der ved siden af arvinger — legale eller testamentariske — kan findes legatarer, se den første arveafgiftslov af 12. september 1792 § 1, jfr. senere afgiftslove og Skifteloven 1874 § 4, § 14, §§ 16-18; Stampe II s. 173 f.

Hvori består nu forskellen mellem en arving ifølge testamente og en legatar?

Da en arving altid er universalsuccessor, ligger det nær at betragte modsætningen mellem universal- og singulærsuccession som kongruent med sondringen mellem arv og legat. Denne analogis holdbarhed beror imidlertid på hvorledes man bestemmer begrebet succession. Hvis man vil fastholde at succession kun foreligger hvor samme (identiske) retsforhold vedbliver, men subjektet forandres ved et personskifte¹⁾, vil der kun foreligge singulærsuccession i sådanne tilfælde hvor legatet består i en bestemt genstand, hvortil retten overføres til legataren ved testators død. Står legataren kun med en fordring på at få tingen overdraget, er det ikke naturligt at tale om nogen singulærsuccession ved dødsfaldet. Og dette er i hvert fald udelukket, hvis legatet består i en ret til at få en sum penge; ligeledes når der ikke er tale om overførelse af et bestående retsforhold men om stiftelse af et nyt, således når legatet giver den berettigede en brugsret,

¹⁾ Identitetssynspunktet, jfr. Jul. Lassen *Obligationsrettens alm. del*, s. 903, Aagesen *Singulærsuccession* 1879 1-8 og 43-46.

panteret eller servitut over testators ejendom, eller der tillægges legataren en rentenydelsesret eller testator eftergiver en fordring på legataren. Man kan, som Deuntzer bemærker, ikke altid sige at legataren er singulærsuccessor, men kun at han ikke er universalsuccessor; U.f.R. 1870 s. 753-54, Arveretten s. 227. Det for universalsuccessionen karakteristiske moment, at arvingen indtræder i den efterladte formue som en enhed, enten han er enarving eller han har ret til en vis andel eller et ubestemt overskud, foreligger ikke ved legatet. Legatarens ret er altid begrænset til bestemte ham ved testamentet tillagte formuefordele. Testators hensigt kan opnås på mange måder. Han kan lade legataren efterfølge sig i et eller flere af de retsforhold, hvori han selv er subject, men det kan også ske ved dispositioner, hvorved et ældre retsforhold opløses eller et nyt retsforhold stiftes til legatarens fordel.

Et legat kan være pålagt dødsboet som sådant eller en eller flere arvinger, men der er heller intet til hinder for at pålægge en legatar at udrede et legat (underlegat). At der »pålægges« en arving eller legatar et legat vil normalt være ensbetydende med at udredelsen af en ydelse til trediemand af testator er stillet som betingelse for arvingens eller legatarens egen erhvervelse. Et legat pålagt en arving vil normalt først kunne fordres udbetalt, når arvingen har fået sin arvelod udbetalt, men der kan — selv om legatet udelukkende skal bæres af en enkelt arving — være pålagt boet en pligt til at drage omsorg for legatets udredelse før arvingen får sin lod.

Vil man forsøge nærmere positivt at karakterisere legatarens retsstilling i modsætning til universalsuccessorens, er der navnlig to momenter som opmærksomheden fæstner sig ved. Det siges ofte at universalsuccessoren indtræder ikke blot i rettighederne men også i forpligtelserne. Som tidligere fremhævet lader sætningen sig kun fastholde med den væsentlige modifikation, der følger af arvingernes *beneficium inventarii*. Arvingen får intet ansvar for arveladerens gæld, mednundre han ved en udtrykkelig

eller stiltiende viljeserklæring påtager sig en sådan forpligtelse (vedgår arv og gæld eller overtager boet til privat skifte). En tilsvarende adgang til at overtage gældsansvaret står ikke legataren åben. Han kan naturligvis på samme måde som en helt udenforstående kautionere for de enkelte gældsposter eller afgive et almindeligt garantitilsagn. Men dette er noget helt andet end arvingernes lovbestemte ansvar for arveladerens gæld, og har ingen indflydelse på legatarens stilling på skiftet.

Legataren har ingen ret til at deltage i skiftet eller boets behandling. Han har ikke stemmeret på skiftet, se Skiftelovens § 19 e contrario. Der skal gives legataren særskilt underretning om dødsfaldet og han skal tilkaldes til begyndelses- og registreringsforretningen. Derimod antages han ikke at have ret til at deltage i de senere skiftesamlinger, undtagen hvor hans særegne interesser er til forhandling, jfr. Bentzon s. 335 ved note 36 og U.f.R. 1944 s. 367; (hvad denne sætning betyder, når der er spørgsmål om realisation af den legerede genstand, skal vi senere komme tilbage til). Som følge af legatarens manglende gældsansvar og udelukkelse fra skiftet medfører en legatars umyndighed eller fraværelse ikke offentligt skifte, og legataren kan ifølge udtrykkelig bestemmelse i Skiftelovens § 4 ikke forlange boet taget under offentlig skiftebehandling.

Forinden vi går over til nærmere at udrede legatarens retsstilling og forhold til arvinger og kreditorer, må vi se lidt på hvorledes det afgøres hvem af de ved testamentet begunstigede der er arvinger og hvem der er legatarer.

Udgangspunktet er, at det beror på testators vilje hvem der skal anses som arvinger og legatarer. Det bliver et testamentsfortolkningsspørgsmål, og de sætninger der kan opstilles herom, kan derfor ikke blive mere end visse vejledende synspunkter ved fortolkningen.

Meget ofte vil testator ikke have taget klart og bestemt stilling til om den indsatte skal være arving eller legatar. Hyppigt bruges ganske neutrale udtryk, f.eks. »jeg giver og skænker« eller »jeg

tillægger«. Men iøvrigt kan de i testamentet brugte ord ikke være afgørende, når de efter testamentets indhold ikke kan antages at dække testators vilje. Selvom den indsatte i testamentet er betegnet som arving eller endog som testators universalarving kan man ikke være sikker på at han ikke skal have en legatars stilling, jfr. U.f.R. 1933 s. 784.

Som vejledende synspunkter har man fra gammel tid af opstillet følgende sætninger: Den der er indsat til at arve hele formuen eller en brøkdels deraf er arving²⁾, mens den hvem der er tillagt en bestemt genstand, en vis sum penge eller en bestemt tinglig eller obligatorisk ret er legatar. Når disse sætninger kun tages som et udgangspunkt for drøftelsen, og det betones at testamentet kan indeholde forudsætninger i modsat retning, f.eks. om den indsattes adgang til at skifte privat eller om hans ansvar for gælden, tør det vistnok hævdes at de i alt væsentlig rammer det rigtige. At den der skal have en ydelse ikke af boet men af en arving (eller legatar) kun kan være legatar, giver sig af sig selv. Noget hensyn tør man måske tage til det kvantitative moment; den der ved testamentet har fået tillagt en væsentlig del af den efterladte formue, f.eks. den faste ejendom der er boets væsentligste værdi, bør snarere anses som arving end den hvem der kun er tillagt en mindre værdi; praksis har dog været tilbageholdende overfor sådanne betragtninger.

(Den af Bentzon s. 328–30 opstillede sontring i spørgsmålsstillingen: 1) består alle de indsatte af legatarer? og 2) hvor nogle utvivlsomt er arvinger, andre muligvis er legatarer, hvem er så det ene, hvem det andet? — er væsentlig afgiftsmæssig begrundet og er næppe af nogen betydning for testamentsfortolkningen).

Et hovedspørgsmål i læren om legatarens retsstilling er, hvor-

²⁾ Tre legater, der tilsammen skulle arve den testationsfri del af testators efterladte formue, ansås for at have en så betydelig økonomisk interesse i boets behandling og afgørelse at de burde betragtes som arvinger, U.f.R. 1946 s. 427, V.L.T. 1946 s. 10.

vidt der ved genstandslegater kun tilkommer den berettigede en fordringsret mod boet, eller hvorvidt der ved arveladerens død finder en umiddelbar retsovergang sted, hvorved legataren bliver indehaver (»ejer«) af den påfølgende ret.

Ved pengelegater (sumlegater) og andre legater hvor ydelsen ikke er individuelt bestemt opstår spørgsmålet ikke. Her er det givet at legataren kun har en fordringsret mod boet. Er legatet ikke pålagt boet som sådant, men en arving (eller en legatar) er det ligeledes oplagt, at der ikke ved dødsfaldet finder nogen umiddelbar retserhvervelse sted.

I fremmed ret — således navnlig tysk, østrigsk og schweizisk ret — antages det adskillige steder, at legataren kun har en fordringsret mod arvingerne (eller boet) på at få den ham ved testamentet tillagte genstand, mens man i nordisk ret i almindelighed har antaget, at legataren — når andet ikke fremgår af testamentet — bliver ejer af tingen umiddelbart ved testators død, omend hans ret foreløbig kun er betinget, nemlig af at det ikke er nødvendigt at realisere den for at dække arveladerens kreditorer. Legatet betegnes af den svenske Lagberedning som et vindikationslegat, og det betones at dets prioritet i forhold til andre testamentstagere dermed er given. Dette prioritetssynspunkt stemmer med hvad der altid har været antaget i dansk ret, at den der ved testamente har fået tillagt en bestemt ting, går forud for den der har fået tillagt en sum penge eller en brøkdel af efterladenskaberne eller »det tiloversblevne«³⁾. Men det er ikke her tæmpen brænder. Vanskelighederne kommer frem derved, at afdødes formue som helhed — og uden hensyn til om arvingerne har vedgået eller ikke-vedgået gælden — hæfter for overfor

³⁾ Svensk lag om testamente kap. 3 §§ 2-3, jfr. Bentzon s. 202-03. — Har testator overskredet testationsgrænsen, må det antages at genstandslegatet går forud for hans andre testamentariske dispositioner, således svensk lag om arv. kap. 7 § 3 efter ændringen i 1930, se Malmström s. 229.

arveladerens kreditorer. Er det for at dække kreditorerne nødvendigt at sælge den legerede genstand, er boet eller de privat skiftende arvinger utvivlsomt berettiget hertil, og den for legataren ved dødsfaldet stiftede (betingede) ret er hermed gået tabt. Er boet derimod i stand til at dække arveladerens kreditorer uden at realisere legatets genstand, er det uberettiget til at forgribe sig på denne, og spørgsmålet opstår om legatarens beskyttelse i sådanne situationer overfor boets dispositioner, og arvingernes egne kreditorer der vil søge fyldestgørelse i legatets genstand.

Man har været tilbøjelig til at koncentrere diskussionen om spørgsmålet, hvorvidt legataren ved arvefaldet er blevet ejer af tingen og behandle det som et abstrakt spørgsmål om ejendomsrettens overgang, uden virkelig at indgå på en analyse af hændelsesforløbet og de forskellige kollisioner som legataren kan komme ud for, inden den ham ved testamentet tillagte ting kan betragtes som endelig indgået i hans formue.

Den tanke at legataren umiddelbart ved arveladerens død erhverver den ham tillagte genstand, enten dette nu er en løsøreting eller en fast ejendom, at der med andre ord sker en direkte succession fra testator til legataren uden at boet eller arvingerne indskydes som mellemlid, synes på forhånd tiltalende, og at være den med forholdets natur bedst stemmende. At kræve en overdragelse til legataren fra boets eller arvingernes side fremtræder som et unødigt omsvøb, jfr. Malmström s. 226. Det er nu også nærmest dette forhold som Bentzon har for øje, når han s. 332-33 udvikler den anskuelse at legataren ligesom arvingen erhverver den ham tildelte ret ved arvefaldet og altså har en tinglig ret, normalt en ejendomsret til tingen. Der er, hævdes det videre, i almindelighed ingen praktisk grund til at udelukke den direkte tinglige erhvervelse, idet man ved denne undgår det besvær (skøde, tinglysning) og de afgifter som en senere formel overdragelse af tingen, hvor det gælder en fast ejendom eller et skib, måtte medføre. Selvfølgelig — hedder det i en note — vil ved faste ejendomme en

tinglysning være påkrævet som legitimation for legatarens ret. De her nævnte fordele består således i alt væsentlig alene deri, at udlæget af den faste ejendom, der er tillagt legataren ved testamentet, alene kræver udlægsstempel, se Stempelovens § 58, jfr. også Tinglysningsafgiftsloven, lovbek. nr. 100 af 23. april 1929 § 5. Spørgsmålet er herved nærmest reduceret til et afgiftsproblem.

Men skal brugen af betegnelsen tinglig ret for legatarens vedkommende kunne forsvares, må det kunne påvises, at legataren i kollision med trediemand har en position, der giver ham en lignende retsbeskyttelse som den der i almindelighed tilkommer en (betinget) ejer.

Den alvorligste forhindring man her møder, er den der følger af den aldeles utvivlsomme sætning, at boet (arvingerne) må kunne disponere over legatet for at likvidere boets gæld. Det var dette argument, der fik B.G.B. til at vige tilbage for »vindikationslegatet«, som man iøvrigt havde sympati for (Malmström s. 230-31). Da hele arveladerens formue må hæfte for hans gæld, er det givet at der ikke kan gives legataren nogen beskyttelse mod hans »hjemmelmands« kreditorer. Når dette er tilfældet, kunne det synes som problemet, hvorvidt der tilkommer genstandslegataren tinglig eller obligatorisk ret, på forhånd var løst til legataren »nackdel«. Dette gælder imidlertid kun for såvidt man, som de tyske jurister der skrev B.G.B., går ud fra den — efter vor opfattelse — urigtige forudsætning, at valget kun står mellem to skarpt adskilte typer, enten den direkte succession ved dødsfaldet, »vindikationslegatet« med fuld virkning mod trediemand, eller den indirekte erhvervelse der blot giver legataren et obligatorisk krav mod boet eller arvingerne. Opgiver man dette skuffesystem, er den løsning, der kun vil tilkende legataren obligatorisk ret, ikke på forhånd given. Man henvises til en undersøgelse af legatarens retsstilling i de forskellige relationer, hvori spørgsmålet om hans beskyttelse mod trediemand kan opstå. På grundlag af denne undersøgelses resultat, kan man så drøfte

det mere sekundære spørgsmål, hvorvidt legatarens ret skal indrangeres under den ene eller den anden gruppe af rettigheder, de obligatoriske eller de tinglig beskyttede.

Overfor arveladerens kreditorer må legataren vige. Er boet insolvent får legataren intet, medmindre arvingerne har påtaget sig en personlig forpligtelse til at udrede legatet. Overfor arveladerens successorer ifølge hans dispositioner inter vivos, vil legataren ingen beskyttelse have, medmindre der af arveladeren er givet ham et særligt tilsagn herom, og der ved fast ejendom er sket fornøden tinglysning af hans ret.

I forhold til arvingernes kreditorer er legataren sikret, når boet er genstand for offentlig skiftebehandling. Skifteretten vil da sørge for at der ikke udloddes noget til arvingerne (eller deres kreditorer), så længe legataren ikke er fyldestgjort. Ved privat skifte må den almindelige legatar, der skal have en sum penge, f. eks. 1000 kr., finde sig i at komme i konkurrence med arvingernes særkreditorer. Ligeså lidt som der efter nugældende dansk ret tilkommer arveladerens kreditorer en *jus separationis*, kan de i hans testamente indsatte legatarer forlange at arvemassen holdes adskilt fra arvingernes private formue indtil legaterne er opfyldte.

Består legatet derimod i en bestemt løsøregenstand, f. eks. et maleri, må legataren antages også under et privat skifte at kunne hævde sin ret til at få tingen udleveret overfor arvingernes kreditorer. I en arvings konkursbo må han antages som separatist at kunne fordrø maleriet udleveret. Det ved testators gyldige viljebestemmelse legataren skænkede maleri kan ikke betragtes som henhørende til arvingens formue og kan derfor ikke inddrages i hans konkursbo efter reglerne i Konkurslovens § 1.

Denne forhåndsantagelse styrkes af det resultat man må komme til angående udlæg. Forsøger en arvings kreditor, mens skiftet står på, at gøre udlæg i maleriet, vil legataren i almindelighed være dækket af reglen i D. L. 1-24-30, hvorefter kreditor kun kan lade foretage et foreløbigt udlæg i arvingens anpart i hele boet ved dets deling, men ikke kan gøre udlæg i de enkelte

aktiver eller arvingens andel i disse. Dette gælder i hvert fald så længe bobehandlingen ikke utilbørlig forhales. H.R.D. i U.f.R. 1932 s. 67, 1942 s. 381, jfr. T.f.R. 1932 s. 413, Harbou s. 136 og Erwin Munch-Petersen: Tvangsfuldbyrdelse s. 70-71. Fuld beskyttelse overfor en arvings særkreditorer gives der dog ikke herved legataren. Reglen i D.L. 1-24-30 kan ikke antages at hindre en arvings særkreditorer fra at gøre sædvanligt udlæg i arvingens andel i boets aktiver, når medarvingerne giver deres samtykke hertil. Er der kun een arving der har overtaget boet til privat skifte, indtræder der en sammenblanding af hans og boets formue, og ingen kan forhindre hans særkreditorer i at gøre udlæg i maleriet, hvis der ikke tilkommer legataren en selvstændig ret til at hævde sin erhvervelse overfor arvingens private kreditorer.

En sådan ret bør imidlertid ubetinget tilkendes legataren. Vel er arvingen ifølge universalsuccessionsprincippet indtrådt i arveladerens formue som en enhed. Men dette udelukker på ingen måde, at en eller flere rettigheder ifølge arveladerens viljebestemmelse kan holdes udenfor den almindelige arveovergang, jfr. Deuntzer i U.f.R. 1870 s. 767. Der kan formentlig ikke være tvivl om at det er bedst stemmende med testators vilje og ønske om at legataren får det ham tillagte maleri, at der gives legataren beskyttelse overfor arvingens særkreditorer. Nogen begrundelse for — af almindelige kredit- eller omsætningshensyn — at give disse kreditorer adgang til at holde sig til maleriet synes der overhovedet ikke at være. Forsåvidt angår de kreditorer, hvis krav er stiftet før arveladerens død, kan maleriet overhovedet ikke være kommet i betragtning som kreditbasis. De yngre kreditorer — som iøvrigt næppe spiller nogen større rolle i denne sammenhæng — må være henvist til selv at undersøge deres debtors status, som jo ikke alene vil bero på værdien af de ved arvefaldet erhvervede aktiver, men ligeså fuldt på størrelsen af de overtagne forpligtelser samt på indholdet af afdødes testamente. De reale grunde taler således — ligeså vel som testamentets for-

tolkning — for at give legataren fuld beskyttelse mod arvingens (eller arvingernes) særkreditorer.

Spørges dernæst hvorledes legatarens stilling er over for den som ved aftale med arvingerne har erhvervet ret over maleriet (arvingernes successorer), f. eks. den til hvem arvingerne har solgt eller pantsat maleriet eller som har fået det skænket som gave, møder vi straks den vanskelighed, der følger af at arvingerne utvivlsomt er beføjede til at sælge maleriet (eller disponere over det på anden måde), hvis et salg er fornødent til dækning af arveladerens gæld.

Er boet insolvent, og arvingerne har solgt maleriet til delvis dækning af boets gæld, er legatarens ret tabt. Er forholdet det, at visse af boets midler må realiseres for at skaffe dækning for gælden, er det et spørgsmål om arvingerne er berettiget til at sælge maleriet, hvis der i boet findes andre realisable værdier. Vil en kreditor gøre udlæg i boets effekter, opstår det tilsvarende spørgsmål om arvingerne er berettiget til at påvise maleriet som udlægsgenstand. Nogen adgang til at forhindre salget eller til at angribe køberens (eller udlægshaverens) ret har legataren ikke. Derimod bør man formentlig anerkende en ret for ham til ved udløsning af maleriets værdi at komme i besiddelse af dette. Og arvingernes optræden vil, når de vilkårlig — og navnlig hvor de handler i egen interesse — har tilsidesat hensynet til legataren, kunne begrunde et erstatningskrav for legataren.

Overfor den godtroende successor siges legataren ikke at have nogen ret, jfr. Juristen 1937 s. 19, hvori vel modsætningsvis må ligge en antagelse af at han kan vindicere maleriet fra den ond-troende omsætningserhverver. Ond tro kan imidlertid ikke stueres medmindre køberen både kendte (eller burde kende) legatarens ret til maleriet i henhold til testamentet og vidste (eller burde vide) at det ikke var nødvendigt at sælge det for at dække dødsbokreditorerne. Foreligger disse betingelser, vil jeg mene at legataren kan vindicere maleriet fra køberen eller panthaveren. Det må af hensyn til boets afvikling være sådan, at trediemand,

der ikke har noget kendskab til boets forhold, kan købe boets effekter af arvingerne — også ved underhåndssalg — uden at løbe nogen særlig risiko. En gavemodtager, der ikke kan påberåbe sig noget omsætningshensyn til sin fordel, bør derimod være underkastet vindikation, selv om han er i god tro, cfr. Lassen-Ussing: Haandbog i Obligationsretten, Speciel del I, 1923 s. 23-24 og Ussing: Dansk Obligationsret, alm. del s. 281-82.

Til støtte for de her antagne sætninger kan også henvises til almindelige fuldmagtssynspunkter. Arvingernes stilling overfor legataren kan opfattes som en slags legal fuldmagt, der vel legitimerer dem til at råde over den legerede genstand til fordel for den godtroende erhverver, men ikke kan give deres egne kreditorer en ret til at holde sig til den genstand, der ikke tilhører debitor.

Det skal dernæst undersøges om retsforholdet mellem legataren og trediemand bliver et andet, når legatet består i en fast ejendom, f. eks. en villa. Det antoges før Tinglysningslov 1926 at den af en arving (universalsuccessor) eller af en legatar, der ved testamentet har fået tillagt en afdøde tilhørende fast ejendom, erhvervede ret ikke behøvede tinglysning for at opnå fuld retsbeskyttelse mod trediemand, jfr. A. W. Scheel: Privatrechts alm. Del II s. 161 og Deuntzer i U. f. R. 1870 s. 770. Efter Tinglysningslovens § 1 skal derimod alle rettigheder over fast ejendom — derunder også den ved arv eller legat erhvervede ret — tinglyses for at opnå beskyttelse såvel overfor kreditorer som successorer, jfr. foran s. 32.

Tinglysningsloven nævner ikke legataren. Spørgsmålet er om han overhovedet har nogen adgang til ved tinglysning af sin ret at forskafe sig beskyttelse mod trediemand. Skifteudskriften eller skifteattesten, hvorved de privat skiftende legitimeres til at disponere over ejendommen indeholder intet om legatarens ret; dette er udelukket allerede fordi arvingerne som tidligere udviklet altid må have adgang til at sælge den legataren testamenterede

ejendom, hvis det er nødvendigt til dækning af arveladerens gæld. At legataren ikke kan lade testamentet tinglyse som adkomst for sig på ejendommen er fremgår af dommen i U.f.R. 1928 s. 181. Jeg har tidligere påvist de muligheder, som T.L. § 12, stk. 4 og § 33 frembyder for en sikring af legatarens ret under det private skifte, Juristen 1937 s. 22–23. Det fremgår klart af fremstillingen, at disse udveje kun undtagelsesvis vil stå legataren åben. Under et af legataren mod arvingerne anlagt søgsmål om udlevering af den ham testamenterede ejendom, kan legataren søge at opnå rettens beslutning om tinglysning af en bekræftet udskrift af stævningen, T.L. § 12, stk. 4. Herved vil legatarens ret være beskyttet. Men betingelserne for et sådant søgsmål mod arvingerne vil i almindelighed ikke være tilstede, medmindre arvingerne enten bestrider legatarens ret eller utilbørlig forholder bobehandlingen. Om retten kan give legataren medhold i hans krav om foreløbig tinglysning, vil bl.a. bero på om man har den fornødne oversigt over boets status. Muligheden for en anvendelse af analogien af T.L. § 33 er ganske tvivlsom. Når de privat skiftende arvinger — som de er berettiget til — har ladet en skiftcattest tinglyse som legitimation, kan det ikke udenvidere hævdes »at Tingbogens Indhold er urigtigt«, da arvingerne er fuldt berettiget til at disponere over ejendommen, hvis det er nødvendigt for at skaffe arveladerens kreditorer dækning. Hvis legataren kan antageliggøre, at der er fare for misbrug fra arvingernes side, og boets solvens er uomtvistelig, kan han måske nok trænge igennem med en påstand om, at tingbogens indhold er »til Skade for hans ret«, selv om det ikke ligefrem kan siges at tingbogens indhold er urigtigt.

At disse udveje ikke slår til til legatarens beskyttelse er på forhånd klart, og erkendes da også af landsdommer Egmont Andersen i hans artikel i Juristen 1937 s. 65–68. Han vender sig stærkt mod den tanke, at der skulle være et hul i den »vel gennemtænkte ny Tinglysningslov« (s) »fint maskede system« og mener at have fundet en udvej deri, at legataren kan få sin ret lyst som

hæftelse på ejendommen. Vinding Kruse har uden videre sluttet sig til Egmont Andersen, først i Noter til Ejendomsretten 1939 s. 156, senere i den ny udgave af Ejendomsretten II s. 1060–64.

Den foreslåede løsning må imidlertid anses for uigennemførlig. Det afgørende er ikke så meget at Tinglysningssloven aldeles synes at have glemt legataren, som den ofte påpegede omstændighed at arvingerne har en ubetinget og umistelig ret til at råde over den legataren tillagte ejendom, hvis det er nødvendigt for at dække arveladerens kreditorer. Hvis legataren har tinglyst sin ret som hæftelse på ejendommen, er arvingerne afskåret fra at disponere over den. De ville da være henvist til gennem et søgsmål mod legataren — eventuelt i flere instanser — at tvinge denne til at aflyse den tidligere tinglyste hæftelse på ejendommen. Til at påbyrde dem et sådant søgsmål savnes ganske hjemmel. Arvingerne behøver efter gældende ret ikke at indhente legatarens samtykke til salg af den ham tillagte ting, hvad enten det er en løsøreting eller en fast ejendom.

En regel om at legatarens samtykke skal indhentes, lader sig diskutere de lege ferenda, for så vidt den suppleredes med nærmere bestemmelser om hvorledes legatarens uberettigede vægring ved at meddele sådant samtykke kunne overvindes, f. eks. ved at spørgsmålet indankedes til afgørelse for skifteretten. Havde man en regel om at legatarens samtykke skal indhentes til salg eller pantsætning af den ham testamenterede ejendom, er det muligt at man heri kunne finde grundlag for en adgang for legataren til at tinglyse sin ret som hæftelse på ejendommen, og at man heraf kunne drage den konsekvens at forsømt tinglysning måtte bewirke at legataren burde vige både for godtroende omsætningserhverver og for arvingernes kreditorer.

De lege ferenda kan det iøvrigt også diskuteres om man ikke burde give legataren en ret til, når der er fare for at arvingerne vil gå hans ret for nær, at forlange boet taget under offentlig skiftebehandling, cfr. herved Skiftelovens § 4 der udtrykkelig

nægter legataren sådan ret. Dette ville være i overensstemmelse med den ret som legataren har efter den svenske lov om boutredning och arvskifte kap. 2 § 1 til at fordre at boets behandling overgår til boutredningsman, når det findes nødvendigt for legatets gennemførelse.

Når sagen imidlertid står således, at legataren efter gældende ret i almindelighed ikke har nogen adgang til eller mulighed for under det private skifte at sikre sin ret til den ham tillagte faste ejendom ved tinglysning af denne, er man henvist til at forsøge at gøre op, hvorledes hans retsstilling da må antages at være.

Ved den af loven fordrede tinglysning af skifteudskrift eller skifteattest legitimeres arvingerne til at disponere over ejendommen, uden at de behøver at indhente legatarens samtykke hertil, og uden at de har nødig overhovedet at tage noget hensyn til den for legataren ved testamentet skabte ret. Efter indholdet af T.L. § 1 kan der ikke være tvivl om, at den der i god tro køber ejendommen af arvingerne eller modtager et af dem udstedt pantebrev i ejendommen ekstinkverer legatarens ret, alt dog under forudsætning af at erhververens egen ret er tinglyst. At en tilsvarende ekstinktion af legatarens ret skulle kunne ske til fordel for arvingernes kreditorer må jeg stadig benægte, til trods for at T.L. § 1 iøvrigt giver kreditorer samme præference overfor den utinglyste ret som omsætningserhverv. Er der flere selvskiftende arvinger, vil legataren, sålænge boet henstår udelt, i almindelighed være dækket mod den enkelte arvings særkreditorer ved reglen i D.L. 1-24-30. Men ubetinget gælder det ikke, jfr. foran s. 114. Og er der kun een arving der har overtaget boet til privat skifte, er der ingen som kan forhindre dennes kreditorer i at gøre udlæg i boets ejendele, derunder den faste ejendom som legataren skal have ifølge testamentets bestemmelser, hvis der ikke gives legataren en selvstændig ret til at protestere mod et sådant udlæg.

En sådan ret for legataren synes imidlertid at burde anerkendes. Når T.L. § 1 giver det tinglyste udlæg (eller konkurs) prioritet

forud for utinglyste rettigheder over ejendommen, kan dette ikke gælde den legataren ved testamentet tillagte ret til ejendommen. Det ville være i høj grad stødende, om en arvings kreditorer skulle kunne tilegne sig den faste ejendom, som aldrig nogensinde har hørt til debtors formue, men ved afdødes testamente er tillagt legataren. Den almindelige regel i T.L. § 1 kan ikke antages at have denne ganske specielle kollision for øje.

Reglen i T.L. § 1 må forudsætte at de kreditorer som skal kunne fortrænge den utinglyste ret, er fordringshavere hos den fra hvem den utinglyste ret hidledes. Da legatarens ret ikke hidrører fra arvingerne, men han er testators successor, behøves der ingen tinglysning for at give ham beskyttelse overfor arvingernes kreditorer⁴⁾. Forstået på denne måde synes intet hensyn til respekten for det ved Tinglysningsloven skabte værdifulde system, hvis grundlæggende princip lovens § 1 er udtryk for, at kunne anføres mod den angivne løsning. Nogen real grund hvorfor arvingens særkreditor skal kunne fortrænge legataren kan ikke påvises. Legatarens manglende beskyttelse overfor godtroende omsæt-

⁴⁾ Det ovenfor antagne angående kollisionen mellem genstandslegataren og arvingernes særkreditorer er i god overensstemmelse med det resultat som Illum kommer til vedrørende kollisionen mellem bygningsejeren på lejet grund og grundejerens kreditorer; se Knud Illum. Fast Ejendom, Bestanddele og Tilbehør 1948, s. 37-39. Sørger den, der bygger på lejet grund ikke for at få sin ret tinglyst, udsætter han sig for at miste sin ret i forhold til den godtroende omsætningserhverver af ejendommen. Derimod kan den byggendes ret næppe bortfalde i kollision med grundejerens kreditorer i medfør af T.L. § 1, skønt ordene i denne bestemmelse synes at omfatte tilfældet. Efter denne bestemmelses oprindelse og sagens natur bør det antages, at § 1 kun ordner retsforholdet mellem flere, der er succederet i samme rettighavers ret over ejendommen. Da bygningsejeren ikke er succederet i grundejerens ret til bygningen og slet ikke afleder sin ret fra denne, savnes der tilstrækkelig grund til at stille krav om tinglysning til konstatering af aftalens oprettelsestid og imødegå formaværk. — Ganske det samme gælder legataren. Han er ikke successor i forhold til arvingen, men afleder sin ret fra testator. Han bør derfor ikke kunne angribes af arvingens særkreditorer.

ningserhververe, der støtter sig på en af arvingerne foretagen overdragelse eller pantsætning, er et nødvendigt onde, der beror på at arvingernes legitimation går længere end deres ret til at disponere over den legataren tillagte ejendom. Arvingerne har som ovenfor udviklet kun ret til at sælge ejendommen, hvis det efter boets stilling er nødvendigt for at skaffe arveladerens kreditorer den fyldestgørelse de har krav på. Disponerer de over ejendommen udenfor den herved fastlagte grænse, handler de retsstridigt og pådrager sig et erstatningsansvar overfor legataren. Den manglende beskyttelse overfor godtroende omsætningserhververe er derfor langt mindre farlig for legatarens ret, end en regel der tillader arvingens særkreditorer at holde sig til den ejendom som deres debitor kun har en forbigående legitimation til at disponere over.

Det her forsvarede resultat er i overensstemmelse med det som man i Norge er kommet til efter den norske tinglysningslov af 7. juni 1935. Også her gælder det, at en arvings eller legatars ret over en fast ejendom må tinglyses for at opnå beskyttelse overfor den, der i god tro har erhvervet rettigheder over ejendommen ved aftale med den »arving«, som med urette er indført i grundbogen som hjemmelshaver. Tinglysning er derimod ikke nødvendig overfor arvingernes særkreditorer; jfr. Knophs Arveret, 2. udg. 1944 ved Hans Lütken s. 291: »Anderledes stiller spørgsmålet sig, når det gjelder en arvings eller en legatars rettsvern overfor en rett medarvings eller en urett arvings konkursbo eller enkelt-kreditor. Tinglysning er her ikke nødvendig for rettsvernet, selv ikke for en legatar med konstitutivt erhverv, f. eks. av en servitutt«. — Se også Harbek-Solem: Tinglysningsloven med kommentar 1942 s. 141-42.

Hvorvidt man vil karakterisere genstandslegatarens ret — således som den her er skildret — som en tinglig eller tinglig beskyttet ret beror ganske på hvad man forstår herved. Legataren mangler på den ene side beskyttelse mod arveladerens successorer og kreditorer og mod de selvskiftende arvingers godtroende succes-

sorer. På den anden side må det antages at legataren nyder beskyttelse mod arvingernes kreditorer, og at han umiddelbart ved testators død erhverver den ham tillagte ret (en betinget ejendomsret), forsåvidt som hans retserhvervelse ikke er afhængig af en formelig overdragelse fra boets eller de selvskiftende arvingers side. Tinglysning af hans ret er kun nødvendigt til hans legitimation og for at opnå beskyttelse overfor andres uberettigede dispositioner over ejendommen.

Genstandslegatarens ret har således en anden karakter end en sædvanlig fordringsret. Nærmest ligger det vel at karakterisere den som en tinglig ret, der er svagere beskyttet end tinglige rettigheder plejer at være.

Angår genstandslegatet ikke en testator tilhørende ting, vil legatarens stilling være en anden. Således i det af Vinding Kruse (Ejendomsretten 2. udg. II s. 1064) nævnte tilfælde, at en arvelader pålægger en arving at overdrage en denne — eller tredie-mand — tilhørende ejendom til legataren; ligeledes i det af Knoph (Arveretten 1. udg. s. 317) nævnte tilfælde, at testamentet stifter en »beitesrett« (ret til at lade kreaturer græsse) til fordel for legataren i den ejendom som arvingen får. I disse tilfælde er det klart, at legataren indtil han har fået retten overdraget af arvingen, kun står med en fordringsret mod arvingen.

Vedrørende genstandslegatet er der endnu et par spørgsmål som må nævnes, fordi de har en vis sammenhæng med opfattelsen af hvorvidt legataren har en fordringsret eller en tinglig ret.

Hvem bærer faren i tilfælde af genstandens hændelige undergang eller forringelse? Man var tidligere ved køb og salg tilbøjelig til at lægge vægten på hvorvidt køberen var blevet ejer, men Købelovens § 17 har løst spørgsmålet om risikoen selvstændigt, d. v. s. uafhængigt af hvornår ejendomsretten kan antages at være overgået til køberen. Også her må besvarelsen være uafhængig af hvorvidt legataren har tinglig eller obligatorisk ret. Det eneste naturlige er — medmindre testamentet fører til et andet resultat — at lade legataren bære risikoen for tingens hændelige

undergang eller forringelse både i de tilfælde hvor legatet skal udredes af boet og de tilfælde hvor det er pålagt en enkelt arving (eller legatar). Er der ved tingens undergang eller forringelse opstået et erstatningskrav mod en arving eller trediemand må dette tilkomme legataren, ligesom denne hvis tingen er forsikret må have ret til forsikringssummen.

I god overensstemmelse med hvad Malmström (s. 267 note 3) kalder det urgamle princip om sammenkopling af nytten, omkostningen og faren, må det — ligeledes under forudsætning af at en fortolkning af testamentet ikke viser at testator har ønsket en anden ordning — antages at legataren fra og med dødsfaldet har krav på de frugter og andre indtægter som tingen afkaster mod til gengæld at svare til de udgifter som erhvervelsen af indtægten og tingens forvaltning — derunder nødvendig vedligeholdelse — har medført. Består legatet i en byejendom har legataren krav på lejeindtægten fra dødsfaldet, men må bære skatter, afgifter, prioritetsydelse⁵⁾ og vedligeholdelsesudgifter. Er det en aktie der er legatets genstand, har han krav på det udbytte der betales efter testators død; gives der aktionærerne en friaktie tilfalder den legataren, da dette er ensbetydende med en delvis udlodning af aktiekapitalen.

Legatet hviler som hovedregel kun på boets overskud. Testator bør ikke kunne bortgive mere end han faktisk ejer. Han må derfor efter sagens natur være uberettiget til at disponere over mere end sit beholdne bo; jfr. Bentzon s. 336, Knoph s. 313 og Deuntzer i U.f.R. 1870 s. 806. I forhold til arveladerens kreditorer betyder dette at legataren må træde tilbage for disses krav og, selv om en bestemt ting er tillagt ham ved testamentet, finde sig i at afdødes kreditorer om fornødent tilegner sig denne til deres dækning. I

⁵⁾ Det forudsættes herved at legataren må overtage de i ejendommen indestående prioriteter, hvad han ifølge naturlig fortolkning af testamentet må, når dette ikke klart viser at det har været testators vilje at boet skulle friholde legataren for pantehæftelserne.

forhold til arvingerne der har vedgået gælden eller overtaget boet til privat skifte, betyder det at arvingerne intet ansvar har for legatets udredelse, hvis boet ikke slår til. Tager kreditorerne hvad der er i boet, får legataren intet. Er det nødvendigt at realisere legatets genstand for at dække kreditorerne, har legataren mistet sin ret til tingen. Det samme gælder, hvis boets beholdne formue ikke overstiger hvad tvangsarvingerne skal have. Noget personligt ansvar overfor legataren har arvingerne ikke, jfr. herved Skiftelovens § 18, stk. 1 »overtage Ansvar for den Afdødes Gjæld«. Arveladeren kan dog have stillet legatets udredelse som betingelse for arvingens erhvervelse af arven, forsåvidt der ikke er tale om tvangsarv. Ved at tiltræde arven, bliver arvingen i så fald underkastet den fastsatte betingelse og dermed forpligtet til at udrede legatet. Også i andre tilfælde kan arvingen i henhold til et løfte som han har givet arveladeren eller af pietet overfor dennes ønsker have påtaget sig et særligt ansvar overfor legataren. Men i almindelighed strækker hans pligt overfor denne sig ikke længere end til at udrede legatet, forsåvidt boet kan tilstrække. Dette gælder ikke blot ved offentlig skifte efter kap. 4 men også ved privat skifte.

N. F. Schlegel har ganske vist i sin Skifteret 1868 s. 424-25 villet hævde den lære, at arvingerne, når de har overtaget boet til privat skifte, bliver pligtige at tilsvare alle legaterne uden hensyn til om boet er tilstrækkeligt hertil. Når vi bortser fra de argumenter, der er hentet fra retstilstanden før Skifteloven af 1874, er Schlegels betragtning den, at når legataren ingen ret har til at deltage i det private skifte eller til at blande sig i boets behandling, vil hans stilling blive altfor udsat, hvis ikke der pålægges arvingerne et personligt ansvar for legatets udredelse. Hans ræsonnement: »da Arvingerne saaledes have udelukket Legatarerne fra Delagtighed i Boets Behandling, have de herved paadraget sig en Forpligtelse til fuldt ud at fyldestgøre Legatarerne«, er ikke holdbart, allerede fordi det ikke er muligt at finde noget grundlag for en sådan »Forpligtelse«. Men Schlegel har forsåvidt ret, som det utvivlsomt må erkendes at legatarens stilling er for usikker

under det private skifte. Der burde, som tidligere berørt, utvivlsomt indføres en ret for legataren til at forlange offentligt skifte, når der er fare for at arvingerne vil gå hans ret for nær. Ligeledes burde man sikkert forlange at legataren skulle give samtykke til realisation af den ham ved testamentet tillagte bestemte ting, forsåvidt arvingerne mener at salg er nødvendig for at dække arveladerens kreditorer. En sådan ordning, der måtte suppleres med en adgang for arvingerne til ved indankning for skifteretten at få tilsidesat arvingernes uberettigede vægring ved at give samtykket, kan imidlertid kun indføres ved ny lov. Som sagen ligger efter Skifteloven kan man næppe komme længere end til at fastslå, at der må påhvile de privat skiftende arvinger, der hævder at boet er utilstrækkeligt til legatets udredelse, fuld regnskabspligt overfor legataren og en streng bevisbyrde for at boet ikke slår til, og at det ikke skyldes deres uforsvarlige behandling af boet at dette er forringet, således at legatet ikke kan udredes; jfr. Bentzon s. 337.

Er forholdet det, at boet efter rigtig opgørelse er tilstrækkeligt til legatets udredelse, må det antages at de selvskiftende arvinger, der har tilsidesat deres pligt til at fyldestgøre legataren inden boets deling, efter almindelige regler om fællesskabsforhold må hæfte solidarisk overfor legataren; jfr. Bentzon s. 334-35 og dom i U.f.R. 1905 A s. 69. Det solidariske ansvar kan ikke, som ansvaret ifølge Skiftelovens § 53 overfor kreditorerne, være betinget af at betaling er afkrævet arvingerne førend boet faktisk blev delt, idet arvingerne ved at overtage boet til privat skifte har pådraget sig en selvstændig pligt til at gennemføre testamentets bestemmelser. — Det solidariske ansvar betyder en væsentlig styrkelse af legatarens retsstilling, når der er flere arvinger. Overfor en enkelt privat skiftende arving er legatarens stilling derimod yderlig svag, hvilket indeholder en kraftig opfordring til testator til i sådanne tilfælde at bestemme offentlig skifte.

Et vigtigt spørgsmål, der ikke sjældent giver anledning til tvivl i boerne er, hvornår legataren kan kræve sit legat fyldestgjort.

Er legatet pålagt en eller flere arvinger (eller legatarer) vil forholdet i almindelighed være det, at legatet først kan fordres udredet, når de ved skiftets slutning er kommet i besiddelse af deres arvelod. Er det pålagt boet som sådant eller arvingerne i forening at drage omsorg for udredelsen af legatet, der dog alene skal falde en eller visse arvinger til byrde, må forholdet behandles som normaltilfældet, hvor legatet skal udredes umiddelbart af boet, jfr. Bentzon s. 338 øverst og Malmström s. 269 note 1.

Ved fastsættelsen af forfaldstiden for almindelige bolegater⁹⁾, der skal udredes direkte af efterladenskaberne, må man i første række se hen til testamentets bestemmelser. Testator kan have bestemt at legatet først skal udredes ved skiftets slutning, eller at det skal udredes på et tidligere tidspunkt, f. eks. snarest muligt efter dødsfaldet. Men ofte vil testamentet ikke indeholde noget fortolkningsbidrag. Man kunne muligt betragte spørgsmålet som afgjort ved bestemmelsen i Skiftelovens § 45, der tilsyneladende sidestiller udlodningen af boet til arvinger og til legatarer, og heraf udlede den regel at legataren lige så vel som arvingen måtte vente indtil boet var endelig opgjort og skiftet kunne sluttes. Skiftelovens § 45 behøver imidlertid ikke at forudsætte at udlodningen til arvinger og legatarer skal ske til samme tidspunkt, men fastslår kun at kreditorerne skal være fyldestgjort før udlodning til arvinger og legatarer kan ske. Reglen er da heller ikke i praksis blevet forstået således at legataren skal følges med arvingerne og vente til boets slutning: U.f.R. 1881 s. 43 »ikke tilstrækkelig Føje til at udsætte Udbetalingen af Legaterne, når Boets Status er bragt saaledes paa det Rene, at det kan vides, at alle Legater fuldt kunne udredes, idet det maa have Formodningen for sig, at Testator har ønsket Legaterne udredede, saa snart som dette for Skiftebehandlingens Skyld er muligt«; U.f.R. 1885 s. 869 »ikke Medhold i, at selvskiftende Arvinger, hvor Testamentet ikke indeholder nogen Forskrift om Udbetalingstiden, først ved Skiftets

⁹⁾ »Bolegat« er her brugt i en anden betydning end hos Knoph 1. udg. s. 199, 2. udg. s. 184.

Slutning skulde være pligtige at betale Legatarerne de dem tillagte Beløb»; U.f.R. 1893 s. 1062 Protest mod at Legatet fuldbyrdes førend Boets Slutning »ubeføjet, idet Legatet vil være at fuldbyrde, saasnart Forholdene tillade det«.

I Sverige gælder den regel at legatøren skal fyldestgøres, så snart det kan ske uden mén for nogen hvis ret beror på skiftet (loven om boutredning og arveskifte kap. 5 § 1). Herved tænkes først og fremmest på boets kreditorer. Gælden skal være betalt eller der skal være sikkerhed for, at der er dækning i boet; er der udstedt proklama, skal det være udløbet. Men man må også være klar over hvorvidt legatet kan komme i strid med tvangsarven eller andre legater som bør have prioritet. Spørgsmålet hvorvidt den legatar som skal have et pengebeløb, har krav på renter af dette, er løst ved reglen i kap. 5 § 5, der bestemmer at legatøren, hvis andet ikke fremgår af testamentet, skal have en rente af 5 pct. p.a. regnet fra 4 måneders dagen efter testators død.

I Norge udtaler Augdahl i tilslutning til reglen i skifteloven 1930 § 97 at legatøren — lige så lidt som en kreditor — kan henvises til at afvente udlodningen til arvingerne; dog må han vente indtil det kan konstateres, hvorvidt legatet ligger indenfor hvad arveladeren kunne råde over ved testamentet. Noget krav på renter fra dødsfaldet har legatøren ikke uden særlig hjemmel i testamentet eller tilsagn fra arvingerne. Udbetales legatet ikke til rette tid, har legatøren samme adgang til tvangsfyldestgørelse som en kreditor, Augdahl: Skifte 2. 297, Knoph 2den udg. s. 303 og 186-87 med note 4.

For dansk rets vedkommende må resultatet blive et tilsvarende. Legatet kan ikke kræves udbetalt (den legerede genstand udleveret), forinden skifteretten eller de selvskiftende arvinger har haft tilstrækkelig tid til at blive klar over boets tilstand, hvortil bl.a. hører at det proklama, som måtte være udstedt er udløbet; jfr. Bentzon s. 337, hvis udtalelse citeres med tilslutning af Knoph s. 303. Herudover må det naturligvis være en betingelse, at legatet kan udredes uden at andres bedre berettigede krav går for nær

(boets kreditorer, tvangsarvinger og fortrinsberettigede legatarer), og at de fornødne disponible midler er tilvejebragt, jfr. Skifte-ovens § 45 »saasnart iøvrigt Boets Formue er samlet og indkommet«.

En legatar har ikke ret til for sin fordring at forlange udlæg efter vurdering i boets effekter, men er henvist til at få den udlagt kontant, medmindre han kan enes med arvingerne om en anden ordning, jfr. U.f.R. 1919 s. 398. Renter fra dødsfaldet kan legataren ikke fordre, medmindre dette er bestemt i testamentet. Derimod antages han at kunne kræve rente fra den dag legatet kan fordres og virkelig fordres udbetalt; jfr. H.R.D. i U.f.R. 1890 s. 575. Denne sidste regel er dog, som Bentzon bemærker s. 338 efter note 46, efter ubestemtheden af tidspunktet ofte noget upraktisk. En mere praktikabel regel som den svenske, hvorefter legatet skal forrentes fra 4 månedersdagen, ville sikkert være at foretrække de lege ferenda; om norsk ret se Knoph 1. udg. s. 201-02, 2. udg. s. 186-87. I de tilfælde hvor renter kan kræves, må det antages at legataren efter Gældsbrevslovens § 62, stk. 1 kan fordre 5 pct. rente fra den dag, da legatet skulle være betalt; jfr. Ussing-Dybdals kommentar note 2-3.

Hvis legatet består, ikke i et kapitalbeløb men i en livrente eller i renten af en kapital, der skal båndlægges i Overformynderiet eller Bikubens Forvaltningsafdeling, må det principielt afgøres ved en fortolkning af testamentet, fra hvilket tidspunkt livrenten eller rentenydelsen skal begynde at løbe. Det vil ofte være en naturlig fortolkning af hvad der må antages at have været testators hensigt med at tillægge den begunstigede en livrente, at denne skal begynde at løbe fra dødsfaldets dato, selvom den først kan indkøbes på et senere tidspunkt, når oversigt over boets status er opnået. Er det rentenydelsen af en kapital, f.eks. på 25.000 kr., som er tillagt legataren, vil det sikkert også i almindelighed være bedst stemmende med testators hensigt og ønsker, at de under bobehandlingen indvundne renter af kapitalen tillægges rentenyderen, der navnlig ikke, hvis bobehandlingen af ham uvedkom-

mende grunde trækker ud, således at kapitalen først flere år efter dødsfaldet kan overgives til forvaltningsinstituttet eller den arving, der skal have kapitalen, bør gå glip af de i mellemtiden påløbne renter. Højesteretsdommen i U.f.R. 1880 s. 871 taler stærkt for dette resultat, og Skiftekommissionens decision i U. f. R. 1910 s. 342 kan næppe tillægges betydning heroverfor, jfr. Bentzon s. 338 ved note 49.

Er der ved testamentet pålagt arvingerne en pligt til årlig, sålænge legatøren lever, at betale denne et bestemt beløb, f. eks. 1000 kr. om året, vil arvingerne ofte ønske at friholde sig for denne forpligtelse ved i et forvaltningsinstitut at deponere et kapitalbeløb i obligationer, der afkaster en årlig rente på 1000 kr. Deponeres beløbet i højt forrentede, f. eks. 5 % obligationer, der senere konverteres eller udtrækkes, udsætter arvingerne sig for at komme til at indbetale yderligere kapitalbeløb, hvis renteniveauet i mellemtiden er faldet. Det vil derfor være hensigtsæssigt i sådanne tilfælde til undgåelse af ansvar eller risiko for den enkelte arving at benytte lavt forrentede obligationer.

§ 8.

BETYDNINGEN AF PÅLÆG

Testator kan gøre arveindsættelsen betinget. Opfyldes betingelsen ikke, bliver testamentet for så vidt uvirksomt og den indsatte arving eller legatar får ikke arven. Grænsen mellem pålæg og betingelser kan undertiden i praksis være vanskelig at drage. Udenfor begrebet pålæg bør holdes sådanne tilfælde, hvor det »påbud« hvormed en arvelader ledsager sin testamentariske disposition fremtræder som en egentlig betingelse. Han forbyder den indsatte arving eller legatar at råde over kapitalen, som skal båndlægges; eller han forbyder ham at sælge ejendommen i de første 10 år, hvilket skal tinglyses. Vil den indsatte ikke tage arven med den indskrænkning i rådigheden, som testator har fastsat, får

han ikke arven, der enten tilfalder en anden i testamentet udset person eller de legale arvinger.

Ved pålæg i teknisk forstand bør kun forstås sådanne boet eller arvingerne ved testamentet pålagte pligter til at foretage eller yde noget, som ikke modsvares af nogen ret for noget bestemt rets-subject, jfr. romerrettens *modus*, svensk *ändamålsbestämmelse* (loven om testamente kap. 3 § 9)¹⁾. Testamentet kan f. eks. indeholde pålæg om begravelsen, om at der skal rejses testator et gravmonument, om udgivelse af hans efterladte skrifter. Testator kan give forskrifter om arvingernes livsførelse eller om deres brug af de arvede midler²⁾. Typisk er også at der pålægges arvingerne en pligt til af arven at bortgive en sum penge til en ubestemt kreds af personer, f. eks. de fattige eller til et ikke nærmere præciseret velgørende øjemed. Endelig kan der også være pålagt arvingerne pligt til at tilintegøre en eller flere genstande, f. eks. et manuskript eller en brevsamling.

Spørgsmålet om hvorvidt et sådant pålæg er retlig bindende må sikkert i almindelighed besvares bekræftende. Det tvivlsomme er, hvem der kan påtale pålægets ikke-opfyldelse og hvad virkningen heraf er. Har testator gjort pålægets opfyldelse til en betingelse for arvens erhvervelse, er der intet problem. Iøvrigt kan testator sikre pålægets opfyldelse — hvis det efter sit indhold kan efterkommes under skiftet — ved at anordne offentlig skifte enten af skifteretten eller af testamentseksekutor. Men kan pålægget ikke opfyldes under skiftet, eller de privat skiftende arvinger er enige om at tilsidesætte det, vil et pålæg ofte stå svagt. Det tør måske nok med Bentzon antages, at hvis arvingerne ikke vil respektere afdødes bestemmelser om begravelsen, kan det offentlige gribe ind; det er nærmest begravelsesvæsenet som Bentzon tænker på (s. 180 med note 72). Men ellers vil der i almindelighed mangle en kompetent sagsøger. Den svenske lov har udtrykke-

¹⁾ Jfr. Harry Guldberg i Svensk Juristtidning 1934 s. 113-26.

²⁾ Jfr. O. A. Borum: Dødsgaver m.m. s. 46 (også i T.f.R. 1939 s. 142).

lige bestemmelser om, at en række testator nærstående personer kan gennemtvinge pålægets efterlevelse, ligesom det offentlige kan optræde, hvis der er tale om et almindeligt formål. Knoph (s. 197) vil give påtaleret til enhver som har retlig interesse heri.

Man har hidtil ikke i dansk ret følt manglen af regler om pålæg som et savn. Spørgsmålet om gennemtvingelse opstår som nævnt kun ved de rene pålæg der ikke er gjort til betingelse, og som i deres virkninger strækker sig ud over bobehandlingen. I sådanne tilfælde vil forandrede forhold ofte kunne danne en naturlig hindring for den fortsatte respekt for testators vilje og en påtaleret for arvinger og andre vil let kunne benyttes chikanøst, jfr. Arveretskommissionens betænkning s. 106-07.

Overfor pålæg af det ovenfor beskrevne indhold vil der ikke sjældent kunne være spørgsmål om anvendelse af Justitsministeriets permutationsret, d. v. s. den beføjelse der ifølge praksis antages at tilkomme Justitsministeriet til at tillade fravigelse af testamentariske bestemmelser, hvor ingen privat har ret til at gennemtvinge den bogstavelige opfyldelse; O. A. Borum: Døds-gaver m. m. s. 43-47 (T. f. R. 1939 s. 140-43), Stig Juul: Permutationsretten i festskrift til Vinding Kruse s. 133-53, Arveretskommissionens betænkning s. 159-61.

§ 9.

ARVINGERS OG LEGATARERS RESTITUTIONSPLIGT

Er opgørelsen af et dødsbo, hvori der er foretaget udlodninger til arvinger eller legatarer (jfr. Skiftelovens § 45), af en eller anden grund urigtig, må udgangspunktet vel i og for sig være, at de arvinger og legatarer, som har modtaget formeget, må aflevere det som ikke efter rigtig opgørelse tilkommer dem, men resultatet vil i mange tilfælde modificeres som følge af den endelighed, der må tillægges den trufne skifteretsafgørelse eller den aftale mellem de selvskiftende arvinger, i henhold til hvilken udlodningen er sket.

Disse restitutionsspørgsmål er overordentlig tvivlsomme. Det nedenfor anførte må ikke betragtes som mere end et forsøg på at yde et bidrag til deres løsning.

Der kan være mange grunde til boopgørelsens urigtighed.

1. Boets kreditorer har ikke fået den betaling som de har krav på.
2. Man har forbigået en arving efter loven, enten fordi man troede at han var død eller fordi man ikke kendte hans eksistens eller man har svingagtigt fordulgt hans tilværelse.
3. Man har fulgt et testamente som var tilbagekaldt af testator. Der tænkes på tilfælde, hvor tilbagekaldelsen først kommer frem efter skiftets slutning.
4. Man har lagt et ugyldigt testamente til grund for arvedelingen.
5. Man har ikke taget hensyn til den visse arvinger tilkommende tvangsarveret.

6. Der foreligger en retsvildfarelse, *error juris*. Man har misforstået arvelovgivningens regler. Man er f. eks. gået ud fra at et barn ved adoption mister arveretten efter sin naturlige slægt. Man har tillagt halvsøskende samme lod som helsøskende. Eller man har ikke været klar over den arveret, som tilkommer visse udenfor ægteskab fødte børn efter faderen og hans slægt.

Forholdet kan også være det, at man har fortolket testamentet forkert. Man har f. eks. helt forbigået en i testamentet indsat arving, fordi boets midler ikke slår til, mens det rette havde været at foretage en forholdsmæssig reduktion. Man har overset at en i testamentet fastsat betingelse for den legataren tillagte ret mangler. Eller man har — uden at der i testamentet var særlig støtte herfor — udbetalt et legat til en søn af den før testator afdøde legatar.

7. Der foreligger rene regnefejl i boopgørelsen, hvorved en har fået for meget, mens en anden har fået for lidt.

Denne opregning tilsigter ikke at være udtømmende, kun at fremdrage visse typiske hovedtilfælde.

ad 1. Deuntzer-Bentzon har livligt beskæftiget sig med dette tilfælde, som ikke er meget praktisk.

A. For arvingernes vedkommende opstår kun det spørgsmål om der, når boet er behandlet efter kap. 3 (eller Konkurslovens § 145) af en kreditor, hvis krav undtagelsesvis ikke er prækluderet, kan rejses dækningskrav mod den arving der har fået arv udbetalt. Efter skiftebehandlingens judicielle karakter synes svaret at måtte være, at hvis repartitionen kan ankes efter reglerne i Rpl. § 662, er der mulighed for at få opgørelsen ændret; boet må da reassumeres og arvingen må tilbagebetale hvad han har fået for meget. Deuntzer-Bentzon (s. 280–81) opererer imidlertid her med en sondring mellem tilfælde, hvor der er begået en fejl ved skiftebehandling, og andre tilfælde hvor kreditor ikke påberåber sig en fejl ved skiftebehandling. I sidste tilfælde skulle kreditor kunne holde sig direkte til arvingen. Man anfører til støtte herfor, at dette var reglen efter forordningen 1768, hvis regel det ikke har været meningen at forandre ved Skifteloven 1874; se Bentzon s. 281 note 22, jfr. Harbou s. 294 sammenh. med s. 172–73. — Jeg kan imidlertid ikke se rettere end at følge af at henvisningen i Skiftelovens § 18 til fr. 1768 udgik, må være den, at spørgsmålet helt må løses efter Skiftelovens egne regler og vor tids opfattelse af skifteretsafgørelsens retskraft, der ikke giver plads for noget søgsmål efter skiftets endelige slutning anlagt af en af boets kreditorer mod en arving. Iøvrigt er det jo altid — i hvert fald i objectiv forstand — en »fejl« ved skiftebehandling, at en af boets kreditorer ikke er blevet dækket, når der er midler hertil.

B. Hvorvidt en kreditor i boet, der ikke har fået dækning i dette, kan holde sig direkte til den legatar, hvem en del af boets aktiver er udloddet, må i første række bero på hvorvidt arvingerne har vedgået eller ikke vedgået gælden. Er gælden vedgået, er sagen klar. Kreditor må holde sig til arvingerne og kan kun via Konkurslovens afkræftelsesregler komme an mod legataren. Er gælden ikke vedgået, har man været tilbøjelig til at antage at kreditor kan holde sig direkte til legataren, ud fra den betragtning at legataren — lige som arvingen — ifølge Skiftelovens § 45 skal

stå tilbage for afdødes kreditorer, og derfor må aflevere til disse hvad han har fået for meget; jfr. Deuntzer i U. f. R. 1870 s. 791-92, Bentzon s. 339-40, Knoph s. 306-08. Er der adgang til at påanke skifterettens repartition, er der naturligvis ingen tvivl herom. Men er anke udelukket efter reglerne i Rpl. § 662, øjner jeg ingen mulighed for et søgsmål mod legataren.

Hvorvidt der af arvingerne kan rejses noget restitutionskrav mod legataren, der har fået udbetalt mere end der efter boets tilstand kunne tilkomme ham, må afgøres efter de almindelige, men meget omtvistede regler om *condictio indebiti*; jfr. senest Arnholm Streiftog i obligationsretten 1939, Ussing i Tidsskrift utgiven av juridiska Föreningen i Finland 1943, 1. hæfte, Phillips Hult i festskrift til Vilhelm Lundstedt 1947 s. 230-70. Det er her kun grund til at fremhæve betydningen af hensynet til skifteretsafgørelsens endelighed, samt at tilbagesøgningskravet i de — formentligt få — tilfælde, hvori det er begrundet, ikke bør gå ud over hvad der kan kræves efter loven af 12. juli 1946 § 18.

ad 2. Den forbigåede arvinges retsstilling er reguleret ved reglerne om arvs afsætning i kap. 6 i lov om borteblevne af 12. juli 1946; jfr. Borum-Trolles kommentar til denne lov og Personretten, 2. optryk 1946 s. 186-87. Den forbigåede arving har ifølge § 25 i loven 1946 ret til i 10 år fra arveladerens død at kræve arven fra dem (arvinger eller legatarer) som har fået den udlagt¹⁾. Angående den forbigåede arvinges restitutionskrav bestemmer § 25 at §§ 18 og 22 finder anvendelse. Når foreløbigt bortses fra svigstilfældet, vil det sige at den forbigåede arving får et særligt udformet og modificeret værdikrav efter de nærmere regler i § 18 (Kommentaren s. 33-40, jfr. s. 57 om den »tinglige« karakter af tilbagesøgningskravet).

¹⁾ Er den forbigåede arving død efter at have overlevet arveladeren, har hans arvinger samme ret som han ville have haft. — Herværende arvingers erstatningsansvar overfor andre danske arvinger i anledning af en urigtig fordeling af arv fra udlandet må bedømmes efter danske regler, U. f. R. 1931 s. 101.

Reglen i § 25 er anvendelig når man ved at der har været en arving, men det er uvist om han har overlevet arveladeren, eller man ikke kender hans navn og derfor er ude af stand til at identificere ham. Den er også anvendelig i tilfælde hvor man under skiftet ikke har haft nogen anelse om at der er en arving, men hvor en arving, f.eks. afdødes uægte arveberettigede barn, senere dukker op.

Det er antaget i praksis, at de tidligere regler i forordningen 11. september 1839 § 2 er anvendelige i et tilfælde, hvor man i et offentligt bo med indviklede slægtsarveforhold ved en fejltagelse havde sprunget en arving over, idet denne ansås for berettiget til at inddrive sin part hos sine medarvinger, U.f.R. 1940 s. 386. Fremtidig må loven af 1946 komme til anvendelse i sådanne tilfælde, og tilbagefordringskravet være undergivet de lempelige regler i lovens § 18. § 25 må ligeledes antages at være (analogisk) anvendelig på de under nr. 3 nævnte tilfælde, hvor testamentet senere viser sig at være tilbagekaldt af testator. Tilfældet synes at burde sidestilles med de tilfælde som § 25 direkte har for øje. De forbigåede legale arvinger må indenfor 10-årsfristen have krav på restitution efter reglerne i § 18. Ganske det samme må naturligvis gælde, hvis testator samtidig med tilbagekaldelsen har indsat en ny gruppe af arvinger og legatarer i disses forhold til de tidligere testamentsarvinger.

Når vi kommer udenfor disse tilfælde, er sagen mere tvivlsom²⁾. Men også her vil der kunne være spørgsmål om helt eller delvis at anvende § 25, jfr. § 18, på de restitutionskrav, der måtte kunne fremsættes på andet grundlag. Der er efter min opfattelse god grund til at anse 10-årsfristen som den yderste grænse for frem-

²⁾ Norsk skiftelov 1930 §§ 42-43 er videregående end vor lov 1946 § 25, forsåvidt som den udtrykkelig gør de regler der gælder, når rette arving er forbigået på grund af fravær ved skiftet, anvendelige i ethvert tilfælde hvor en arving eller legatar »urettelig er forbigået ved utlodningen i et dødsbo«, enten det skyldes fraværelse, uvidenhed om testamentet eller hvad det kan være, jfr. Knoph s. 327-28.

sættelsen af sådanne krav. Ligeledes vil der sikkert i almindelighed være grund til ikke at gå ud over de i § 18 indeholdte regler ved fastsættelsen af restitutionskravets indhold og omfang. Under den usikkerhed som hersker om anerkendelse af en almindelig berigelsesgrundsætning og om hvorledes en berigelsesmålestok retteligen bør udformes, tør det måske antages, at domstolene fremtidig vil søge vejledning i de af lovgivningen i 1946 fastslåede principer for beslægtede tilfælde, lige som det tidligere er sket forsåvidt angår reglerne i forordningen 11. september 1839 § 2.

Loven 1946 § 25 henviser som berørt ikke kun til § 18, men også til § 22. Heraf følger at den arving eller legatar som har gjort sig skyldig i svig, ikke slipper med det lempeligere ansvar efter § 18, men er fuldt erstatningspligtig overfor den forbigåede arving efter lovgivningens almindelige regler. Har han svigagtig fordulgt rette arvings tilværelse eller eksistensen af det testamente, hvorved det ældre testamente tilbagekaldes, er han fuldt ansvarlig og 10-årsfristen gælder ikke³⁾.

ad 4. Testamentets gyldighed må normalt anfægtes under skiftet. De arvinger der har mødt på skiftet, kan ikke efter boets slutning fremsætte indsigelse mod det i første instans, men kan kun bringe spørgsmålet for landsretten, forsåvidt ankefristen efter Rpl. § 662 ikke er udløbet. De arvinger (eller legatarer) som ikke er mødt på skiftet, kan derimod stadig gøre deres indsigelse mod testamentet gældende i første instans, jfr. bemærkninger til regeringsforslag 1946 til Arvelov s. 21, Rigsdagstidende 1946-47 tillæg A sp. 2850.

ad 5. Hvis en tvangsarving er forbigået, fordi han overhovedet ikke har givet møde på skiftet, må tilfældet behandles på samme måde som 2.

³⁾ Om forholdet mellem rette arving og den som i god tro har kontraheret med urette arving se Arnholm Arverettelige legitimationsregler i Norsk Retstidende 1930 s. 1137-54 og Passivitetsvirkninger 1932 s. 86 og s. 94-97.

Har tvangsarvingen givet møde på skiftet, men man af en eller anden grund ikke har taget hensyn til hans tvangsarveret, kan sagen stille sig noget forskelligt⁴⁾.

Har han undladt at gøre sin tvangsarveret gældende, fordi han ikke har været klar over at testator har overskredet sin kompetence, må man følge det under 4 udviklede, d. v. s. at testamentets gyldighed også i denne henseende normalt må anfægtes under skiftet.

Har han ikke kendt sin tvangsarveret, må tilfældet behandles efter 4, hvis forholdet f. eks. er det at et adoptivbarn, der er adopteret uden testationsforhold, ikke har kendt lovens regel om at han er tvangsarving. Men er forholdet det, at der i adoptionsbevillingen er taget testationsforbehold, men arvingen ikke har vidst at han var testators virkelige barn eller barnebarn og i denne egenskab havde tvangsarveret, må han kunne gå frem efter 2.

ad 6. Har boet været undergivet offentlig skifte, synes det ad 4 anførte i forbindelse med skiftebehandlingens judicielle karakter at føre til, at de på skiftet mødende arvinger ikke kan få ændret en forkert lovanvendelse eller en urigtig fortolkning af testamentet ad anden vej end ved anke af repartitionen. En arving der ikke har givet møde på skiftet, og som ved en urigtig fortolkning af loven eller testamentet, er blevet forbigået eller har fået for lidt, må derimod kunne holde sig direkte til sine begunstigede medarvinger, jfr. U.f.R. 1940 s. 386.

Er boet behandlet privat, må det samme gælde om den arving, der ikke har deltaget i skiftet. Forsåvidt angår de selvskiftende arvinger må det betones at arveskiftet har karakter af en aftale, en overenskomst mellem de arvinger der har overtaget boet til

⁴⁾ I Arveretskommissionens betænkning 1941 s. 86 udtales at et arveforskud ydet i henhold til en egentlig arveforskudskontrakt må lægges til grund ved beregningen af ægtefællens bos- og arvelod »og vistnok ogsaa ved Beregningen af den testationsfri Del af Arven«. At dette sidste er den i praksis herskende opfattelse bestyrkes af oplysningerne i sagen i U.f.R. 1946 s. 427, se særlig s. 430; V.L.T. 1946 s. 10.

privat skifte. Om repartitionen kan anfægtes af en af disse på grund af urigtig lov- eller testamentsfortolkning, må afgøres efter almindelige regler om aftalers ugyldighed, særlig på grund af urigtige forudsætninger, jfr. herved dommen i U.f.R. 1945 s. 898. Boet var delt med $\frac{1}{3}$ til hver af afdødes to halvsøskende og en helsøster (der var bortadopteret som barn), medens helsøsteren skulle have haft $\frac{2}{3}$ og de andre hver en $\frac{1}{6}$. Fejlen var begået af den af de privatskiftende arvinger selv antagne befuldmægtigede sagfører. Denne udbetalte straks, da fejlen blev opdaget helsøsteren hvad hun havde krav på og rejste tilbagesøgningskrav overfor afdødes halvsøskende. Halvsøsteren, der var aldersrentenyrder, gjorde gældende at hun allerede havde disponeret på en sådan måde over arven, at hun, hvis hun nu skulle tilbagebetale halvdelen af det hende udbetalte beløb, ville blive dårligere stillet end før. Retten mente imidlertid ikke at kunne fritage hende for at fralægge sig det af hende som arving for meget oppebårne beløb. — Også i et sådant tilfælde ville en anvendelse af reglen i loven 1946 § 18 give mulighed for at nå frem til et konkret mere retfærdigt og billigt resultat.

ad 7. Tilfælde hvor der foreligger en regnefejl e.l. i opgørelsen må formentlig i det hele behandles på lignende måde som de under nr. 6 nævnte »fejltagelser«. Dog må det antages at skifteretten eller de selvskiftende arvinger kan omgøre opgørelsen, hvis dette ikke medfører nogen tilbagebetaling, hvilket navnlig har betydning sålænge udlodningen ikke er sket; Rpl. § 221, stk. 1; jfr. norsk skiftelov § 40, stk. 2, Augdahl: Lærebok i norsk Skifteret 2. udg. 1946 s. 113. Om omgørelse af skifterettens afgørelser se Munch-Petersen Skifteretten s. 263 og i Juristen 1947 s. 274–76, Harbou s. 278–79 og 293–95.

SAG- OG LOVREGISTER

	Side
<i>Aditio hereditatis</i>	22
<i>Afkortning, se arveforskud</i>	
<i>Arbejdskontrakter</i>	4
<i>Arnholm</i>	
arveretlige legitimationsregler.....	136
modregning.....	83
<i>Arveadkomsten</i>	forord
<i>Arveafgiftsberegningen</i>	29, 79
<i>Arvefaldet</i>	11
arveretten bliver aktuel.....	17
tiltrædelse kræves ikke.....	22
andelsret i formuen.....	25-26
ejendomsovergang ved arveudlægget	23
udsat arvefald.....	18-21
<i>Arveforskud</i>	forord
formindsker ikke gældsansvaret.....	61
forskud under bobehandlingen.....	58 note 2
arveforskudskontrakter.....	137 note 4
<i>Arvelovsforslaget</i>	
arvetavle.....	17
dets skæbne.....	forord
genstande med erindringsværdi.....	81
permutationsret.....	131
pålæg.....	131
3000 kr.s-reglen.....	95
§ 7.....	13
§ 61.....	10
§ 91.....	2
<i>Arveskiftet</i>	31, 68, 137
når kun een arving.....	34
<i>Arveudlæggets juridiske karakter</i>	31, 137
<i>Arveudlægsskøde</i>	33, 111
<i>Arvingernes fælleseje</i>	23, 70
<i>Arvingsgæld</i>	81

	Side
<i>Begravelsen</i>	
førsteafdøde ægtefælle.....	95
pålæg vedrørende.....	130
<i>Beneficium divisionis</i>	60-61
<i>Beneficium inventarii</i>	
romerretten.....	37
forordning 8. april 1768.....	38
<i>Beneficium separationis</i> , se jus s.	
<i>Bentzon</i>	
arverettens genstand.....	I, 5, 11
arvingsgæld.....	81
dobbelt arvefald.....	20 note 3
goodwill.....	5
forholdet til Deuntzer.....	63 note 8
fortolkningen af §§ 52-53.....	58f
kreditorenes tilbagesøgningsret.....	133
legatar eller universalsuccessor.....	109
legataren erhverver retten ved arvefaldet.....	111
privat skifte.....	69
succession ved dødsfaldet.....	13, 21, 29
universalsuccessionsprincipet.....	41-42
<i>Betingelser</i>	129
<i>Bikubens Forvaltningsafdeling</i>	128
<i>Bodelingen</i>	33, 79, 132
<i>Bolegat</i>	126
(hos Knoph betyder bolegat et legat der består i hele boets netto eller en brøkdel heraf)	
<i>Bornemann</i>	105
arvefaldets betydning.....	15
henstanden bortfalder.....	59
tilvækstretten.....	54
<i>Bundet sameje</i>	24, 70
 <i>Danske Lov 1683</i>	
1-24-30.....	25, 65, 83, 113-14, 119
1-24-37 (38).....	53 note 10
1-24-39.....	11
5-2-8.....	11
5-2-14.....	36

Sagregister	I43
	Side
5-2-24 (26).....	95
5-2-31.....	13
5-2-53.....	13
5-2-81.....	17
5-2-83.....	36, 59, 61
5-4.....	106
5-14-4.....	104
5-14-30.....	38
<i>Deuntzer</i>	
arveafgiftens beregning.....	29
arvingernes ansvar efter Danske Lov.....	36
legataren ikke universalsuccessor.....	107
legatarens retsstilling.....	105 f
privat skifte.....	69
succession ved dødsfaldet.....	13, 16, 29
tilfreds med Skiftelovens § 73.....	39 note 3
udskudt arvefald.....	18
universalsuccession ved skifte efter kap. 3.....	40
ægtefællens ansvar.....	92
<i>Dobbelt arvefald</i>	20 note 3
<i>Domme, vigtigere, nyere</i>	
U. f. R. 1884 s. 222.....	21
— 1893 s. 1124.....	104
— 1931 s. 1127.....	78
— 1932 s. 67.....	114
— 1933 s. 1031.....	74
— 1942 s. 600.....	97
— 1945 s. 898.....	138
— 1947 s. 87.....	6, 98
— 1948 s. 376.....	90
<i>Død, betydningen af arveladerens</i>	11
 <i>Efterindtægt</i>	 2
<i>Ejendomsrettens overgang</i>	
ved arv.....	22
til legatar.....	111
<i>Ekeberg – Guldberg – Bergendal</i>	26, 41, 68
genstandslegatets prioritet (Kommentaren s. 341-42)	110
<i>Eksekutors legitimation</i>	3 2

	Side
<i>Enearving</i>	34-35, 58, 67, 114, 125
<i>Erstatningskrav</i>	7
<i>Extranei</i>	22
<i>Fattige, legat til de</i>	130
<i>Fideikommissarisk substitution</i>	20
<i>Forbigåede arvinger</i>	134
<i>Forfatterret</i>	9-10
<i>Forlovelse</i>	8
<i>Forskud under bobehandlingen</i>	58 note 2
<i>Fotografret</i>	11
<i>Fuldmagtssynspunkter</i>	116
<i>Gavemodtager</i>	116
<i>Gensidige kontrakter</i>	4
<i>Gensidigt testamente</i>	19, 83
<i>Genstandslegat</i>	110
<i>Gesamte Hand</i>	24
<i>Godtgørelseskrav</i>	7
<i>Good-will</i>	5
<i>Gældsansvaret</i>	54 f
<i>beneficium inventarii</i>	38
<i>forpligtelser pådraget under boets behandling</i>	77
<i>hvorvidt fordringerne forfalder ved dødsfaldet</i>	55
<i>jus separationes</i>	66
<i>pro rata eller solidarisk ansvar</i>	61
<i>ægtefællens ansvar</i>	92
<i>Harbou</i>	
<i>arverettens genstand</i>	3
<i>arvingers søgsmålsret</i>	74
<i>foreløbigt udlæg</i>	114
<i>offentlige boers skattepligt</i>	30
<i>særeje, afdøde ægtefællers</i>	97
<i>tinglyst skifteekstrakt</i>	101, 103
<i>ægtefællens ansvar</i>	93
<i>Hereditas jacens</i>	22

Sagregister

	145
	Side
<i>Holm-Nielsen, Henning</i>	88, 98 f
<i>Huslæge</i>	4
<i>Hændelsesforløbet: arveladerens død — arveudlægget</i>	16–17
 <i>Identitetssynspunktet</i>	 106
anerkendes ikke i D. L.	37
det centrale i universalsuccessionsprincippet	53
<i>Ikrafttrædelseslovens § 15</i>	7–8
<i>Illum</i>	
bygningsejeren ctr. grundejerens kreditorer	120
modregning	83
<i>Immaterialrettigheder</i>	3
<i>Interessentskab</i>	5
<i>Ipsa-jure-systemet</i>	21
<i>Iuul, Stig</i>	
fideikommissarisk substitution	21
permutationsretten	131
 <i>Juridisk person, er dødsboet en</i>	 23
Algreen-Ussing	14
romerretten	22
når kun een arving intet mellemlid	34–35
<i>Jus separationis</i>	
romerretten	37–38
anerkendes ikke i nug. dansk ret	35, 66–68
tilkommer ikke legataren	113
norsk og svensk ret	68
 <i>Knoph, Ragnar</i>	
gælden en negativ bestanddel af formuen	11
bundet sameje	24
genstandslegatarens retsstilling	121
<i>Konkursloven 1872</i>	
§ 1	113
§ 3	67
§ § 13–14	55
§ 28	133

	Side
<i>Konkursloven 1872</i>	
§ 131.....	55
§ 144.....	67
§ 145.....	55, 77
§ 151.....	103
<i>Kreditorenes retsmidler</i>	55, 65, 133
arvingernes kreditorer contra legataren	113
jus separationis.....	66
<i>Kunstnerret, se forfatterret</i>	
<i>Købelov § 17</i>	122
 <i>Lagberedning, svenske</i>	 110
vindikationslegat, se förslag til lag om testamente s. 68	
<i>Legatarer</i>	
forfaldstid.....	126
genstandslegaters beskyttelse.....	110 f
hvem er legatarer.....	108
hviler på boets overskud.....	123
renter.....	128
retsstilling.....	107
risiko.....	122
arveudlægsskødets betydning.....	34
sunlegater.....	110
tinglysning.....	117
<i>Livrente legat</i>	128
<i>Lodtrækning mellem arvinger</i>	80
<i>Lov om ægtefællers arveret og uskiftet bo 1926</i>	
kap. I.....	18, 84-85
kap. II.....	19, 84-85
 <i>Mala fides superveniens non nocet</i>	 27
<i>Malmström</i>	12, 105
boet som juridisk person.....	23
genstandslegatets natur og retslige stilling	105 f
retroaktion af arveskiftet.....	26
sammenkopling af nytten, omkostning og faren.....	123
succession ved dødsfaldet.....	12

Sagregister

	147
	Side
<i>Mellemdøde børn</i>	19 note 2
<i>Mellenrente</i>	55
<i>Modregning</i>	52, 81-82
<i>Modus</i>	130
<i>Munch-Petersen, Erwin</i>	
arvingers søgsmålsret	73
foreløbigt udlæg	114
<i>Mønsteret</i>	11
 <i>Norsk arvelov 1854 § 76</i>	 12
<i>Norsk skiftelov 1930</i>	
§ 40	138
§§ 42-43	135 note 2
§ 61	80 note 6
§ 81	68
§ 97	97
 <i>Overformynderiet</i>	 128
<i>Omgørelse af skifterettens afgørelser</i>	138
 <i>Patentret</i>	 11
<i>Prioritet, genstandslegatets</i>	110
<i>Privat skifte</i>	23, 31, 68 f, 137
<i>Proklama</i>	89, 127
<i>Pålæg</i>	129
 <i>Repartitionen</i>	 33, 79, 132
<i>Repræsentationsret</i>	17
<i>Restitutionspligt, arvingers og legatarers</i>	131-38
arvingerne efter førsteafdøde ægtefælle	85
<i>Retroaktion af arveskiftet</i>	26-28
<i>Rettigheder</i>	
familieretlige	2-3
forfatter	9
formueretlige	3-5
offentligretlige	2
personlige	3

	Side
<i>Sameje, bundet</i>	24-25, 70-71
<i>Schlegel, N. F.</i>	
adkomsten til arv erhverves ved dødsfaldet.....	15
arvingerne må tilsvare legaterne ved privat skifte.....	124
enarvingen bliver straks ejer.....	16, 35
forskud under bobehandling.....	58 note 2
modregning.....	81
uforfalden gæld forfalder ikke ved proklama.....	59
<i>Sikkerhedsstillelse</i>	58
<i>Singulærsuccession</i>	106
<i>Skifteloven 1874</i>	
§ 4.....	66, 77, 108
§ 5.....	91
§ 8.....	71-72, 77
§ 9.....	56, 68
§ 14.....	106
§ § 16-18.....	55, 106, 133
§ 19.....	108
§ 21, Indkaldelsen omfatter også legatarerne	
§ 29.....	82
§ 44.....	55
§ 45.....	126, 128
§ 47.....	35, 71, 80, 82, 95-97, 128
§ 48.....	10, 72, 88
§ 51.....	32, 55, 70
§ 52.....	56 f, 72
§ 53.....	60 f, 66, 78
§ 57.....	93, 99-100
§ 58.....	87
§ 60.....	87, 95-97
§ 61.....	89, 92
§ 62.....	87
§ 62 a	94
§ 63	96, 101
§ 73	39 note 2, 54
§ 75.....	68, 70
§ 76.....	72-73
§ 77.....	70
§ 78.....	79

Skifte

kap. 3.....	40, 55
kap. 4.....	39, 55
kap. 5.....	84
kap. 7.....	68

<i>Skifteretsafgørelser, endelighed og retskraft</i>	73, 136-38
--	------------

<i>Stampe, Henrik</i>	37-38, 50
-----------------------------	-----------

<i>Succession ved dødsfaldet</i>	12 f
--	------

<i>Successivt skifte</i>	19 note 2
--------------------------------	-----------

<i>Sumlegater</i>	110, 126
-------------------------	----------

Svensk boutredningslag 1933

dødsboet en juridisk person.....	23
kap. 2 § 1.....	68, 119
kap. 5 § 1.....	127
kap. 5 § 5.....	127
kap. 6 § 3.....	81
kap. 6 § 4.....	69 note 1

Svensk lag om arv 1928

kap. 7 § 3.....	109 note 2
-----------------	------------

Svensk testamentslag 1930

kap. 3 § 9.....	129
-----------------	-----

<i>Særeje, afdødes</i>	96
------------------------------	----

<i>Tiltrædelse af arven kræves ikke</i>	22
---	----

Tinglysning

af boets ret.....	32
-------------------	----

af legatarens ret.....	117
------------------------	-----

<i>Tinglysningsafgift</i>	33, 112
---------------------------------	---------

<i>Udsat, udsendt arvefald</i>	18-21
--------------------------------------	-------

<i>Ultra vires hereditatis</i>	37, 66
--------------------------------------	--------

<i>Underholdsbidrag</i>	2-3
-------------------------------	-----

<i>Underlegat</i>	107
-------------------------	-----

<i>Uskiftet bo</i>	18-19, 83, 87
--------------------------	---------------

Ussing, Henry

gensidige kontrakter.....	4
---------------------------	---

dødsfaldets betydning.....	11
----------------------------	----

gavemodtagers ekstinktion.....	116
--------------------------------	-----

modregning i dødsboer.....	83
----------------------------	----

	Side
<i>Universalsuccession</i>	36 f
ved skifte efter kap. 3.....	40
boet som en helhed overgår til arvingerne.....	41
<i>Universalsuccessionsprincipet</i>	36 f, 114
romerretten.....	36
dets sakrale betydning.....	53
Bentzens opfattelse.....	41-42
statistiske moment.....	42 f
ligeløb fra den ældre til den yngre generation.....	52
identiten mellem forpligtelserne.....	53
tilvækstretten	54
 <i>Varemærkeret</i>	 11
<i>Vedgælsesprocenten</i>	51
<i>Vilkår, se pålæg</i>	
<i>Vindikationslegat</i>	110-12
(svensk förslag til lag om testamente s. 68)	
<i>Vinding Kruse</i>	
ejerskifte ved arv.....	32
legatarens adgang til at lyse sin ret som hæftelse på ejendommen..	117
rådigheden ved sameje.....	71
tinglyst skifteekstrakt.....	103-04
<i>Værdierne ansættelse</i>	89-90
 <i>Ægtefællens stilling på skiftet</i>	 83 f
skifte straks.....	84
skifte efter uskiftet bo.....	93
skiftefordele.....	94
successionen regnes fra arveudlægget.....	35
særeje, afdødes.....	96
tinglyst skifteekstrakt.....	100
udlæg efter vurdering.....	95
udløsning	95
vurderingstidspunktet.....	90
<i>Åndamålsbestämmelse</i>	30
<i>Æresformærmelser mod afdød, Straffelovens § 274</i>	3, 8
 <i>Åndsrettigheder</i>	 9-11